

naše planine

7-8

1981

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

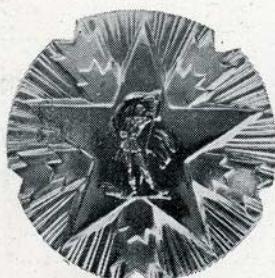
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 200 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinačnog broja 50 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobodeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 73 (33)   Srpanj—Kolovoz 1981   Broj 7—8
Volumen 73 (33)   Juli—August 1981   No 7—8

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Krunoslav Milas: Veliko srce druga Milorada	145
Smilja Petričević: Djekočica s planine	147
Ivan Jakovina: Izvori na Papuku	152
Miće Viličić: Planinari i pastiri	153
Uzeir Beširović: Na zidinama Sokolgrada	156
Ante Margetić: Poljička planina	157
Miro Lay: Od Daruvara na Vrani kamen	161
Valent Hofer: A sada da nađemo prenočište	162
Josipa Štibrić: Jutro na Srednjem vrhu	164
Dr. Kuno Vidrić: Veliki Stolac, novo planinarsko područje	165
Orijentacijski sport	166
Edina Čimbur: Biserna zrnea kamenjara	167
Ante Rukavina: Priča o planinarskoj knjizi	168
Petar Lučić Roki: Prof. Vladimиру Blaškoviću za 80. rođendan	175
Ing. Mladen Garašić: Speleorjenje u Hrvatskoj	177
Branko Jalžić: Jama Golubinka na južnom Velebitu	179
Svetlan Hudec: Još jedno mjerjenje jame Balinke	181
Speleologija	182
In memoriam	183
Jakša Kopić: Iz predratnih kronika	184
Željko Poljak: Još o »mokrim« planinarima	185
Vezni putevi i transverzale	187
Vijesti	190

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slika na naslovnoj stranici:

Dôme du Rochefort u masivu Mont Bianca

Veliko srce druga Milorada

Prof. KRUNOSLAV MILAS

ZAGREB

Sunce neumorno prži dok pružamo korak kroz masiv Dinare. Desno nam ostaje Badanj; usputno slikanje i kratka prepirkica tko zna za više Badnjeva u našim planinama. A ispred nas, gotovo neprimjetno, kao da se od jednom odmotalo, pred nama se pružilo polje Brezovac, zeleno, ali ipak debelo prošarano kamenom. U daljini lijevo i ispred nas naziremo ruševine stočarskih katuna. Dobro se drže; izgleda da nisu odavno napušteni. Za jednog smo sigurni da je još uvijek nastanjen. Za koju će godinu i on ostati prazan, a ovčja će pasišta biti siromašnija za još jedno kraško polje.

Planinarski se dom pojavio tek kad stigemo pred šumarak u kome se nalazi. Malenje i još je uvijek u fazi izgradnje. Radi se oko njega dosta. Čak i vikendicu, čujemo (i vidimo), gradi netko od starijih planinara u neposrednoj blizini doma. Ne čudimo se, jer je mjesto zaista idealno. Sve što treba jednom planinarskom domu nalazi se ovdje. Smješten je na kraju prostranog kraškog polja, na početku bukove šume, vjerojatno jedine na Dinari, a svakako najveće na cijelom pojusu dalmatinskih planina, velika je cisterna odmah iza doma, put prohodan za traktore vodi do same zgrade, dok automobili mogu doći na 35 minuta hoda od doma (što je idealna udaljenost), bukova je šuma prošarana proplancima pogodnim za sve vrste igara, a na dva i pô sata hoda nalazi se vrh Dinare, najviši vrh u Hrvatskoj. Sve je, dakle, ovdje za idealan aktivni ili pasivni odmor u jednom domu.

Dom još uvijek nije opskrbljen. Vjerujem da će kninski planinari izdržati u svom nastajanju da ga potpuno dovrše i opskrbe. Interes postoji, čak i raste, možda ne direktno kroz planinarsku aktivnost samog društva, no vjerujem da će se pronaći ljudi sposobni da usmjere i tu djelatnost. A to, nazovimo uvjetno, »planinarenje postrance« je i tema ovog mog napisa.

Stigavši do doma primjećujemo da oko njega trčkaraju i igraju se neka oveća djeca. To su oni polujaci, kako ih zovu; u prosjeku četrnaest godina. Djeca nas gledaju začuđeno; vidimo da nepoznata lica ovdje baš ne susreću odviše. Skidamo stvari, raspremamo se na terasi pred domom i stupamo u kontakt s našim domaćinima. Saznajemo konačno da se u domu nalazi šesnaest djevojčica i dječaka 7 b razreda osnovne škole »Veljko Vlahović« iz Knina. Došli su sa svojim raz-

Treba samo da te netko jednom nekud odvede...
Moj planinarski dnevnik
(početak)

rednikom, Miloradom Sekulićem. Otkud baš ovamo, pitamo ih.

I njihov je razred, kažu, kao i drugi često odlazio na izlete u bližu i dalju okolicu Knina. A onda su sasvim slučajno neki od njih bili ovog proljeća s roditeljima na Brezovcu. Zaljubili su se u dom na prvi pogled. Dalje je sve išlo lako; mnogo oduševljenja, malo dobre volje roditelja i susretljiv razrednik, i cio se razred dogovorio da na kraju školske godine ode na nekoliko dana u dom na Brezovcu. Došli su ovamo pred pet dana; sutra će ponovo kući.

»Kako ste se usudili«, pitamo nastavnika, »ipak je do Knina četiri sata hoda.«

»Roditelji su ih dovezli automobilima dokle se moglo; a natrag će pješke. Mogu oni. I hoće«, odgovara Milorad, a onda dodaje kao da se brani što je izveo djecu u prirodu da potrče, da se oslobođe i žive, da budu samostalni:

»Ovdje smo svi jednaki; ja odgovaram za red u domu, djevojčice se vrte po kuhinji, dječaci nose vodu, sude peremo svi. Od školskih stvari ponijeli smo školske knjižice u koje učenici sami unose ocjene. Ja na kraju kontroliram i potpisujem.«

»Još smo ovog proljeća dogovorili: na put idu samo oni koji prolaze razred. Slabiji su

Planinarski dom na Brezovcu u Dinari

7b razred Milorad Sekulića

daci ostali kod kuće», dodaje jedan od učenika.

»Zato nas i ima samo šesnaest. A bilo je još interesantnije.«

»I nije nam to prvi put,« dodaje netko i onda poče nabrajati izlete, od slapova Krke i vrela Zrmanje do Velebita gdje su sve bili.

»Ovo je prvi puta da idemo nekud na šest dana,« dodaje Milorad. »Zato sam kod Badnja i ostavio svoj auto da nam posluži, dogodi li se nešto. No, samo je jedna djevojčica istegla jučer nogu...«

»Što je radila?« pita netko od nas.

»Igrala nogomet...«

»Igramo dečki protiv djevojčica. A drug razrednik uvijek igra za djevojčice,« dodaje uz smijeh jedan sitni dječačić.

I tako šest dana. Od srijede do ponedjeljka.

»I mi ćemo sutra dolje. Možemo Vam pomoći oko djece,« kažemo u želji da im nekaš po pomognemo.

»Oh, ne treba. Znaju oni i sami. Ipak, hvala. Znate, bili smo ovih dana jednom na Badnju, pa na Risovcu. Išli smo po janje koje smo okrenuli na ražnju.«

»A prekjučer smo išli pješice do Grahova, tri sata hoda odavde. Otišli smo u nabavku i da se djeca malo ishodaju.«

Pomalo su nas zavidno promatrali kad smo se predvečer vraćali s vrha Dinare. Jedino gore nisu išli. Nisu se usudili, kažu. Staza nije markirana, a »Sinjal« za njih predstavlja ipak vrh do koga doći nije samo tako. No do godine će sigurno, obećali su nam.

Palo je veče. U kuhinji doma nas smo trojica spremali večeru, dok su oni neprestano oblijetali oko nas. Stalno su nešto zapitkivali, divili se našim planinarskim dnevnicima, razgovarali o svemu i svačemu. Iako smo mi negodovali, nisu htjeli započeti večeru dok mi nismo pojeli »jer smo njihovi gosti«. Upravo nam je neugodno bilo zbog njihova neprestanog nutkanja čajem, kruhom i svim ostalim što su imali. Ponašali su se zaista izuzetno gostoljubivo.

Izašli smo pred vrata da oslobođimo stol i za čas je oko njega započela cika i vika, ona topla, dačka, drugarska, pomalo nerazumljiva odraslima koji prebrzo zaboravljaju da su jednom bili isto takvi.

Sjedili smo pred vratima u toploj lipanjskoj noći slušajući galamu iz kuhinje gdje je upravo prestajala večera. A onda se grupa razbila; jedni otrčaše u mrak, drugi u uglo pjevaju, treći za stolom kartaju s razrednikom, koji se pravi nevješt ne primjećujući grupicu pred vratima koja iz potaje pali prve cigarete krijući se u mraku.

»Doveo ih Milorad ovamo u planinu da im srce ovdje ostane,« reče jedan od nas, više sebi nego drugima.

»Tako se postaje planinar,« nevezano će drugi.

»Kad naučiš voljeti ta brda i kamen, malo je važno kako te zovu.«

»Netko te ipak treba povesti...«

Nevezano nabacujući misli o planini i ljubavi, misleći pritom svatko na svoj početak i prvu planinu, složismo se u jednom: treba biti srce pa se zaputiti sam sa šesnaestoro djece na šest dana u planinu. Veliko srce! A Milorad ga je imao.

Shvatismo to tek ujutro kad ga na povratak slučajno upitasmo koliko je dugo član u PD »Dinari«. Pogledao nas je čudno.

»Ja? Zar sam ja planinar? Ja sam samo uvijek za to da odem s djecom nekud, da upoznaju i zavole nešto lijepo i da se otkače. I ništa više.«

Možda je i bolje tako, jer da jeste, znao bi uspaljeno lutati da upozna što više; vremena za djecu ne bi imao i ne bi stvorio ni jednog planinara. A ovako...

Ujutro se gotovo uvrijedio kad smo mu htjeli platiti spavanje i upotrebu kuhinje.

»Bili ste naši gosti,« rekao nam je.

Grabili smo prema Kninu. Čitav razred: Tatjana, Ivana, Marija, Budimir, Jelena, Zvjezdana, Anita, Milena i ostali čija sam imena zaboravio (neka mi oproste), veselo su čavrlijali putem, žureći prema Kninu brzinom na kojoj bi im mnogi planinar pozavidio.

A Milorad? Odvozio je slabije, sačekivao učenike i nas koji smo išli pješačkom stazom, brinuo se za one koji su zaostali, opet stizao one najbrže i tako puna četiri sata spusta do Knina. I još kaže da nije planinar!

U Kninu se rastadosmo dok nam je u ušima još uvijek zvonio njegov glas: »A djeca traže da do godine odemo na nekoliko dana na Velebit. Ja sam za to. Bio sam na Visočici. Ako odande krenemo preko Štirovca prema Velikoj Paklenici... Trebalо bi otići i do Svetog brda. Naporno je. Vidjet ću s roditeljima. Možda ih puste.«

Znam da će 7 b, oprostite, sada već 8 b otići i na Velebit. Njihova priča o zemlji, kmenu, ljudima i ljubavi dalje se raspliće. A planinarskom društvu u Kninu želim čim više takvih razreda i razrednika, pa će biti i društava, i domova, i planinara.

Jer, »treba samo da te netko jednom nekud odvede...«

Djevojčica s planine

Prof. SMILJA PETRIČEVIC

ZADAR

Naša pojava za njih dvije, majku i djevojčicu, bila je neočekivana, iznenadna, kao i njihova za nas troje. U ovom kamenjaru dvije kuće, jedna štala, jedna krava i nekoliko ovaca. Gledale su nas kao da smo pale s mjeseca.

— Otkuda vi ovdje? — upita nas žena, viđevši da dolazimo odozgo.

— Vrludamo po planini.

— A tko vas plaća što vrludate po Velebitu?

— Nitko, volimo se šetati po planini — rekosmo svo troje u jedan glas.

— Šetati po planini?! — ponovi žena za nama, s tim čudom na ledima i u tim cipelama. Vi to nazivate šetnjom... upre prstom u sljepoočnicu, malo ga zavrti, pa se počeše po glavi i nasmije.

»Ovima nešto nedostaje u glavi« — znam da je pomislila. Nasmijali smo se i mi, a nasmijala se i malena djevojčica koja je stajala na pragu kuće gledajući nas svojim plavim očima.

— Izvolite, hoćete li unutra, skuhat će vam kavu.

— Ne hvala, radije čemo ostati vani.

— Jeste li za čašicu domaće rakije, sira, mlijeka?

— Mi bismo svega toga pomalo.

Žena nas je pogledala, nasmijala se, okrenula i nestala u kući. Ubroz se pojavila noseći bocu rakije, zdjelu kisela mlijeka, sira i kruha. Sjedili smo na travi, jeli, pijuckali i pričali o sebi, o svojem životu u gradu, a žena je nama pričala o sebi, o svom životu na planini, o zimi, vukovima, medvjedima... i mi smo je slušali s užitkom. Istresla sam svoju naprtnjaču. Počele su ispadati jabuke, naranče, i našla se jedna velika čokolada.

— Mala izvoli — rekoh.

— Sve?

— Pa jasno, sve.

— Hvala — reče, gledajući me svojim veselim dječjim očima.

— Evo ti bombona, keksa — reče Nino i istrese svoju naprtnjaču. — Ha, evo je i pašteta i neke konzerve.

Djevojčica je otvorila usta kao gladan ptič i nije znala što će prije uzeti.

— Dođi bliže — reče Nino i počme joj sve stavljati u keceljicu, a ona je stajala pored njega, malena, plava, držeći keceljicu obim rukama i smješkala se, smješkala punih očiju.

— E, pa hvala — rekosmo, spremajući se za polazak.

— Trbuš mi je kao bure, ne znam kako će se koturati niz brdo ovako puna — rekoh ja.

Seljanka se opet nasmije.

— Zbogom, pile — rekoh i poljubih djevojčicu u rumene obaze, a vama puno hvala.

— Hvala vam — rekoše Mario i Nino.

— I vama hvala — rekoše majka i djevojčica.

— Zbogom!

— Bog vas čuva, navratite opet, naša vrate su vam uvijek otvorena.

Nekoliko puta smo se okrenuli, mahnuli rukom, majci i djevojčici, a one su stajale obasjane sunčevim zrakama i mahale nam.

Još dugo, dugo ispred mene svjetlucale su vesele, plave oči malene djevojčice s planine.

MI BUDALE

— Pričaj mi nešto. Zašto stalno šutiš kada si u planini? Svi normalni ljudi pričaju, a ti stalno šutiš. Ne volim ljude koji šute. Djeluju mi kao kipovi koji hodaju.

— Sto će ti pričati?

Zaselak Duvnjaci u Poddinarju

Foto: Dr Ž. Poljak

PJESMA KLONUĆA STAROG PLANINARA

Bio sam planinar. Alpinist. Bio sam.

Nekada.

Verao se po stijenama.

Visio nad provalijama.

Prkosio smrti.

Sada:

svega toga je nestalo.

Ostario sam,

klonuo.

Ostalo mi je još toliko snage
da podignem stare, umorne oči
prema vrhuncima.

Smilja Petričević

— Bilo što... Kako doživljavaš planinu, što osjećaš dok hodaš po planini? Eto, reci mi, što misliš u ovom trenutku? Misli glasno!

— Ja? Što mislim?... Mislim da smo mi budale, najobičnije budale kakvih nema na kugli zemaljskoj. Umjesto da stojimo kod kuće i grijemo stare kosti, mi lamatamo po planini kao divlje zvijeri.

— Ti si budala i divlja zvijer. Ja nisam. Volim planinu i doživljavam je kao nešto živo. Osjećam da sve oko nas tu živi, diše i umire.

— Budalo, to ti živiš, dišeš i umireš, a ne ovo okolo. Ovo je vjećno i ne umire.

— Čuješ li išta, vidiš li išta interesantnog oko sebe što bi te moglo izbaciti iz te tuposti?

— Ne.

— Čuješ li kako kamen ječi od udaraca vjetra?

— Kamen ne može ječati, to ti ječiš jer si star.

— Čuješ li kako vjetar plače u granju, tihio i polagano, kao siroče ostavljeno na ulici?

— Vjetar nije dijete i ne može plakati. To se tebi plače, jer si siroče, ostavljeno, pa ti se plače i sada.

— Čuješ li kako šuma diše?

— To ti dišeš, a ne šuma, škripi ti u plućima kada se valja suho lišće unutra.

— Vidi kako nas sunce gleda.

— Budalo, sunce nema očiju da bi' nas gledalo. To ti sebe samog gledaš iznutra.

— Vidi kako je zemlja meka, topla i crna.

— Zemlja ne može biti meka, ni topla, ni crna. To može biti samo čovjek. Zemlja je zemlja. Puna glista, mravi, krtica, zmija, gušter, trulog lišće, gnjila je i zaudara. Ružna je i naborana kao i ti.

— Hvala, nalazim da si odvratna. Teški realist, bolje reći naturalist.

— A što si ti? Plaćljivi, sentimentalni romantik.

— Dobro, slažem se. Ipak je bolje kada šutiš. Nego reci mi samo još jedno: osjećaš li uopće išta dok si tu u planini?

— Da ti pravo kažem ne osjećam ništa, tu u planini. Jedino znam da sam budala nad budalamama.

— Zašto onda stalno ideš za mnom, što ne ostančeš kod kuće? Ja te ne tjeram da ideš u planinu.

— Zašto, zašto?... Ni sama ne znam. Možda zato što sam nemiran duh i što ne mogu stajati na jednom mjestu, ne mogu biti kod kuće sama, kad tebe nema osjećam se jadno i prazno... ukratko, ne mogu bez tebe.

— O, budalo moja stara.

LIMENI KONCERT

Ležali smo na raskriju Ivinih vodica, Male Paklenice i staze prema domu. Na samom kamenu medašu bila mi je glava. Hrana je već bila pri kraju. Skupljali smo mrvice i dijelili međusobno.

— Cijeli dan u planini, i vlastite bih cipele pojeo — progunda Ivan. Pogotovo kada viđim ove kuhinjske krpe u kojima su mi zamotane noge, one me još više podsjećaju na tvoju kuhinju, ženo!

— Nisam ti ja kriva što si uvijek gladan — odgovori mu žena. Ni meni nije ništa bolje, pa ipak ne gundam.

Ustali smo i produžili preko Velikih Močila na Grabove doline, Jasenare, pa prema Selinama. Crijeva su nam krčala od gladi. Bili smo već gladni kao seoski psi latalice i najradije bismo počeli zavijati i lajati kao psi na ovu škrtru planinu, na naše lude glave što nismo ponijeli još hrane.

— Zapjevaj pjesmu kad mori te tuga — zapjeva Kike.

— Nije tuga, nego glad — pobuni se mala Mare.

— Nije važno što te mori, mori te — i nastavi pjevati.

— Ajde, pjevat ćemo o hrani, na primjer: što bi tko želio za jelo.

— Sklepaj ćemo nešto — rekoše Mare i Magdalena.

I mi zapjevasmo koturajući se nizbrdo:

»Dajte nam salama, za našeg Ivana
Kokoš pečenu za Maru i Magdalenu
Dosta kruha, praznog smo trbuha
Jedno pivce za naše žive
i jednu kaficu za Smilju i mamicu«

Održat ćemo koncert dolje u Selinama, zapjevat ćemo seljacima ispred vrata, pa će nam valjda dati nešto za jelo.

— Ali, ja nisam ponijela svoju flauticu — shvati Magdalena ozbiljno.

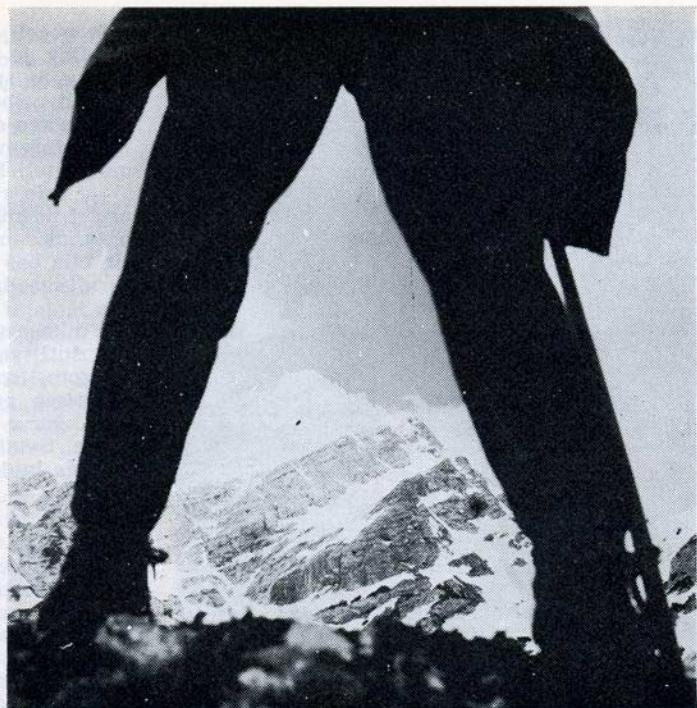
— Ništa ne smeta. Lupat ćemo u ove prazne limene kutije od hrane, ionako današnja moderna muzika nije ništa drugo nego lupanje po limu, urlanje i zavijanje, kao što mi sada urlamo i zavijamo, kao bijesni psi... uuuuu vauuuu! — Mačja derača, to ti je današnja muzika — rekoh. Mijau. Mrnjau...

Tako pjevajući, zavijajući, lajući, mijaući spustili smo se u Seline i juriš u prvu gostionicu.

— Gdje vam je »Dobar tek«? — upita nas Ivan, nakon nekog vremena.

— Ostao je gore u planini, zaboravile smo ga — odgovorile smo nas četiri i ponovno zabilje noseve u tanjure.

Na vrhu

ZMIJA

Ugledala sam je sasvim slučajno, kada sam podigla glavu s potoka gdje sam se bila sagula da bih se napila.

Ležala je na kamenu, sivom kao i ona sama, sklupčena u klupku i gledala me. Oči su joj bile male, tamne, hladne. Na glavi je imala nekakav rošćić. Usta su joj bila poluotvorena, crvena, a jezičac, tanak kao konac, palucao je amo tamo.

Koliko je tu stajala i gledala me, ne znam. Samo znam da sam se ukočila, skamenila, ohladila. Srce mi je lupalo tako glasno da sam ga sama čula kako lupa. Krupne graške znoja su mi počele kliziti niz lice. Ostala sam u poluklečećem stavu, paralizirana.

I gledale smo se, tako, nas dvije, žena i zmija. Zmija i žena. Tko je za koga bio žena, a tko zmija, ne znam. Možda sam ja za nju izgledala opasna isto tako, kao i ona za mene. Uglavnom: obadvije se nismo micale. Gledale smo se u oči kao dva smrtna neprijatelja koja čekaju koji će prvi napraviti potez, i kakav: povući se ili napasti? Vjerujem, da sam ja bila na njenom mjestu da bih mislila ono isto što i sada.

— Što da radim? — pomislih kada je prvi trenutak straha prošao, paraliziranost mozga nestala i javilo se hladno rasudivanje. Maknut ću se... da?... ne?... Ali! Ako se maknem, maknut će se i ona. Pomislit će da je želim napasti, pa će ona napasti mene. Ne!

— Da viknem?... Ne! Ne dolazi u obzir, jer znam: zmije se boje vike, prepast će se i skočiti na mene, točno u lice, jer smo bile

tako blizu jedna druge, u istoj razini, a jedva nas je dijelilo pedalj-dva.

— Što da radim? Pokušat ću s povlačenjem. Da! To je najpametnije. I počela sam se povlačiti, polako, tako polako da mi se činilo da stojim još uvijek na istom mjestu. Povlačila sam se dok mi je svaki mišić tijela bio napet kao struna. Povlačila sam se na koljenima, puzeći prema straga, svejedno gledajući je, a ona je gledala mene, hladna, mirna, ukočena.

Već kada sam bila daleko od njenog domašaja vidjela sam kako je digla glavu prema meni, pogledala preko mene, iza mene, kao da sam ja za nju zrakoprazan prostor, zatim se odmotala, polako odgmizala i nestala u obližnji grm.

Koliko je sve to skupa trajalo? Ne znam. Trenutak. Sekundu. Minutu, dvije...? Ni to ne znam. Samo znam da je za mene to bila čitava vječnost.

NIŠTA NAROČITO

Zaista ništa naročito. Obično novogodišnje jutro, svanulo kao i svako drugo. Mi svi, mame, pospani, cvrenuti, cuknuti, udareni u glavu, čak su mi i jutarnje zvijezde na modrikasto-bjelkastom nebu izgledale polupijane pa se tresle kao stari lampioni. Mjesec, već izbljedio, naslonio se na obližnji vrh planine kao neki stari umorni pijanac, blijed i izmazden, jadan i iscijeđen, pa brže bolje i on nestao, da bi se konačno počelo javljati prvo jutarnje rumenilo, tamo s istoka.

MATERRHORN

šiljak u nebo
ubod u srce
crv u mozgu
potajna želja
glasna čežnja
izazov
san
svakog planinara

Smilja Petričević

bolje počeli pripremati pošten i obilat doručak. Dok je Finac razbijao jaja, Evica rezala slaninu, ja spremala kavu, Vuke čaj, ostali su donosili pribor za jelo i vrlo brzo doručka je nestalo kao da nije ni postojao.

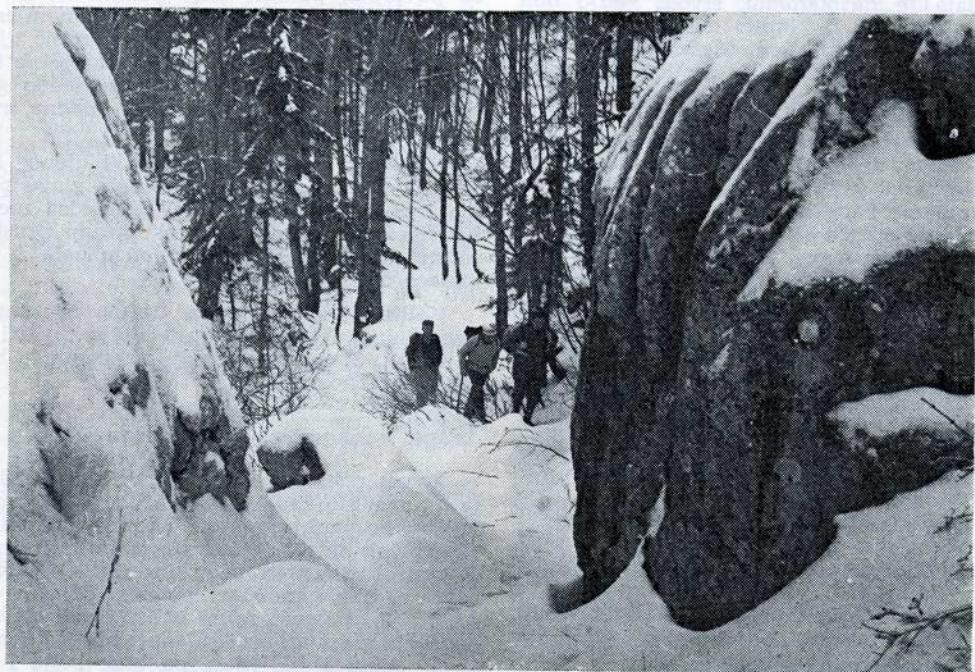
— Možemo li vam se priključiti? — upitamo obitelj Brakus.

— Vrlo rado — odgovore Bogdan i Barbara, i nasmiju se vidjevši nas onako smotane. A moram priznati da mi glava tog jutra nije bila baš najpostojanja na ramenima, niti su mi sve daske u glavi bile na svom mjestu.

I otkasasmo put vrhova. Pred nama planina šutljiva i tiha, daleki visovi pokriveni snijegom, ispred nas svježi tragovi vukova i kojekakve zvjeradi što vrluda ovuda kao i mi. A šuma šuti i ne kazuje ništa. Planina miruje. Svuda oko nas tišina koja nas prisiljava da budemo tihi i šutljivi.

Počelo se oblačiti odozgo sa sjevera. »Sve što ne valja dolazi sa sjevera« — padne mi na um. Nije ni pogriješio taj koji je to napisao. Pojavljuju se velike sive oblačine pa počeće jurcati po nebnu kao čopor divljih pasa. U jednom času se rascijepaše u nekakve sive dronjke, pa sada svaki dronjak kao osamljen, bijesan pas juni gore po sivim i hladnim nebesima.

Nije mi bilo lako hodati tog jutra. Uspon mi je bio dozlaboga mučan. Hladnoća me lupalila po licu kao zla mačeha, ali moja tvrdoglavost i upornost tjerale su me naprijed. Samo sam sebi naličila na tvrdoglavu mazgu.

Medačka vrata u južnom Velebitu

Foto: Đ. Perić

Stabla su mi izgledala crna, nebo je bilo gotovo posve sivo, pa mi je sve bilo sivo tog novogodišnjeg jutra. Olovna glava, olovne misli, olovne noge. Iz jedne stijene raste nekakva suha trava, neće da ispadne već se tvrdoglavu objesila niz stijenu, visi jadna suha, siva kao mrtvac.

Noge mi upadaju u snijeg. Leden. Oštar. Psujem sve po redu. Upadam do pasa. Izvlačim se poluležeći, opet upadam.

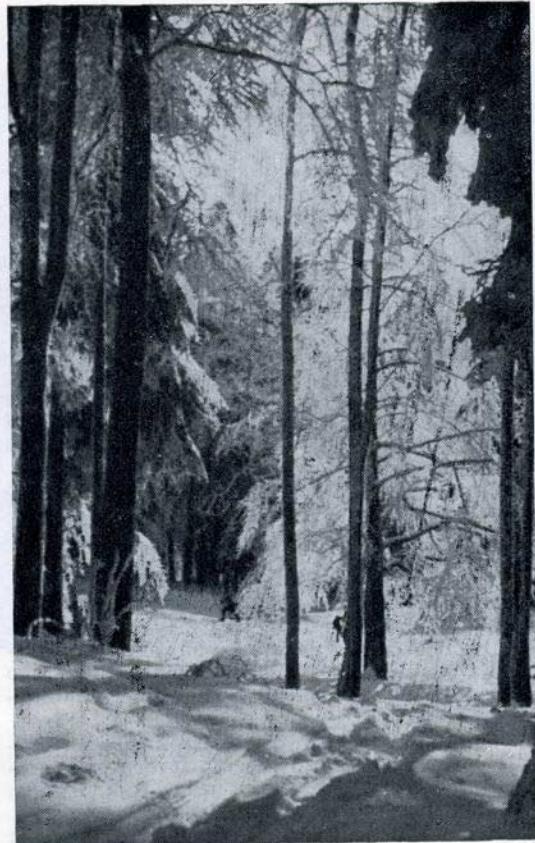
Barbara je otpuhnula daleko put visova, vidi se samo kao crvena točka na bijelom snijegu. Za njom je otkasao i njen sinčić, dok je Bogdan ostao s nama. Ide iza nas. Čuva nas i pazi kao kakav dobri stari djedica što čuva svoju unučad da se ne udari. Čuva nas Bogdan da se ne stronguljamo ovako nesigurni kakvi smo. Vuke ispred mene upao u snijeg, kompletan, naprosto je nestao. Mlataru rukama, izvlači se pa opet upadne. Smijemo se. On izlazi mokar kao miš, ali ide dalje. Sada ja upadam. Bogdan mi pomaže. Uzalud. Noga mi se zaglavila, cementirala. Mičem je lijevo desno, okrećem stopalo. Ništa, Bogdan dohvata cepin i iskopava mi nogu. Izvlačim se, ne napravim nekoliko koraka, opet isto. Upadam s obje noge do koljena. Psujem od bijesa i muke. Nemam krplje, samo cepin. No ipak, poslije duljeg natezanja, padanja, upadanja, uspona, dogurali smo se do samog vrha planine.

Mir, tišina. Planina se rascvjetala u svoj svojoj ljepoti i sve što se tada pružalo pred nama, pred našim očima, izgledalo je kao nestvaran svijet. Sivo-srebrenasto-kositrena boja s plavkastim prelivom, iako hladna na prvi pogled, toliko nas je opila da smo svih šutjeli i promatrali taj pejzaž, zadriveni, očarani. Iz nje nazirali su se bjelkastosivi šiljci i vrhovi, koji su počeli polako nestajati i gubititi se od magle što je počela nadirati dolje iz klanaca, penjala se sve više i više, vukla se kao dim po ratištu, plazila prema vrhovima, obavijala ih, dok konačno nije pokrila čitavu planinu. Još dugo, dugo smo stajali, nijemi, očarani. Pamet mi se polako vratila na svoje mjesto, ventili u glavi zatvorili i glava opet postala sigurna i postojana.

Počeli smo se spuštati. Najprije Barbara i njen sinčić, pa Vuke, Evica, Finac, ja i zadnji Bogdan. Staze nije bilo, kao ni markacija, jer je sve te pokrio snijeg. Mjestimice nanosi, duboki, debeli. Znali smo da je staza vijugasta pa smo se tako po prilici i kretali. Ipak je to naše spuštanje više ličilo na klizanje, padanje, upadanje, nego na normalno spuštanje i silaženje s planine. U jednom trenutku nisam se mogla zaustaviti, naišla sam na ledenu površinu i počela sam kliziti, kliziti prema dolje, a dolje je, koliko znam, stijena, litica pa provalija.

— Bogdane — povikah, Bogdane!

— Koči, koči petama, zabij pete u led svom snagom — urlao je Bogdan, dok sam ja

klizala i dalje. — Cepin, hvataj se za cepin, a cepin se zabio i ostao u ledu.

Bili su to trenuci užasa. Vidjela sam pred sobom oca, majku, uplakane, vidjela sam sebe, svoj život, uspjhe, neuspjhe, promašaje, sve u jednom trenutku. Vidjela sam kako letim ja, letim letim i nestajem. U posljednjem trenutku zabila sam pete svom snagom u led, osjetila sam kako puca i kako se klinanje zaustavlja. Zaustavila sam se na samom rubu provalije. Još samo malo i više me nitko ne bi vidi.

— Ufff — jeknu Bogdan, pružajući mi ruku. Uf — ponovi.

Bili smo blijedi obojica.

Povratak je zaista bio užasan. Padanje, kopanje, iskopavanje, klizanje, hvatanje za granje, dok se konačno ipak nismo dočepali čiste, vlažne zemlje. Pogledali smo se, obrisali mokra oznojena lica i nastavili polako put doma.

— Kako vam je bilo? — upitaše nas u domu.

— Obično, ništa osobito — rekoh brišući oznojeno a promrzlo i blijedo lice — zaista ništa osobito.

Izvori na Papuku

IVAN JAKOVINA
SLAV. POŽEGA

Planinar i svaki onaj tko na bilo koji način druguje s gorom sretan je kada planina obiluje vodom, izvorima i potocima. To je preduvjet da planina bude ljepša i raskošnija, da obiluje bogatstvom flore i faune, to stvara sigurnost hodaču da ga neće zateći nevolja koju znamo pod imenom — žed, a čest je pratilac planinara.

Za slavonske planine s radošću možemo reći da su bogate vodotocima. Oni pripadaju savskom i dravskom slivu. To znači da ima i dosta izvora. Istina, oni nisu raspoređeni baš onako kako bismo mi to željeli. U nekim ih dijelovima ima više, u nekima manje. No, svaki planinar i ljubitelj prirode lako ih proналazi, jer su mnogi na planinarskim stazama ili nedaleko od njih, uočljivo označeni, za što se brinu planinari, lovci i šumari. Mnoge bi trebalo bolje održavati, zapuštene urediti, a neotkrivene locirati i privesti upotrebi.

Ovaj puta namjera nam je nabrojati najznačajnije izvore na dijelu Papuka koji teritorijalno pripada požeškoj općini. Riječ je o izvorima koji se nalaze uz označene planinarske puteve.

Tako u zapadnom dijelu Papuka, a na predjelu Ravne gore, susrećemo izvore pod imenom Krčevine, Gizdanovo vrelo, Indina voda, Kadamlja i jak izvor znani Skresine.

Na užem području Zvečeva, osim izvora potoka Brzaje, nailazimo na mnoge krštene i bezimene izvore.

Na planinarskom putu Zvečovo — Velika nailazimo na izvor Stakleni bunar, Brezovu vodu, Kneževu vodu, Uviraljke i Orahovu vodu.

Nedaleko od ruševina srednjovjekovne utvrde Kamengrad je izvor Duga njiva.

U predjelu vrla Lipovca, okruženog vodotocima Stražemanke i Radovanke, nalazi se izvor Dobra voda.

Izvor Veličanke i Božji zdenac najpoznatiji su izvori u kanjonu Veličanke, a u kanjonu Dubočanke izvor Male Dubočanke na putu za Jankovac, Topli izvori u Dubokoj, izvor u Trišnjici i Crni virovi uz cestu za Veliku.

Na planinarskoj stazi iz Velike preko Lapjaka za Nevoljaš nailazimo na izvor Balčinovac, a na putu za Češljakovački vis na izvor Debelu bukvu.

Cijelo područje zapadnog Papuka, od Češljakovačkog visa do granice s Krndijom, ima velik broj izvora od kojih neki počinju na samom grebenu tog dijela Papuka, a to znači s visine iznad 800 metara. Među njima su najpoznatiji Antunovac, u narodu još poznat

pod imenom Čifutski bunar, zatim Jankovića vrelo, Vodice, Klokočica i drugi.

Već smo na početku rekli da bi izvore i vodotoke trebalo čuvati i održavati, jer na taj način osiguravamo sve uvjete za normalan razvoj života u planini. Sama imena i nazivi izvora nikli su u narodu i svojevrsno su leksičko blago, koje upućuje na povijesna, geografska, gospodarska i druga zbivanja vezana za taj dio Slavonije.

* * *

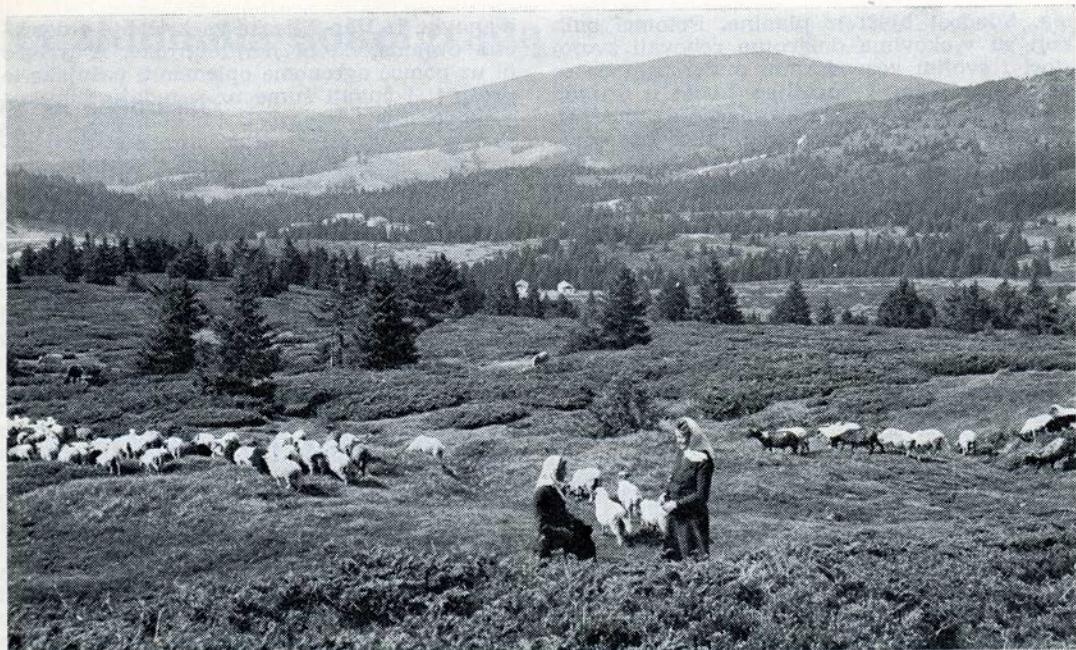
U nastojanju da za stanovnike Požeške kotline osigura dovoljne količine pitke vode Radna organizacija »Vodovod« iz Slav. Požege predočila je mjerodavnima »Analizu stanja i mogućnosti bolje vodoopskrbe na području općine Slav. Požege«. Riječ je o elaboratu u kojem se, između ostalog, predviđa kaptiranje izvora gorskog potoka Dubočanke, uz Brzaju najlepšeg vodotoka u požeškom dijelu Papuka, za potrebe vodovoda.

Taj podatak izazvao je negodovanje mnogobrojnih poznavalaca prirode; planinara, lovacu, šumara, turističkih radnika, te ostalih poznavalaca ovog dijela Papuka, a posebice Veličanu, koji žele da potok Dubočanka ostane netaknut.

To je mišljenje i sudionika godišnje skupštine, članova PD »Sokolovac« Slav. Požege. Planinarama je posebno zapela za oko tvrdnja drugova iz »Vodovoda« da postoji mogućnost (poslije kaptiranja) da se u vrijeme turističke sezone količina vode u Dubočanki poveća, a za potrebe građana da se izvori koriste izvan turističke sezone?

Planinari se pitaju kada u Papuku, po mišljenju autora Analize, počinje, a kada prestaje turistička sezona? Naime, smiješno je govoriti o turističkoj sezoni u planini, pa tako i u Papuku, jer ona traje cijelu godinu. Planina je, kao i njeni vodotoci, u svaku godišnju dobu na svoj način lijepa i privlačna. Čovjek u svojoj sebičnosti ne razmišlja što znači takvo »gospodarenje« prirodom za druge životne zajednice. Kakvi poremećaji i promjene nastaju u biljnem i životinjskom svijetu i u kojoj mjeri je to atak na ravnotežu u prirodi? Da ne govorimo o estetskom nagrdavanju krajolika!

Zato zahtjevi da Dubočanka ostane netaknuta imaju svoje puno opravdanje, pa makar morali svi zajedno snositi povećana ulaganja za rješavanje problema vodoopskrbe na području općine. Sva sreća da u požeškim planinama ima dovoljno izvora.

Pastoralna idila

Foto: S. Bojović

Planinari i pastiri

MIĆE VILIČIĆ

DRNIŠ

Tako se pjeva u drugoj rukoveti Stevana Mokranjca. Bila je to samo žalopojka pjesnici i glazbenika ispred svog vremena, ali danas je to suvremena stvarnost. Odose ljudi hrpmice iz planina i sela, bježe u velegradove, gdje se grade kuće kao pčelinje sače. Bježe i od ovčarstva iako su od najstarijih vremena znameniti pjesnici i umjetnici, slikari i kompozitori, opjevali i oslikavali baš pastire s ovcama i frulama ispod debelog hrvatova hlada, a pastoralne sinfonije još milozvučno zvuče po gradskim dvoranama i teatrima. Čak i popularna pjesma o Jugoslaviji s ushićenjem i ganutljivo spominje »ratara i pastira u frulicu kad zasviru«.

Ne samo mi nego i čitav svijet se zamislio, zašto ljudi bježe od pastirskog zanimanja, kad su pastiri nekad bili najugledniji i najomiljeniji soj ljudi i kad se nekoć ugled čovjeka i ljudskih zajednica mjerio po pretilosti i broju ovaca i druge stoke. Danas kao da se

»Oj! Osu se nebo zvijezdama
i ravno polje ovčama
Zvijezdama nema Danice,
ovčama nema čobana«

neki stide tog poštenog i zdravog zanimanja. Šta je uzrok tome, znamo li odgovoriti i po-moći? Neki su se trgali, pa se govori da je čak u Parizu osnovano neko čobansko društvo, a prema informaciji »Vjesnika« (22. V. 1981.) o tome je raspravljao i Republički komitet SRH za poljoprivrednu i šumarstvo.

Što ćemo kad pomru preostali starci pastiri, hoćemo li tada tvorničke ili plastične janje peći na ražnju? Zašto se ne uspostavi ravnoteža između industrije i poljoprivrede? Možda su krivi propadanju ovčarstva uvjeti pastirskog života, jer su ostali na razini biblijskog i predbiblijskog vremena, dok ostali ljudi žive u konfornim kućama u gradu i selu, trguju, putuju, švercuju, dokonče, sjede i pišu maštajući uz cigarete i kave u udobnim i raskošnim uredima i foteljama, a pri tom zarađuju mnogo više nego li proizvođači, koji su izrabljivani i ucjenjivani raznim trgovackim manipulacijama i nestabilnim cijena-

ma. Mladost bježi iz planina. Potomci onih koji su vjekovima doživotno robovali svojoj stoci i svojim gospodarima priželjkuju da se domognu lakšeg i bogatijeg života u drugim zanimanjima. Ali ni kiša, ni snijeg, ni mraz, ni oluje nisu za njih tako ubitačne kao osjećaj osamljenosti i doživotnog robovanja svojih stoci bez izgleda za zamjenu u slučaju potrebe i bolesti. Društvo je to bilo kada su postojale obiteljske zadruge i razne poljoprivredne i stočarske zadruge, no one su se većinom raspale.

Svakako treba nešto poduzeti i odazvati se vapaju izumirućim ovčara. Može društvo s udruženim radom mnogo pomoći, i kreditom u novcu, i naravi, i kooperacijom, i stvaranjem raznih oblika udruživanja stočara i poljoprivrednika, ali između brojnih mogućih mjera mislim da bi mnogo doprinijela poboljšanju uvjeta pastirskega života kombinacija planinskog turizma s ovčarstvom, zatim izgradnja što više planinarskih domova i hotela u blizini ovčarnika, tako da se pastiri ne osjeti izoliranim od svijeta i kulture.

Jedan takav pokus možda će uspjeti na planini Promini, na kojoj je nekoć obitavalo 2–3000 ovaca, a danas nema ni jedne.

Iduće godine nadamo se da će nam biti prepun na upotrebu Planinarski dom na Promini (850 m) sa cisternom od 75 m³ vode, električnom strujom, restoranom, tuševima i pristupom po odličnoj makadamskoj cesti kada bude dovršena.

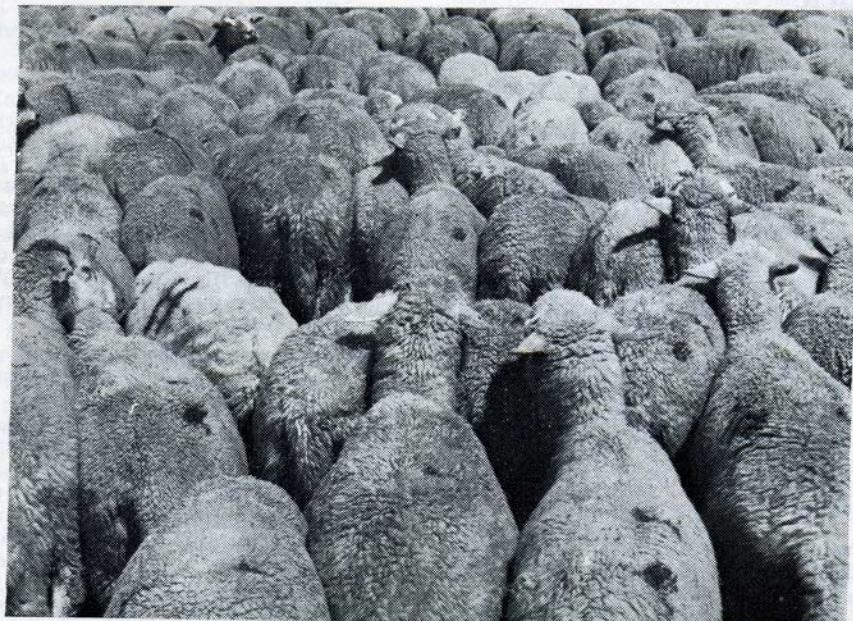
Tu će se moći održavati i seminari za pastire radi upoznavanja s raznim novim saznanjima u stočarstvu. Možda će se postići i veća rentabilnost nabavkom ovnava rase Ro-

manovke iz Han Pijeska za križanje s domaćim ovcama, da bi janjile trojke. A trebalo bi uz pomoć agronoma oplemeniti pašnjake te proširiti i čuvati šume uz suradnju šumskog gospodarstva i lugara. U taj dom moći će da se udobno smjeste i drugi suradnici i savjetnici ekonomskog i pravnog struka, pa tako i oni iz zadružnog saveza radi uputa za udruživanje i kooperaciju, za knjigovodstvo, sabiranje mlijeka, vune, odabir za klanje itd.

Napokon, dolazit će i razni prijatelji pastira, planinari i turisti, a neki će rado provesti bar dio svojih godišnjih i tjednih odmorova u planini i pomagati čobanima u raznim poslovima, naučiti se musti i namještati sisaljke na vimena, strići vunu i čak po nekom dežurstvu ili redoslijedu obavljati razne usluge čobanima.

Ne treba zaboraviti ni kulturni rad i život u planini te propagandu za podizanje prosvjećenosti čobana. S Promine se mogu npr. gledati četiri TV programa iz Italije!

Ako uspije ova na izgled romantična zamisao, trebat će nastaviti s podizanjem sličnih domova i po našim drugim planinama, kao što su na primjer Svilaja, Dinara, Velebit, Biokovo i gdje god ima prikladnog puta, od Vardara do Triglava. To bi se moglo provesti i po našim nenastanjениm otocima, u čemu bi mogle imati računa i razne organizacije udruženog rada koje se bave prometom i prerađom zajedničkih nočenja na planinarskim tavanje olakšalo bi razvoj ovčarstva i održavanje planinarskih domova i povećalo frekvenciju posjetilaca. Ovčari tada ne bi više bili izolirani od svijeta i društvenih tekućina.

Nekad bilo ...

Foto: Dr Z. Poljak

Na zidinama Sokolgrada

UZEIR BEŠIREVIĆ

SARAJEVO

Jutro. Put uzak, zmijoliko krvudav. Staza kozja, tjesna, zaraska u granje. Provlačimo se i saginjemo podno grana. Put krvuda i zavija, kao onaj što vodi uz Bukov laz na Prenj. Uporno skidamo paučinu koja nam stalno čini zasjede na putu. Glava nam je puna paučine, jer čelom prekidamo paučije niti što su razvijene po granama na putu. To je znak da ovuda prije nas nitko drugi nije prolazio. A nekada, ovim istim putem, prolazili su silni ratnici Hercega Šćepana i druge vlastele. Žurimo da na Sokolgrad izademo zajedno sa suncem, ali nam to nije uspjelo. Na zidine starog grada izašlo je prije nas, a nas ogrija pri prvom susretu s ostacima toga drevnog grada.

Sjedimo na ogromnim kamenim »foteljama«, koje se nalaze na južnoj strani dotrajalih zidova. Ova kamena udubljenja isklesana su od ljutog kamena. U njima je, vjerovatno, sjedio Herceg Šćepan, taj moćni vladar zemlje od Neretve do Lima (1435—1466).

Sve je ispod nas, samo je vrh Soko-planine (1439 m) viši od ovog drevnog grada-tvrđave.

Ispod nas je Šćepan-polje. To ravno trokastu polje djelomično je obrasio drvećem i niskim raslinjem. Na njemu su samo dvije seoske kuće, jedna šumarska i mali motel. Drugih građevina nema, jer je prije nekoliko godina, kada su počeli pripremni radovi za HE Buk-Bijela, odlučeno da se Šćepan-polje potop. Zbog toga izašlo, na ovom divnom polju ništa više nije izgrađeno, iako su to mnogi željeli. Sve je stalo, čekalo se potop. Život je počeo odumirati. Međutim, gradnja HE Buk-Bijela obustavljena je, pa je tako opet došao u pitanje potop Šćepan-polja.

Bijeli zidovi nedavno otkopane prastare crkve na Šćepan-polju, bijele se kao snježna ploha gore visoko na biočkoj Vrsti.

S južne strane sporo i lijeno dotječe voda Pive. Visoka betonska brana HE Mratinje (220 m) oduzela je snagu i ljepotu ovoj nekadašnjoj plahovitoj planinskoj ljepotici. Sada Piva jedva ima snage da nećuino i tihu »dopuže« do svoje posestrime Tare. U vrele ljetne dane potpuno onemoća, presuši, pa po nekoliko dana ne dotječe. Čezne za hitrim valovima Tare, stenje, čamuje i samuje u zidinama velike brane, ta nekadašnja silna i moćna rijeka.

Sa sjeveroistoka, uz zaglušnu huku u pjenušavim valovima, hitaju vode Tare, kao da žure da pruže pomoć, osjeće i ojačaju one-močalu i presahlu Pivu. I tako zajedno čine moćnu i lijepu rijeku Drinu.

Dolje, prema sjeveru, prostire se široko koroito zelene Drine, razvučeno skoro od brijege do brijege, kako se to kaže u narodnoj

pjesmi. Drina ovdje valja drvlje i kamenje, a po njoj plove i splavovi.

Svuda oko nas zelenilo. Raslinje visoko i nisko. Ispod kuća i oko njih šarene se oranice i kosanice. Samo prašnjava cesta što dolazi iz Foče bjelasa se u tom zelenom krajoličku, kao zmija bjelouška. Kuće u Kruševu, Bastasima i Humu pribijene su uz strme strane, ili su šćućurene u voćnjacima, kao plastišiv zec u travi. Iznad nas nadlijjeću orlovi. Očito smo ih uz nemirili u njihovo vječnoj postojbini.

Dugo smo upijali ljepotu ovoga prelijepog kraja. Dugo smo napajali naše oči nenadmašnim vidicima u dubodoline rijeke Tare, Pive i Drine. Vjerovatno je to činio s ovog istog mjesta i moćni Herceg Šćepan sa svojom svitom. Razmišljajući o njemu, ovdje na njegovoj nekadašnjoj, a na našoj narodnoj, današnjoj ljetnoj rezidenciji, sjetismo se »Zapisu o zemlji« Maka Dizdara, prerano premiolog pjesnika:

Jest kamen, ali jeste i riječ, jest zemlja, ali jeste i nebo, jest materija, ali jeste i duh, jest krik, ali jeste i pjesma, jest smrt, ali jeste i život, jest prošlost, ali jeste i budućnost. To je spavač koji je nespina. Stećak sam vi-

Manastir Herceg Šćepana

Foto: U. Beširović

dio u Radimlji i Zgošći, ali sam njeg vu tajnu mogao da odgonetnem samo u Sel i...

(Mak Džidzar)

* * *

Šćepan-polje se spominje u poveljama od XV vijeka. U srednjem vijeku se zvalo Merečje. Ovdje je bila ljetna rezidencija Stjepana Vukčića Kosače — Hercega Šćepana, po kojem se prozvala njegova kneževina od Neretve do preko Lima, a danas je ostala samo Hercegovina.

Sokolgrad je podignut na dominantnom položaju, na kamenom uzvišenju. Odavde se nadzirao pristup od Bosne, Sandžaka, Pive i Drobnjaka. Oronule zidine danas su obrasle raslinjem, tako da se jedva vide od drveća i lišća. Cijeli grad je u ruševinama i jako malo se može prepoznati zida, jer je sav dobio patinu kamena na kojem je sagrađen. Donekle su sačuvane dvije kamene stolice i česma podno zidina grada, koju tamošnji stanovnici zovu Saska česma, što upućuje da su tu bili i Sasi.

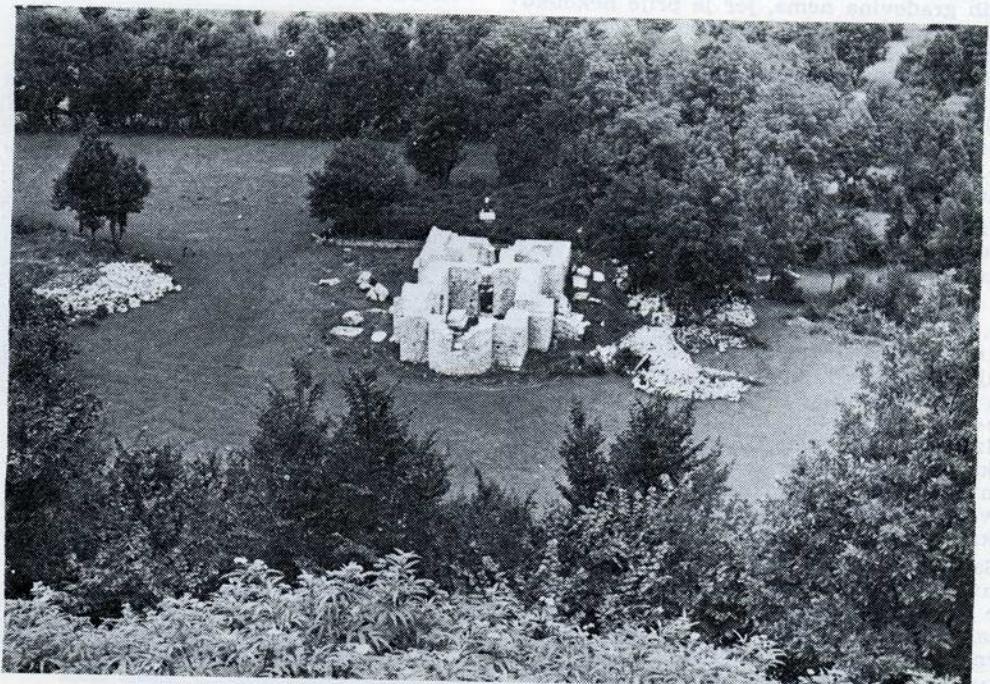
»Sokolgrad je sagradio vojvoda Sandalj Hranić i uzeo ga je za ljetno boravište. Braća Hranići su izdali Dubrovčanima povelju 24. VI. 1419. godine »Pod Sokolom na Stipan

Poju«. To je vojvoda Sandalj isto ponovio drugom poveljom pod Sokolom, 30. V. 1420. godine. Herceg Stjepan se nazvao »magnificus Stephanus de Zokol« 22. I. 1448. godine. Sokol se spominje u poveljama iz 1444, 1448. i 1454. godine. Turci su ga zauzeli poslije 1466. godine« (podaci sa strane 106 »Naselja Bosanske srednjovjekovne države«, autor prof. Marko Vego, Izdanje »Svjetlost«, Sarajevo 1957).

* * *

Na prijevoju ispod Sokolgrada, u selu Zagradu, nalazi se oronula zgrada Manastira Herceg-Šćepana. To je, navodno, dvorska crkva. Zidovi su od kamena. Najbolje je sačuvano kubis i zidovi sa strana. Kubis je od kamena i nalik je džamijskom kubetu. Vjerovatno je to jedinstven primjer u crkvenoj arhitekturi: kameno kubis kao u džamiji. Zgrada je prostrana i visoka. Svodovi i oltar su prilično sačuvani, ali ne i freske, ni ikonostasi, osim jednog. U crkvi se nalazi jedan kameni sarkofag, nalik na stećak.

Od Šćepan-polja do crkve odnosno Sokolgrada može se izaći za nepun sat hoda, a može se dovde stići i kolima, cestom koja vodi uz Taru, pa se krene desno nakon nekoliko kilometara u selo Zagrade.

Ostaci srednjovjekovne crkve na Šćepan-polju

Foto: Dr Z. Poljak

Poljička planina s Omiške Dinare

Foto: Dr Z. Poljak

Poljička planina

ANTE MARGETIĆ
SPLIT

Ova po svojoj veličini najmanja dinarska planina ne posjeduje svoja posebna obilježja koja bi je odvajala od planine Mosor. Poljičani prisojnih podmosorskih sela koja su pripadala nekadašnjoj Poljičkoj republici nazvali su je Poljičkom planinom, najvjerojatnije što im je najvećim dijelom bila hraniteljicom. U nju su oni uložili mnogo svoga rada i zavoljeli je. U stvari je ta Poljička planina drugi, niži mosorski greben, praćen morem. zajednička im je Žrnovničko-Srinjinsko-Tugarska dolina. Dobru zemlju crljenicu koju danas dolina posjeduje donosile su joj kišne bujice od obje strane doline. Kada bi nas oluja slučajno zatekla na jednoj od tih strana doline mogli bismo promatrati kako bujčina snaga nosi kršku zemlju crvenicu u dolinu.

Ovo nije jedini dokaz da ova Poljička planina pripada Mosoru. Ima i drugih. Kao prvi je njihov zajednički geološki sastav i površinski kamenjar. Drugi, odmah iza njega, je zajedničko raslinje, životinjstvo i ptičiji svijet, zatim jedinstven duhovni život ljudi, način življenja ljudi, arhitektura njihovih kuća, dvorišta, torova, konoba i ognjišta, obradivanje plodnih poljica, skupno vođenje stada u mosorska ispasišta. Iznad svega treba istaknuti Poljički statut, po kojemu su živjeli. Ovo

su sve jake karakteristike da je Poljička planina, doista, jedan od grebena koji pripada planini Mosor.

I vremenske prilike kao da govore u prilog gornjih dokazivanja i navoda. Dok hodamo grebenom Poljičke planine, ono sunce pod oblacima, koje obasjava istodobno obje planine i obje njihove prirode, nameće nam misao da je to sunce samo za njih i da ne prelazi njihove granice. Kad nas prati grmljavina, ona se zadržava u spomenutoj dolini. Isto tako kada pada kiša — njihova je to kiša. Kad Poljičane satjera bura u ognjišta, to je isključivo njihova, mosorska bura. Zvonjava crkvena zvona iz jednog sela ulazi u drugo selo. Na raskršću cesta skupljaju se stada ovaca koje vode u mosorsku ispašu. I pored svega navedenog mi poštivamo odluku Poljičana kojom su mosorski drugi, niži greben, nazvali Poljičkom planinom. Mi tu odluku prihvaćamo, jer im je ovaj planinski greben bio velikim dijelom hranitelj.

Poljička planina se proteže od oštrog grebena zvan Perun iznad sela Žrnovnica i njegove istomene riječice, a završava sa strmim klisurama nad ušćem rijeke Cetine kod Omiša.

Primorska strana Poljičke planine do ispod strmih stijena, svu je ozelenjena. Na dobroj

joj zemlji raste alpski bor, makija, hrast i ostalo raslinje. U njezinim vrtovima seljaci su posadili voćke i povrće. Istaknutiji su vrhovi ove planine Perun, V. Oštrok i Zahod. Na dužinskom grebenu podignute su četiri crkvice od kojih su sačuvane dvije. Ona na Perunu je otvorena i služi kao sklonište ovaca, pastirima i planinarkama. Stranom Poljičke planine ponegdje protječu potoci koji stvaraju vododerine, slapove i brzake.

Kada su u doba gusarenja gusari napadali i ove krajeve, stanovništvo se s obale povuklo podno Poljičke stijene. Tu su osnovali više sela, kao Gornju Podstranu, Jesenice, Zeljeviće, Krug i Duće. S pojavom turizma veći se dio stanovništva ponovno spustio na morsku obalu, podigavši nove kuće u koje prihvataju turiste.

Poneke skupine splitskih planinara penju se na greben sv. Jure Podstranskoga na kojem je crkvica s malom nekropolom. Njezine grobove otkrili su pastiri. S ovog grebena, dotično crkvice, pogled je jedinstven na Mosor planinu.

Mosor sam prokrstario i s ovog grebena me uzbuduje. Kroz jedan dan se izvede ovaj izlet na greben. Podstranska strana, kroz koju vodi put za greben, veoma je privlačna. Tako mi je uvijek pred očima skupina od desetak jakih hrastova sa svojom sjenom na domaku sela Gornja Podstrana.

Stanovnici Gornje Podstrane do početka drugog svjetskog rata, putem kojim će danas prolaziti, nosili su na svojim magarcima i mazgama na splitsku tržnicu svoje voće i povrće, vino i rakiju. Oni su ovaj put tada održavali u dobrom stanju, djełomično ga i popločali na mjestima gdje ga je voda plavila. Gornjopodstranjanini već dugo tim putem ne prolaze. Svoje plodine voze u Split motornim vozilima. Sam od sebe put nestaje. Već se pretvorio u prtinu. Ponegdje se srušio zid i prtinu zakrčio. Drača se raširila i grebe nas. Mi i takovu prtinu savladavamo. Mi ćemo njome prolaziti dok je sasvim ne pokriju srušeni zidovi, zemlja i šikara. To će nas ožalostiti.

Moj izlet započeo je ovako: Omiškom prugom stigao sam na autobusnu stanicu Strožanac. Sa mnom su još moja dva druga, Nikola i Miroslav. Stanica je na dnu Stobrečke uvale. Na rtu stobrečke uvale je mjesto Stobreč. Nekada je tu bio grčki gradić Epetion, koji je osnovao u 3. vijeku stare ere Dionizije II Siraguski. Uz Epetion postoji u ovom uskom krugu još dva historijska objekta: dvorac plemića Cindro (odmah do stанице) i ostaci turskog utvrđenja iz god. 1642 u dnu Strožanskog polja. Na ovom položaju u rimsко doba postojala je »vila rustica« (seosko gospodarstvo). Svaki put prije nego što ću ući u Podstransku šumu i slijediti put zvan »Staro selo«, obidem jedan od ovih povijesnih objekata.

Na početku Podstranske šume pozdravljali smo se s ukućanima, nama već dobro poznatim. Poviše njihovih kuća, na strani puta, u ovom času podižu se dvije stilske kuće za

prihvat turista. Iskrčeni dio šume za nove kuće, pokazao nam je mnoštvo viseci koriđena kojima se zadržala zemlja, a od te zemlje živio je bor i makija. Korijenje nije međusobno bilo isprepleteno. To pokazuje da je između bora i makije vladao sklad, a ne borba. Njihov je jedini neprijatelj čovjek, koji je i u ovom slučaju do temelja iskrčio dio šume.

Poslije ove sječe borova i makije ušli smo u netaknutu djevičansku šumu, još uvijek bora i makije, koja nas je i danas uvelike obradovala. Prolazili smo je i otprije, pa je nazvao »prirodnim botaničkim vrtom«. Borove, hrastove, lozu i voćke posadile su čovječje ruke, dok sva ostala vegetacija i flora raste uvijek samoniklo. Ove posljedne gazi, guli, sijeće i pali opet čovjek. Srećom da se bor i makija šire na druga mjesta.

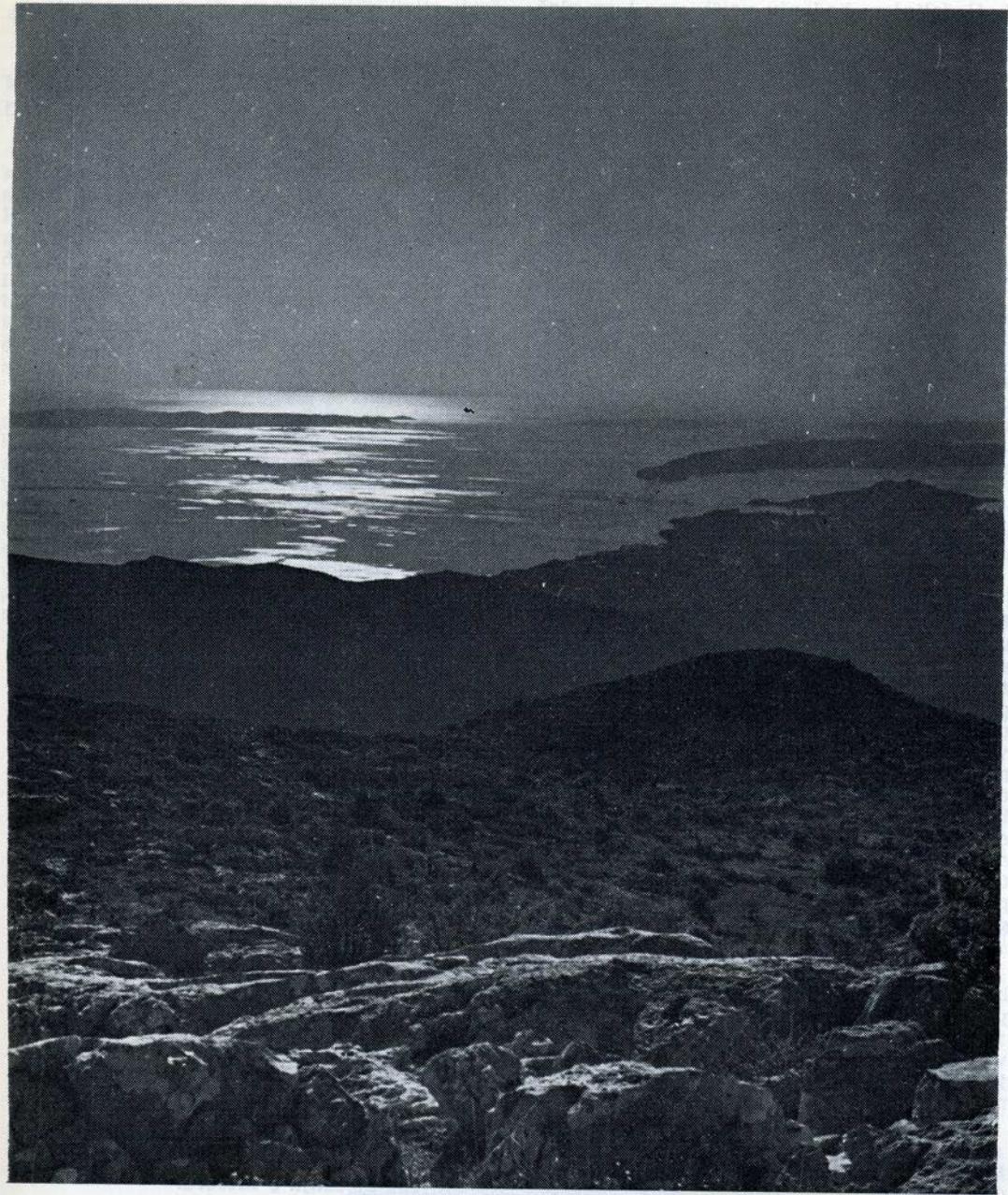
Bor i zelena makija pred zimu ne skidaju svoja lišće, oni trajno ostaju u svom zelenilu, podsjećajući na proljeće. Ostalo raslinje i flora potpuno ogole pred zimu, a opalo lišće stvara humus. Prije nego što lišće opadne, ono poprimi u svom osušenom stanju prekrasnju karminsku i žutu boju što se posebno vidi na trsu loze i na plodu bodljikavog grma šepurine. Ovakvu jesensku sliku boja mi ćemo ugledati kad nas uspon dovede na pogled zatvorene crkve sv. Fabijana.

Stigli smo do mjesa gdje je šuma sve rjeđa. Tu je i jedan slap koji buči kad mu kiša donese vodu. Prijepnjih dana bilo je kiše i mi očekujemo taj njegov šum. Skriven je među raslinjem bora, graba i povijuša. Ima i svoju vododerinu koju je stvarao kroz milenije. Ukorak znamo kada ćemo čuti šum njezine vode. On će nam razbiti dosadašnju šumsku tišinu. Očekivamo ga s nekom radošću. Najednom njegov šum vode nadolazi kao najsuđilnija simfonija da zatim ojača na samom slaju. Pred ovom bučnošću vode zastali smo. Pred nama se stvorila i stazica koja vodi pod sam slap. Iskoristavamo je i spuštamo se u korito da vidimo pjenušavu vodu u sjeni bora, graba i povijuša.

Svjetlost sunca nije prodirala u ovu mlijecnu tamu vododerine. Jedino su se povijuše dizale da se ogriju na suncu. A one bi se uvijek domogle tog božnjeg sunca. Mi zamišljamo u sebi kako joj ćujemo uskljik na domaku sunca.

Sjedili smo u ovoj polutami pod jakim šumom vode. Promatrali smo vodu ispod naših nogu koji nitko ne može zadržati niti je može uhvatiti. Pričinilo nam se da se nalazimo u prvoj dvorani neke špilje, jer se i u njima ću podzemne vode.

Pratio sam jednom ovu vododerinu do kraja sa svim njezinim kaskadama punim vode. Preskakao sam ih kako to mufloni preskaču točila. Naišao sam tada i na visoke stijene niz koje je padala ova ista voda, a tu su slapovi bili još ljepši. Dok sjedim, proživljavam tu svoju nekadašnju vratolomiju. Nagledali smo se te čudesne prirode. Istom stazicom vratili smo se na podstranski put. Od sada gazimo prtinu. Sunce nas je ponovo gri-

Pogled s Mosora preko Poljičke planine na more

Foto: Ing. Z. Smerke

jalo. Poslije sjedjenja u vododerini mislim da bismo izdržali i saharsko sunce.

Čim smo izašli na put i zakrenuli u prtinu, pomislio sam na dva zelena grma što su se malo naprijed nalazila. I u najmrklijoj noći moje bi ih ruke pronašle. Uvijek sam im se veselio. Na sebi su nosili svoje slatko-kiseljaste modre bobice, koje sam ja uvijek počlepno jeo, pa to činim i danas.

Od sada u zavojima svladavamo Podstransku stranu. Prišli smo i izvoru kojemu smo i do sada prilazili. U njegovoј udubini ima uvijek vode. Na zemlji ispred izvora ležale su osušene požutjele bundeve. Seljak će ih ponjeti u selo, a služit će za hranu prasaca. Izvor, bundeve i zeleni grmovi davali su izgled male oaze. To su oaze čarobnice! Ovu smo u dušu unijeli.

U dalnjem hodanju naišli smo i na pločnik, a s njega smo okrenuli pogled šumi što smo je prošli. Znali smo da ćemo sada ugledati kameni fenomen na rubu borove šume. Bila je to kamena litica vremenom pretvorena u velikog konja, debelih zadnjih butina, na kojemu se nalazio jahač. Konj i jahač podsjećali su nas na vitezove u nekadašnjim turnirskim borilištima. I ovdje se priroda pokazala divnim kiparom!

Poslije pločnika nastavili smo prtinom i ugledali paljevinu na kojoj su posaćeni novi borići. S radošću smo ih promatrali.

Stigli smo i na ravan koja nam je odnijela ovu radost. Sada smo ugledali najnoviju paljevinu, sa crnim na pola izgorenim deblima. Seljaci ovakve paljevine nazivaju šumska groblja. Poslije ove paljevine imali smo priliku da gledamo poneki bor u zagrljaju makije i dračevine. Doimljeli se da ga one žele uništiti. Makija i dračevina znaju da će ih sutra jaki bor uništiti, brže raste od makije i dračevine i on će pobijediti. Sunce ga u tome pomaže. Htio sam da na bor položim ruku, da mu kažem da ga volim, i to sam učinio. Od bora sam se na taj način oprostio.

Pred nama je sada stajala duga zemljana i pješčana ravan sve do crkve sv. Fabijana. U ovu ravan seljaci su usjekli stazu. Taj usjek i duga ravan rumenili su se. S obje strane nalazili su se vinogradni sa trsovima na kojima je još neopalo lišće. Lišće je poprimilo neobično jaku karminsku boju, a poneki od trsova i žutu boju. Već kod prvih vinograda zastali smo kao ukopani. Činilo nam se, da smo ušli u jedan mezopotamski muzej prepun grnčarija. Podno same staze izrastao je po neki jaki hrast obavljen bršljanim nametnikom. U krošnju hrasta bršljan nije prodirao. Sunce ga je tu zastavilo. Prate nas ponegdje i skupine vittkih borova koje podsjećaju na male gajeve. Iza donjih vinograda strše neke gomile koje su Iliri podigli i u njima se ukopavali.

Još uvijek hodamo puževim korakom, da bismo mogli što duže uživati u toj božanskoj prirodi. Tihi smo poput tih noći, jer je svaki od nas zaokupljen, na svoj način, u ovoj veličanstvenoj ljepoti. Ona je danas naš svijet. Ona nam danas nije dala da se okreнемo ni nebu, ni njegovom suncu.

I s takvim ushićenjem stigli smo do crkve sv. Fabijana. Borova šuma ponovo se pojavila. U njoj smo se ponekad zadržavali i odmarali. Naš je današnji cilj ipak crkvica sv. Jure Podstranskoga koju vidimo na grebenu. Požurili smo i došli kod jakih hrastova prije nego što smo ušli u selo Gornju Podstranu. Ove sam jake hrastove prije spomenuo. Prošli smo i selo, u razgovoru s mještanima. Strana kose do grebena sv. Jure u pravom je smislu kamenjar, koji je pokriven kaduljom i bjelušinom.

Lako smo izašli na greben jer nas je vodio put u zavojima. Bila je to naša radost kad

smo stigli pokraj nama drage, ali napuštene crkvice sv. Jure Podstranskoga. Njezina nekropola u jednom je stanju. Seoski pastiri u svom nestalšluku otkrili su joj grobove. U duši sam ih osjetio kao dvije starice izložene burama, suncu i svakom nevremenu.

Mosor-planina pokazala nam se kao raširena lepeza u čitavom svom reljefu. Ne znamo gdje ćemo svoje oči najprije zadržati. Misao nam je odletjela i u podzemni svijet Mosora, u njegove špilje. Vranjača je jedna od najbogatijih špilja sa svojim okapinama. One prikuazuju fantaziju najčudesnijih oblika. Mi smo danas u stanju da promatramo površinski Mosor koji nosi na sebi drugačiju fantaziju. Prošli smo ovaj Mosor uzduž i poprijeko ne štedeći svoje tabane. Toliko smo ga zavoljeli, da je njegov kameni i biljni svijet postao naš svijet.

Sjedili smo svaki na svom kamenu tražeći predjele koji su nas najviše oduševljivali. Naš Ljuvač, na kojemu je planinarski dom i šuma, bio je prvi kojega smo ugledali. On je od nekadašnje pustoši postao krasna zelenina oaza. Ne vidimo Lugarnicu, drugo planinarsko sklonište, koja nam je u sjećanju toliko mila, ali vidimo njezin Plišivac pod kojim se ona skrila.

U zapadnom djelu centralnog mosorskog grebena zapažamo vrh Ljubljan. Kad god bismo se popeli na taj vrh, divili bismo mu se. Bio je sliven kao od jednog kamena čunjastog oblika. Ljubljanske doce, na sjevernoj strani Mosora, njegova bi sjena zastrla. U tim docima pasu ovce, a čuva ih čobanin. Nešto naviše dolaca postoje i dvije špilje s vodom: Snježnica i Lebrduša.

Na istočnoj strani Mosora ističe se markantan greben sv. Jure Kozik, koji osvajaju samo izdržljivi planinari. S njega je jedinstven vidik na cetinski kanjon. U istinu je veličanstven!

U pravcu juga je plodna dolina Dubrava sa zaseocima: Radičići, Sinovčići, Basići, Domikulići, Uzinići i Cotići. Ovu Dubravu od bura štiti greben Botajna, široka i pjeskovita, i drugi greben nazvan Tepla Pola. Podno Cotića je u uskom usjeku crkvica sv. Arnerija. Pokraj nje teče potok čiju vodu prihvata pi-toma dolina Smovo. Brzaci potočne vode su prekrasni. Prošli smo ga čitavoga. I najmanji dočić bio nam je drag.

Došao je i čas kad smo morali da napustimo Podstranski greben, crkvicu i nekropolu, i sva ona sjećanja o Mosoru.

Spuštali smo se kotlinom pama selu Sv. Martin pri moru. Zasadena je borom i zaštićena od vjetrova. U ovo jesensko doba bilo je toliko vruće da smo je nazvali vrelim kotlom. I u zimsko doba zadržava svoju topinu. Drug Miroslav ispričao nam je, da je u tom predjelu logorovala jedna rimska legija od koje su pronadjeni ostaci. Na tom toploj položaju za blage zime ne treba ložiti vatu. Logor je bio postavljen u blizini izvora vode.

Od Daruvara na Vrani kamen

MIRO LAY

DAKOVO

Slavonski planinarski put (SPP) proteže se čitavom Slavonijom obilazeći najljepša mesta te naše, kako kažu, ravne pokrajine. Ravne? Tako smo nekad učili u školi, koje li zablude! Ta to su sama brda, sve jedno do drugog, tek tu i tamo na periferiji, prema Dravi i Dunavu tlo se smiruje i lagano talasa bez većih ispušćenja. Zato naš put kroz Slavoniju i traje punih pet dana umjerenog hoda. Istina, nisu to neke visoke planine, ali brda su!

U posljednje vrijeme opaža se znatno smanjenje interesa za obilazak SPP-a, nije popularan među planinarima. Čini se da ga čak ni Slavonci ne obilaze. Što se to dešava s putem koji je otvoren još 1957? Oznaka »S« iznad markacija kao da blijedi sve više i više, neke dionice se markiraju vrlo loše ili nikačko, a neki dijelovi su zaboravili kako izgleda uljana boja. SPP kao da umire, prema nekim podacima do kraja 1980. godine izdano je samo 167 spomen-znački. Računajte, 167 planinara za 23 godine otkada postoji put, 7 pla-

ninara u prosjeku godišnje. Sedam planinara! Šta što nemam evidenciju po pojedinim godinama, vjerojatno bi se lijepo vidjelo opananje posjeta.

Tražeći tome uzroke naišli bismo vjerojatno i na slab rad ponekih društava, nezainteresiranost za rad u Planinarskom odboru Slavonije, mali broj aktivnih članova u društvenima, a možda još ponešto. Vjerujem da se tomo može pribrojiti i neatraktivnost ponekih dijelova puta, jer dobar dio vodi kroz šumu bez vidika, cestom ili šumskim projecima. Smanjenju posjetilaca doprinosi i slabo markiranje nekih dijelova, pa se čovjek može upitati čemu uopće služe marke kad se tako nesavjesno postavljuju. Zar ne bi bilo bolje uopće ne postaviti markacije, pa lijepo kartu u ruke, kompas i snadi se druže! Smatram da markirani putevi, a slabo održavani, mogu samo štetiti planinarstvu. No, sigurno je da od puno raspravljanja SPP neće živnuti, treba upregnuti snage i sve će biti bolje.

Planinarski dom
na Petrovom vrhu

Jedne subote krenusmo za Daruvar. U onom dijelu slavonskog gorja nismo bili mnogo puta, nekako je daleko, nezgodno vlakom, nezgodno busom. Dogovorili smo se s Osječanima da se nađemo u Daruvaru u jedanaest sati dopodne. Daruvar je malo mjesto, poznato po svojim izvorima tople vode. Tu su i kupke za reumatske bolesti, a tu je i šumoviti Papuk. Skupilo nas se deset duša ornih za hodanje i lutanje po šumama i gorama. Mala okrijepa prije polaska i eto nas na putu za Petrov vrh gdje se smjestio planinarski dom. Asfaltna cesta nas vodi prema domu udaljenom desetak kilometara od Daruvara. Nailazimo na izvor, pa slap kod izletišta Vranjevine. Prolazimo prvo pored mnogobrojnih lijepo uređenih vinograda, a zatim kroz šumu. Nigdje planinarskih oznaka, a na SPP-u smo!

Cesta nas dovede do doma, do lijepe livate. Gledamo u dom, nešto nije u redu, sve izgleda nekako čudno, kao da nigdje nikog nema. Dom je napušten. Velik dom, san mnogih društava, na dobrom mjestu, napušten i neupotrebljiv za putnika namjernika, za izletnika. Nigdje nikoga.

Ispred doma putokaz s jedva vidljivim slovima nas upućuje prema našem slijedećem cilju. Iznad doma je Petrov vrh (615 m) s drvenom piramidom i dobrom vidikom na Papuk i Daruvar. Odavde smo ugledali Paganin vrh, našu slijedeću točku. Put dalje vodi dobrim šumskim putem, ali i dalje bez ikakvih oznaka. Jesu li daruvarski planinari živi?

Pod Paganim vrhom izvor. Punimo čuturice i sasvim slučajno otkrivamo dvije markacije, gledamo ih kao čudo i zbijamo šalu na račun onih koji su se tu »namučili« markirajući. Nastavimo dalje, skupljamo puževe i lagano se gubimo. Cesta nas vodi nekamo, reklo bi se ispravno. Da smo promašili put otkrivamo tek kad cesta kreće prema dolje, a mi očekujemo gadan uspon prema Vranom

kamenu. Spas je u postavljanju šatora, vatrici i proučavanju karte. Za danas je bilo dosta. Po vodiču smo prešli tek nekih četiri sata hoda, ali mi smo to produžili na pet ili šest sati. Ne znamo je li to našom greškom ili su markacije glavni krivci.

Ujutro ispravljamo jučerašnju grešku i, malo po karti, a više po »njahu«, idemo na Vrani kamen. Oštrim usponom bez staze dobivamo svakim korakom na visini. Uspuhani i znojni dovučemo se točno pod sam vrh. Ogromne kamene gromade djeluju zastrašujuće, Vrani kamen sa 817 metara liči na mnogo više vrhove u Gorskom kotaru, ovo kao da nije Slavonija. Pogled se pruža na Paganin vrh i Petrov vrh, drugu stranu zaklanjavaju krošnje drveća. Pužemo po stijenama, po golom kamenu vranom. Jedinstven vrh na tom našem Papuku!

Otkrili smo i markacije, čisto da čovjek ne povjeruje. Nailazimo i na označeno križanje: Zvečevo, pet i pol sati, Crni vrh jedan sat, Miokovićovo dva sata. Razmišljamo kamo ćemo, htjeli bismo na Zvečevo, ali već je kasno, sutra treba biti na radnim mjestima, u školi. Dijelimo se, pet za Miokovićovo na vlak, a ostalih pet ide dalje za Zvečevo.

Druga grupa, htijući na Zvečevo, morala se odlučiti za izmjenu plana jer negdje pod Ljutočem izgubiše marku i Zvečevo ostade samo san. Spas su pronašli u zamornom »cipelcu« po cesti nekih dvanaest kilometara do Vočina.

Nisam htio praviti lošu reklamu našem SPP-u već dati na znanje odgovornima da se pobrinu za markacije na pojedinim dijelovima kao što je to opisani dio. Složili smo se da je upravo taj dio jedan od najljepših na cijeloj dionici kroz Papuk. Šteta da nije bolje markiran, nisu svi planinari i izletnici školovani za upotrebu karte i kompasa. Ovako možemo ostati na onih 167 izdanih spomen-značaka.

A sada da nađemo prenoćište

VALENT HOFER
RIJEKA

Moj prijatelj i ja planinarimo već od dačkih dana. Iako se u mnogočemu ne slažemo, ima nešto što nas veže, a što se ne može u nekoliko riječi iskazati. Zato ću ovdje kronološkim redom iznijeti neke uspomene prigodom zajedničkih noćenja na planinskim turama, a vi onda prosudite je li sve bilo kako treba.

Bilo je to prije nekih pedeset godina, dok je planinarstvo kod nas još bilo u povojima, kada smo se nas dvojica uputili u Srijem da obuđemo Frušku goru. Stignemo tako

pješice iz Vukovara u Šarengrad. Prva briga bila nam je naći prenoćište. Ali gdje? Hotela i planinarske kućne nema. Na klupama u školi je besplatno, ali tvrdo. Tako rezonirajući dodemo i do Općine. U njoj su dva kreveta u sobi gdje noćobdija po noći dežura. Učini nam se da će to biti najbolje rješenje. Prije spavanja još razgledamo razvaline nekadašnjeg kaštela, koji se spominje već u 15. stoljeću.

Umorni od hodanja vratimo se navečer u svoju besplatnu nastambu u namjeri da što prije začkopimo snene oči. Ali vidi belaja!

Općinski stražar zapadio petrolejku i svoju lulu, pa počeo da priča, što se kaže, »od Kulina bana i dobrijeh dana«. Raspričao se stari i nikako da uvidi i shvati, da smo mi ovamo došli da se odmorimo, a ne da slušamo njegove doživljaje i priče, koje su postajale sve strašnije i jezovitije. Nas dvojica vrteći se od muke u krevetima već nismo znali što da počnemo. Na crkvenom satu izbjie i ponoć. Najednom se otvore vrata i u stražarsku sobu bane dobro odjeven čovjek i rekne:

»Gđe su ti daci iz Osijeka?«

Mi kao da nas je netko iglom bocnuo, skočimo s kreveta i uskljiknemo:

»Evo nas!«

»Hajte sa mnom!«

To nije trebao dvaput reći. Začas smo bili obučeni i spremni da napustimo ovo za nas strašno prenoćište. Naš spasitelj odvede nas do svoje kuće, uvede u krasnu sobu s dva kreveta, u kojima bi i anđeli spavali, i smjesti nas na počinak zaželivši nam laku noć. Ujutro nam je njegova majka za doručak dala bijelu kavu.

* * *

Vraćajući se iz Fruške gore kući, sjednemo kasno navečer u Novom Sadu na vlak i odvezemo se do Indije. Tu smo prešli u drugi vlak. U vlaku velika gužva. Oko pola noći stignemo u Srijemsku Mitrovicu. Vlak stane, a u vagon uđe nekoliko francuskih vojnika, koji nas pozovu da izademo iz vagona, jer da je on rezerviran za vojsku. Nitko ih ne razumije, pa se nitko i ne miče sa svog mesta. Tek kada su Francuzi počeli ljude silom izbacivati, shvati raja o čemu se radi, pa počne bježati iz vagona.

Tako se i nas dvojica nađosmo bez mjesta. Neki se putnici smjestiše po stepenicama vagona, a mi, ne našavši drugog izlaza, popnemo se na krov prvog vagona. Tu smo primjetili tri spodobe kako mirno sjede i čekaju. Sva sreća da na toj pruzi nema tunela i da preko pruge nije bila kakva napeta žica, jer bismo ostali bez glava.

Cim je vlak krenuo, počeli su iz dimnjaka lokomotive izlijetati rojevi vatreñih iskara. Bio je to divan prizor u zvjezdanoj noći, ali i vrlo opasan za nas koji smo se nalazili na krovovima. U prvi mah počeli smo golin šakama odstranjivati iskare s odijela da se ne zapale, ali smo pritom opržili prste. Sad nam je bilo jasno zašto su na krovu prvog vagona bila samo tri putnika. Situacija je postajala sve kritičnija. Vlak juri velikom brzinom, a mi nemamo kuda! Neka ciganka počela se najednom očajno derati, jer joj se zavežljaj zapadio i počeo gorjeti plamenom. Nije mogla ino nego baciti ga s vagona u crnu noć. Strašan i nezaboravan prizor. Nije bilo druge, morali smo dolje s krova. Držeći se čvrsto za gvozdene šipke vagona, spustimo se obojica na obojnike i nakon dugog guranja nekako nam uspije uvući se u vagon. Sjednemo na pod, jer stajati više nismo mogli, toliko su nam noge drhtale od umora.

Počelo je svanjivati, a počeo se i smanjivati broj putnika, jer su neki izlazili na pojedinim stanicama. Kad je izašlo sunce, već smo obojica sjedjeli do prozora i gledali divnu srijemska polja. Daleko na sjeveru octravale su konture Fruške gore, a pored vagona proljetale površine zasijane pšenicom, kukuruzom i sunokretom. Spopao nas je ugadan osjećaj nakon ovako strašno provedene noći, a pomisao da idemo kući još nas je više oraspoložila.

Pred nekom stanicom vlak stane, jer nije imao ulaza. Uz željeznički nasip je velika ploha zrele pšenice. Lagano se njišu teški klasovi, a između njih stidljivo stoji plavi različak i crveni małk i kao da nam govore: »Evo, i mi smo tu! Pogledajte nas! Zar nismo lijepi kao triglavска rožica i plavi encijan?«

* * *

Karlo i ja već smo davno željeli da posjetimo tornjeve u Veloj dragi kod Vranje. Pošli smo autobusom preko Matulja za Učku. Bilo je sunčano i toplo. Na Poklonu izademo iz autobusa i uputimo se cestom i prečacima prema Vranji. Kod zaseoka Baričevići krenemo lijevo do željezničke pruge i velikog kamenoloma. Od neke pastirice saznamo da se idući uz prugu mora proći 492 m dugi tunel, iza kojeg se nalaze traženi tornjevi. Upozorila nas je, da za prolaz kroz tunel trebamo dobru svjetiljku. Mi to nažalost nismo imali, ali ipak nismo odustali. Karlo naprijed, a ja polako za njim, držeći neki štap uz tračnice, tapkajući i pipajući pragove, prodremo kroz mračan tunel. Sva sreća što nije našao kakav vlak, jer ne znam kako bismo se onda proveli. Izašavši iz tunela stali smo kao ukopani, jer se pred nama ukazao prizor kao iz bajke: tornjići raznih oblika, visoki prosječno 50 metara, razne debljine, kao da su nas čekali da dodemo i da im se divimo. Sunce je bilo povoljno pa smo brzo napravili nekoliko snimaka. Ispod tornjića pruža se prema jugozapadu bezvodna Vranska draga.

Pred mrak stignemo nakon zamornog hoda u Vranju. Prekoputa nekadašnje škole živi neka žena sama u kući i jedino kod nje se može dobiti prenoćište. Ali da, ona je baš toga dana otišla nekamo u goste, pa smo nas dvojica stali i ne znamo što bi i kako bi...

Naiđe neki susjed da sa štaglja uzme sijena za krave. Zamolimo ga da nam dopusti prenoći na štaglju u sijenu, uvjeravajući ga da nismo pušači i da se od nas ne treba ničega bojati. Čovjek primi novac, dade nam ljestve i mi se onako u mraku uvučemo u sijeno, da kako-tako provedemo noć. Bez pokrivača, vrteći se od zime u sijenu, malo spavajući, a više budni, nekako dočekamo jutro. Karlo mi poslije reče, da je uza svu hladnoću uživao slušajući pjevanje slavu u obližnjem voćnjaku. Nisam mu na tom uživanju zavidio, jer sam bio vrlo neraspoložen zbog ovakvog nočenja.

Tek kada smo kod neke veoma ljubazne susjede uspjeli kupiti toplog mlijeka, vratilo nam se dobro raspoloženje. Jutarnjim autobusom odvezemo se prema Rijeci.

* * *

Nakon dugotrajnog marša, evo nas početkom srpnja na Velikoj planini u Kamniškim Alpama. To je valovita visoravan s mnogo drvenih kućica šatorasta oblike. Gledali smo ih dalekozorom s Kamniškog sedla. Oko njih pasu mnogobrojna goveda po prostranom pašnjaku sve do planinarskog doma. Dom se nalazi na južnom dijelu Velike planine, na visini od 1560 m. Tu smo namjeravali prenocići i odmoriti se. U domu ima nekoliko soba i velika prostorija sa 40 skupnih ležaja.

Uzazimo u dom preko desetak stepenica i naručimo svaki pola litre mlijeka. Nažalost, dobije svaki samo malu šalicu, jer da ga više nema. Kako to, kada se u neposrednoj blizini mjestimice ne može proći od krava, koje su vrlo pitome i prilaze planinarima umiljavajući se?

Pred domom neki omladinci mame kruhom mladog bik u dom. Ide bik za kruhom po stepenicama pa ravno u točionici. Svi se smiju i skaću oko njega, dok se bik nije pogradio na pod. Uz ciku i hihot istjeraše bikan iz stepenice van, a djevojke se prihvatiše posla oko čišćenja balege ispred šanca. Gledali smo s podozrenjem cijeli taj cirkus ne sluteći što će biti kasnije.

Poslije večere podemo iz prizemlja na prvi kat u prostoriju sa skupnim ležajima. Izaberemo dva ležaja podalje od ulaznih vrata i spremimo se na spavanje. Dolje u prizemlju bilo je još uvijek bučno. Čuo se razgovor, smijeh, zvezket čaša i posuda. Iznenada zapjeva snažan glas, a drugi složno prihvatiše. Pjevali su krasne, nama dobro poznate slovenske pjesme. Bilo ih je milina slušati, no mi nismo došli u dom da slušamo pjevanje, nego da spavamo i da se odmorimo za slijedeći dan. Nadao sam se da će se to sve smiriti za sat-dva. Ali gle još većeg čuda, kad novoprdošli glazbenici zasvirajuće na ples. Tek sada počne pravo orgijanje i urnebes.

Ja da zdvojim! Pogledam prijatelja do sebe. On spava kao dobro dijete, valjda ga je u san uljuljao ritam valcera. U meni sve kipi od muke, ali si ne mogu pomoći. Oči me peku, ali ne mogu spavati. Gledam na sat. Već je ponoć! Glazbenici na mahove prestanu sa sviranjem, valjda zbog večere ...

Jedan po jedan dolazili su umorni plesači u našu skupnu spavaonicu te palili i trnuli svjetlo da legnu na svoj ležaj. Kad bi zasjalo svjetlo pogledao bih Karla. On je i dalje spavao i samo bi se kojiput okrenuo na drugu stranu. Konačno je došao i posljednji »fant« na spavnj, jer su se muzikanti nekamo izgubili. U jednom kutu sobe čuo sam glasno hrkanje. Budan sam dočekao jutro i zakleo se: »Nikada više u Dom na Velikoj planini«

Jutro na Srednjem vrhu

JOSIPA ŠTIBRIĆ

ZAGREB

5 sati. Probudila me kukavica koja je zakukala svoju pjesmu na grani drveta kraj mog prozora.

Ustala sam bez kolebanja i prišla prozoru u nadi da će je vidjeti, ali odletjela je i sada njezino kukanje odjekuje iz šume.

U granju drveća vjetar šušti lišćem bukava, skladno njiše granama ariša i smreka.

Ne dopire do mene nijedan drugi zvuk, osim šuma šuma i pjevanja ptica.

Naginjem se prema vrhovima da vidim žare li se. Ne, jutros se ne ostvaruju stihovi s Aljaževog groba: »Vsako jutro, v zarji novi, naši zažare vrhovi«, jer se polako nавlače oblaci.

Oči mi skreću prema puteljcima koji me zovu na šetnju. Počele su mukati krave, čujem lavež pasa.

Izaći će i, dok ostali ukućani ustanu, ja će se već vratiti, malo zadihana, ali svježa i sretna.

I krenula sam proplančima punim cvijeta, ariša, borova, smreka. Pri pogledu

unazad nestvarna ljepota Martuljkove skupine. Malo se bojim krava, ali eto, i mene se netko boji. Preplašila sam srndača i sada bježi kroz šumu i laje. Zarežao je još jednom, ali, nadam se, od straha.

Zaustavila sam se kraj jednog trošnog stola i sjela na dasku poduprta panjevima. Uvijek se dobro osjećam za takvim stolovima i ne bih ih mijenjala ni za kakav stol u »Esplanadi«.

Upravo sam stigla na ptičji koncert. Pomiclih: da je sa mnom sada kakav suputnik bi li znao šutjeti pred ovim ptičjim orkestrom koji prodire ravno u srce? Pognula sam glavu, sklopila oči i slušala. Sjetih se Cesarića:

U mojoj srcu pjevale su ptice
U tiha jutra, za sunčanih sati
Sad u to staro, napušteno gniazdo
Nijedna neće da se vrati.

Posljednja dva stiha, u današnje nezaboravno jutro, mene se nisu ticali.

Veliki Stolac, novo planinarsko područje

Dr KUNO VIDRIĆ

BEOGRAD

Oivičen jezerom hidrocentrale »Bajina Bašta«, koje se proteže od Perućca do Višegrada, i linijom ceste koja od Titovog Užica preko Šargana vodi do Višegrada, prostire se planinski masiv koji čine planinska područja Tare, Zvijezde te Velikog Stolca (1673 m), ujedno najviše točke masiva.

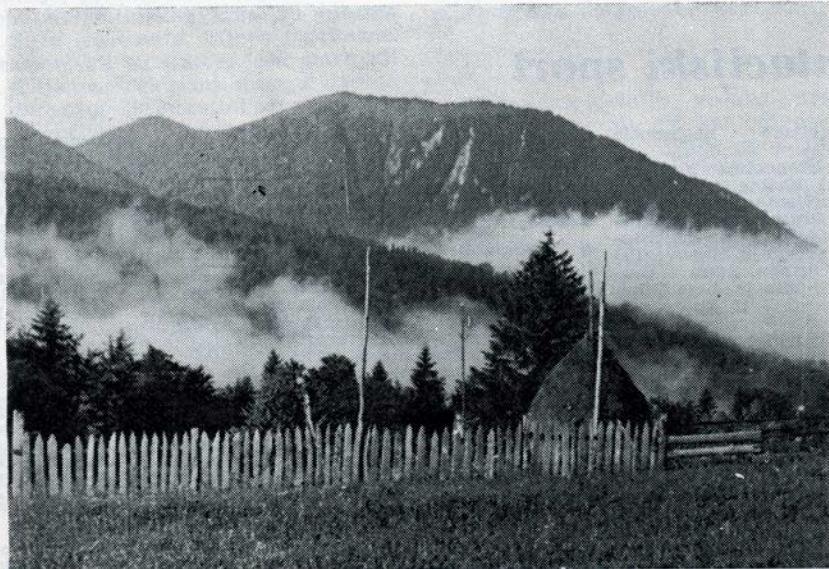
Velikom Stolcu prilazi se od Bajine Baštice preko Perućca (do kuda vozi i autobus) i dalje makadamskom cestom živopisnim kanjonom rječice Dervente do naselja Sedaljke, odakle se serpentinama dobrim kolovozom stiže na Predov Krst (1050 m) 30 km od Bajine Baštice. Tu se nalazi lugarnica u kojoj se mogu dobiti obavijesti a po potrebi i skromniji smještaj za 3—4 osobe, a to je ujedno polazna točka u razna zanimljiva područja ovojaka kraja.

Od Predovog Krsta prema Velikom Stolcu vodi cesta u južnom smjeru i poslije 6 kilometara stiže do oznake, da se s desne strane svega nekoliko minuta hoda nalazi vidikovac Krnija. S njega se pruža pogled na sjeverne padine Velikog Stolca, u kanjon Brusnice i na zaselak Omar. U nastavku se cesta uskoro blago spušta i oko 7 kilometara od Predovog Krsta stiže se do mjesta, gdje se udesno u šumu odvaja staza na vrh Velikog Stolca.

Od ceste se markiranim stazom za 3 minute stiže do vrela Kapetanova voda. Nasta-

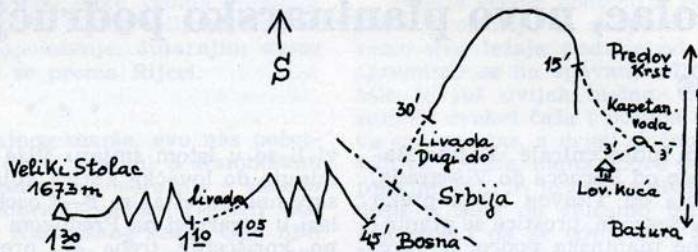
vi li se u istom smjeru stiže se za daljnje 3 minute do lovačke kućice koja može da pruži skromni smještaj za 6—8 osoba. Ključ se nalazi u lugarnici na Predovom Krstu, a za njeni koristi treba se, prethodno, obratiti Šumskom gospodarstvu u Titovom Užicu, referentu za lov (telefon 031-24-826 ili 29-009).

Od Kapetanove vode markirana staza kreće udesno kroz šumu i poslije 15 minuta izlazi na šumski put, kojim se nastavlja udesno. Put se lagano uspinje i u velikom luku izlazi na livadu Dugi dô (30 min), čijom sredinom i poprečno na smjer kretanja prolazi granica između Srbije i Bosne. Na livadi su mjestimično slabije mogućnosti za postavljanje markacija, ali se treba držati njene desne strane da bi se stiglo do prijevoja gdje se, udesno, nazire nastavak puta (45 min). Sada se put u serpentinama penje kroz šumu i izlazi na sljedeću, manju livadu (65 min), koju se prelazi u istom smjeru da bi se ponovo naišlo na put na ulasku u šumu (70 min). Kroz šumu se serpentinama izlazi na talasastu visoravan i uskoro na sam vrh Velikog Stolca, vidno označen betonskim stupom (1 sat, 30 min). S vrha se u istočnom smjeru pruža vidik na Mitrovac i najviši vrh Tare — Zborište, prema sjeveru ka Smiljevom brdu i Zvijezdi, prema zapadu na Romaniju, a prema jugu na Drinu i u daljinu na Višegrad.

Pogled na Veliki Stolac s Predovog Krsta

Foto: Dr K. Vidrić

Napominjemo da su ovdje označena vremena hoda od Kapetanove vode do pojedinih navedenih mesta na usponu do vrha, da je vrh kontrolna točka transverzale »Po planinama Bosne i Hercegovine« i da posjetiocu nosi 5 bodova.

Ako se poslije povratka s Velikog Stolca nastavi kretanje cestom u južnom smjeru, stiže se poslije 3 kilometra do lugarnice Batura. Tu se također mogu dobiti obavijesti, a po potrebi i skromniji smještaj za nekoliko osoba. Cesta se odatle spušta u dolinu Belog Rzava gdje će se, na udaljenosti oko 16 kilometara od Bature, nalaziti jezero reverzibilne hidrocentrale. Jezero će s vremenom postati i turističko-rekreativno područje, a oko njega vodit će cesta koja će ranije opisano područje povezati s Mitrovcem i s Barama na Tari. Tu se nalazi planinarska kuća PD »Javor« (Beograd, Prote Mateje 36), koja će dobro poslužiti ne samo kao baza za obilazak planine Tare već i za jednodnevni izlet u područje Velikog Stolca, jer su sve ceste dobro prohodne i za putnička vozila.

Ako se planinar već nađe na Predovom Krstu, neka krene i u sjevernom smjeru u područje Smiljevog brda. Idući cestom stiže

se poslije dva kilometra do mjesta, gdje lijevi krak vodi ka ishodištu na brdo Galnik i do staze ka naselju Jagoštica, dok desni krak vodi serpentinama na sjeverne padine Smiljevog brda, da bi se na 6. kilometru od Predovog Krsta udesno odvojila markirana staza, kojom se kroz 5 minuta hoda stiže do jedinstvenog vidikovca Bilješka stena. Njene se vertikalne i oko 900 metara visoke litice strmo ruše u Drinu i, što je naročito vrijedno, tu se može vidjeti Pančićeva omorika u svom prirodnom obitavalištu. Strpljiv i pažljiv promatrač moći će opaziti divočarca koji čuva stado na ispaši ili orla koji visoko kruži nebeskim plavetnilom.

Omorika (Picea omorica Pančić) nosi ime slavnog botaničara i idejnog osnivača planinarstva u Srbiji Josipa Pančića, koji je njen napadno vitku liniju zapazio 1875. godine nedaleko seoceta Vežanje u Zaovinama na Tari. Iduće godine je putem monografije upoznao svijet s ovom vrstom crnogorce, koja predstavlja relikt još iz tercijara. Njena staništa su rijetka i uglavnom na sjevernim stjenjacima rijeke Drine. Ona su izdvojena u rezervate radi zaštite i daljnog proučavanja ove omorike.

Orijentacijski sport

● Orijentacijsko natjecanje PSH. U nedjelju 28. lipnja na na istočnim obroncima Medvednice u blizini Kaštine održano je Republičko orijentacijsko natjecanje PSH. Organizator natjecanja bila je Komisija za orijentaciju PSH uz suradnju članova PD »Sljeme« iz Zagreba. Staza u muškoj kategoriji bila je duga 7 km uz 545 m uspona i 12 kontrolnih točaka, a ženska 5 km, uz 445 m uspona i 8 KT. Plasman u muškoj kategoriji je slijedeći: 1. PD »Zagreb matica« u sastavu Ivan Marchioti, Ivan Habuš i Jadranko Kereković, 2. PD »Sutjeska« Zagreb u sastavu Milija Džekulić, Radoslav Filipović i Vlado Jovanović, 3. PD »Ravna gora« Varazdin u sastavu Ivan Plantak, Damir Šincek i Darko Raškaj. Plasman u ženskoj kategoriji je slijedeći: 1. PD »Sljeme« u sastavu Senka Gros, Marija Pečenić i Jadranka Perica, 2. PD »Vihor« Zagreb u sastavu Vesna Gjurčević, Vesna Kralj i Nely Kotlar, 3. PD

»Zagreb matica« u sastavu Vlatka Sakar, Dunja Uročić i Josipa Ivanjko. Tri prvoplasirane ekipe zastupat će PSH na orijentacijskom prvenstvu PSJ koje će se održati u rujnu u SR Makedoniji.

● Orijentacijsko natjecanje »Vugrovec« održano je 31. svibnja u organizaciji PD PTT »Sljeme« iz Zagreba. Sudjelovalo je ukupno 69 ekipa (po tri člana) iz 13 društava. Plasman po kategorijama je slijedeći. Stafetna M 21 A: 1. Orijentacijski klub »Maksimir« Zagreb u sastavu Grašovec, sakar, Marchioti, 2. PD »Sljeme« u sastavu Puljko, Zunić, Gros, 3. PD »Sutjeska« Zagreb u sastavu Jovanović, Filipović, Imamović, Muška M 21 B: 1. PD »Sutjeska« u sastavu Ivetic, Zupčić, Stankić, 2. PD »Sutjeska« u sastavu Jurjević, Erić, Biševac, 3. PD »Sljeme« u sastavu Igrec, Zigić, Pizent, Ženska Z 19: - PD »Sljeme« u sastavu Pečenić, Saks, Živanović, 2. PD »Sljeme« u sastavu Gros, Sinković, Adamić, 3. PD »Sutje-

ska« u sastavu Čosović, Bajić, Vran. Pioniri M 13–15: 1. PD »Tuhobić« Rijeka u sastavu Kučan, Krenaz, Fajt, 2. PD »Torpedo« Rijeka u sastavu Smilatić, Hibšer, Podgornik, 3. PD »Tuhobić« u sastavu Kalebota, Fanton, Barić. Pioniri Z 13–15: 1. PD »Torpedo« u sastavu Stevanović, Brmalj, Radović, 2. PD »Tuhobić« u sastavu Rogić, Todorović, Milinarić, 3. PD »Torpedo« u sastavu Gojan, Sinožić, Piškulić. (N. A.)

● Trofej Tuhobić 81« održan je u nedjelju 24. svibnja, u organizaciji PD »Tuhobić« Rijeka, u šest kategorija, a sudjelovali su članovi društava iz Rijeke, Zagreba, Samobora, Lovrana i Opatije. Budući da je i ove godine to bilo otvoreno prvenstvo Rijeke, svi rezultati su se računali za to takmičenje.

Članovi PD »Torpedo« na ovom takmičenju su nastupili sa 18 ekipa u svim kategorijama i postigli solidne rezultate: jedno prvo i 4 druga mesta. (Zoran Lazić)

Kozjak

Foto: Ing. Z. Smerke

Biserina zrnca kamenjara

EDINA ČIMBUR

TRAVNIK

Dvadesetiprvo martovsko jutro. More blješti, vjetar čarlja, pjesma Dalmacije se u srcu rada. Stijene dalmatinskog krša su pjesma Dalmacije. Sure i kršovite. Lijepe i prkosne. One jesu kamen, ali su i srce, jesu smrt, ali su i život. Nijeme. Tako mi mnogo dadoše pri prvom videnju. U pukotini dvaju svjetova, krije se pepeo života. A more blješti, vjetar čarlja, u požar rasplamsava pepeo. Iskre dopiru daleko, kolijevka se njiše. Kolijevka se nosi u sebi, u mislima, u ljubavi. Sure i kršovite. Lijepe i prkosite. Stijene Dalmacije.

* * *

Misli mi nijeme i prikovane. Čime da potisnem tu kamenu izbu? Kamen. Samo kamen. Sveti Jure. Samo kamena klupa. Ni traga od oltara, ikona, slika svetaca. Ne, to je utjeha ubogog puka. Nikog nema. Ko zna otkada. Prestali su dolaziti, povijenih leđa, ruku zgrčenih od motike, što se borila sa škrtim djelićem zemlje između dva kamenja. Pusta je crkvica Sv. Jure. Na visini od 1600—700 metara iznad mora leži sama. Crvene sunčeve zrake, što se rode sa crkvenim zvonima u cijelom svijetu, tu više ne dolaze.

One zaobilaze ovo svetište čistoće, kao i sve drugo. Jer odavno tu nema više ubogog puka, a i bog kao da je zaboravio...

* * *

Miris rascvjetalih voćaka uvlači se pod kožu, nagriza mi oči svojom divotom, budi uspavano proljeće. Ni u ovoj nema nikoga. Selo Bobani na Kozjaku, napušteno. Možda i nije tako, možda se zove drugačije, možda i nije Kozjak. Ali jeste planina, jeste sunce i krš. Kuće same, tužne, kao eho postojanja. Vrata nema, paučina mi se lijepi u kosi, ali hoću da vidim odakle su dolazile žene ispacene, ali ponosite, s torbom na ledima, po kašiku bosanskog brašna, da bi se opet vratile, evo, ovdje. Crno ognjište, već ohladnjeno, jer dugo nema vatre. Jednom se nisu vratile. Ostale su kuće kamene, pepeo od posljednjeg pečenja hljeba. Planinke, lica izbjegavanih vjetrom, opaljenih suncem, izbrazdanih kršem, sišle su s planine. A ove sive kuće, čiji svaki kamen je priča za sebe, nijem je i vječit dokaz žrtve, što je prinose ubogi puk na oltar krševitih dalmatinskih brda.

Priča o planinarskoj knjizi

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Kada koraci zaobljuju kamenje na planinskim stazama ili gaze po već prije ugađenoj travi, kada dah zastaje pri usponu na vrhunce i onda kad pjesma zatreperi u smiraju predvečerja, protekli doživljaji, usputni susreti i razgovori bude i ona prijašnja sjećanja i rađaju ideje i slijevaju se u mislima koje bi trebalo zapamtiti, zapisati. Kroz duge sate pješačenja i u iščekivanju sna čini se kao da s mislima prolaze stoljeća onoga života koji je u planini mijenjao ljudе i običaje, ali samu planinu nikada nije mogao promjeniti. U današnje dane to su sjetna saznanja da se i posljednji stočari s planine rasipaju nezaustavljivo odnoseći sobom čemer svojih sjeta kao stalan i nezaboravan teret. A dijelove njihova života, njihovo sraštanje s planinom i kasnije bolno odvajanje treba ostati забијено kao dio naše opće povijesti.

Drugi put, za dugih lutanja po stazama visina, to su ljepote kojima se divimo i kojima se ponovno vraćamo i sve one zanimljivosti razbacane na sve strane, kao i reci već napisani o njima i objavljeni tko zna gdje. A onda, tu su i sjećanja na planinare koji su stvarali i pleli staze našeg planinarstva gledajući u Velebitu simbol svojega djelovanja, kao i sjećanja na brojne prolaznike planinom koji su joj dolazili zato što su je voljeli. Za sve njih slagale su se misli u retke, reci u članke, jednima za spomen, drugima za postrek da obidu sve ono što im veleravnina može pružiti.

Tako su nastajali moji članci u »Našim planinama«, a nakon njihova tiskanja čitatelji nisu ostajali nijemi. Uzvraćali su pohvalama i lijepim riječima za ono što su pročitali i tako pobliže upoznali predjеле koje su već prije vidjeli. S godinama skupilo se dosta članaka. I boljih i lošijih, ali i onih za koje bi poneko znao reći da je rijetko kad pročitao što lijepše. Između svih pohvala jedna zaslužuje posebnu pažnju. Bilo je to na kraju telefonskog razgovora s prijateljem iz Zagreba:

— Na kraju da Te upitam nešto neobično. Je si li ti možda onaj iz »Naših planina« čije članke tamo često objavljaju?

— Jesam.

— E, baš mi je drag. Riješio sam jedan problem mojega starog prijatelja. No, da Ti ispričam ukratko. Češće vidim svoga prijatelja postolara. On je pravi purger i stari planinar, pa me stalno pita tko to tako lijepo piše o Velebitu i je li mi je možda poznanik ili rodak kad nam je prezime isto. Sad mu mogu reći nešto više o tebi. Bit će mu to dragoo.

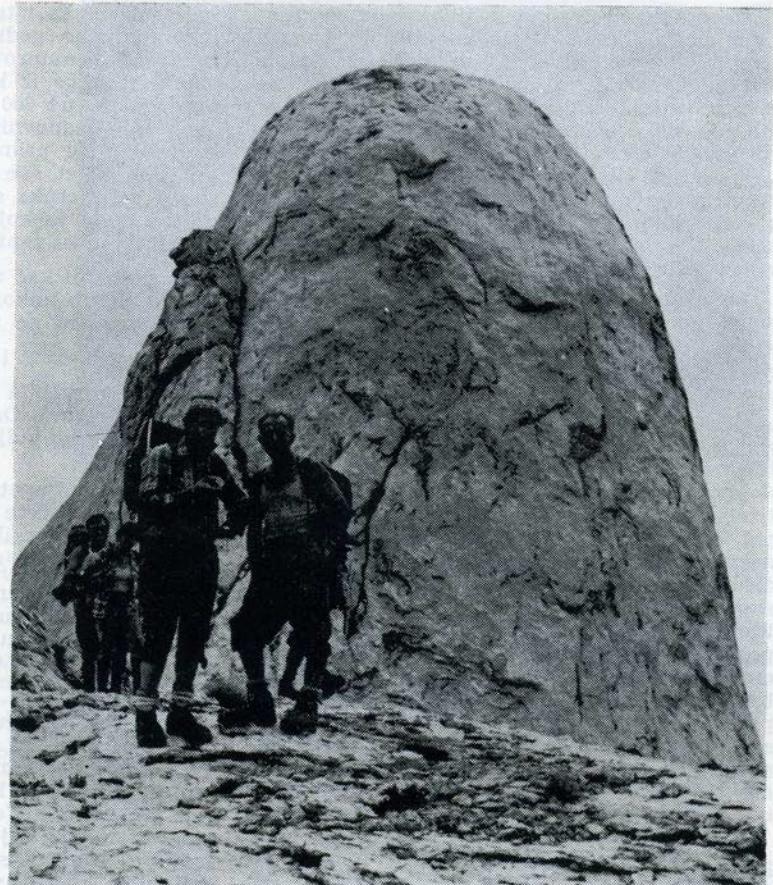
S druge strane, iz Zadra, prijatelj Julije pri svakom je susretu spominjao da bi bilo lijepo vidjeti te članke u jednoj knjizi zajedno. On ih je redovito čitao, a kao književnik poprilično se razumije u te stvari.

Tako je tinjala ideja o tiskanju knjige velenbitskih putopisa. Ideja se svidjela i uredniku »Naših planina« dru Željku. Samo je trebalo pronaći način financiranja, a to je bilo i naj-

Ante Rukavina (treći s lijeva)

Foto: P. Korica

Simonovića stupina

teže. Poslušan je savjet prijatelja Julija da se pokuša u prvom redu preko SIZ-a za kul-turu općine u kojoj autor živi. Iscrpan pri-jedlog poslan je tom naslovu dana 12. listo-pada 1976, no odgovor nije nikada stigao. Ipak, u prvim godinama poslije primitka dopisa tajnica SIZ-a drugarica Desa znala je pri-čestim usputnim susretima s autorom još prije pozdrava s obvezatnim smiješkom dobaciti:

— Dužni smo Vam odgovor na vaš prijedlog.

Na tome je i ostalo iako se u toj najvećoj podvelebitskoj općini često spominjali da treba što više razvijati sve oblike kulturno-prosvjetne djelatnosti. Ipak, bilo bi lijepo, a donekle bio bi i red, da je u kasnije tiskanoj knjizi, pa makar i sitnim slovima, pisalo uobičajeno: tiskano uz pomoć SIZ-a za kulturnu najveću ličku općinu.

Slijedili su daljnji pokušaji. Jedan je prispiuo u veliki zagrebački nakladni zavod s molbom i separatnim na ruke direktora, inače autorovog poznanika i zemljaka te poznatog književnika. No, nije pomogla ni preporka za tiskanje knjige koju je spremno dao PSH.

Konačno je ideja o tiskanju knjige ponovo nabačena uredniku »Naših planina«. On

ju je spremno prihvatio, ali je odmah pomislio na finansijska sredstva kojih nikada dosta ni za važnije stvari. Ipak je prijedlog stigao pred Izvršni odbor PSH i 21. ožujka 1979. urednik NP piše autoru: »Drago mi je što Ti mogu javiti da je jučer IO PSH pristao u načelu da ide u finansijski rizik s Tvojom knjigom«.

Bila je donekle povoljna okolnost što je te godine svečano otkrivana spomen-ploča ing. Anti Premužiću, graditelju Premužićeve staze, u Rožanskim kukovima, a bila je to i 105. godišnjica HPD-a. Uz ostalu prigodnu dje latnost uvršteno je i tiskanje knjige za koju je urednik »Naših planina« i budući urednik knjige izabrao naslov: Velebitskim stazama.

Na svečanosti u Rožanskim kukovima 30. lipnja 1979. predsjednik PSH Božo Škerl navadio je tiskanje knjige, a prisutnima je raspaćavan prospekt knjige s uputama za nabavu.

Već pripremljeni rukopis čekao je da se izvrši izbor najpogodnije tiskare i da se srede ostale tehničke pojedinosti: izbor papira i slova, izbor članaka i slika, da se utvrdi naslovna stranica i obavi recenzija teksta, te ostale formalnosti uključujući financijsku kao najvažniju.

S tiskanjem knjige Željko je imao pune ruke posla. Nekoliko tjedana bio je razapet između svog stana i Vjesnikove tiskare na Preradovićevu trgu. Srećom naišao je na razumijevanje tamo gdje ga nije ni očekivao. Radnik tiskare strojnoslagar Bertol primio je od svojih prepostavljenih prvi dio rukopisa za slagnje i — zavolio ga. Govorio je Željku da samo njemu donosi i druge dijelove teksta, jer da nikad u životu nije slagao ljepši tekst. Nikom ga nije dao iz ruke. Za te lijepe riječi neka su mu i ovi reci posebna hvala.

S druge strane, član IO PSH Dragutin Rodman, inače Vjesnikov odnedavni umirovljenik, svojim je iskustvom, autoritetom i poznanstvom pomagao u tiskari kad bi nešto zapelo.

Prolazilo je ljeto 1979. Tiskanje je teklo, možda malo sporo, ali vjerojatno je u tiskari bilo važnijih stvari za dovršenje. Autor je dobivao otiske na pregled i jednom je iz značitelje posjetio tiskaru. No tada je sve bilo još u toku i konture knjige nisu se mogle ni nazrijeti. Željko je bio oduševljen. Inače radišan i emotivno vezan za Velebit, nije krio svoje veselje: »Cini mi se da je ovo prva literarna knjiga iz područja planinarstva u posljednjih 50 godina. Mislim da je slična bila ona Cvetišićeva »S planinu i gora« koja je izšla dvadesetih godina. Nadam se da će je planinari i ostali dobro primiti i da PSH neće s knjigom biti u gubitku. Šteta je samo što nema više sredstava da knjiga bude ukoričena, da bude više slika i općenito da bude bolje opremljena.«

U rujnu 1979. bilo je završeno tiskanje knjige. No, autor je još nije video. Obećali su mu poslati iz PSH 100 komada umjesto honora, ali pošiljka nije stizala. No, zato se ne nadano javila telefonom autorova poznanica iz djetinjstva koja do tada nije ništa znala o tiskanju knjige, a kao stari planinar bila je predviđena da dobije na dar knjigu s posvetom.

— Jesi li ti napisao neku planinarsku knjigu? Kako to da nisi nikada o tome pričao? Moj ju je sin video u knjižari, a ti to tajš!

Tako je knjiga krenula među čitatelje. Tih dana autor je boravio u Zagrebu na službenom putu. Prvog slobodnog trenutka uputio se u knjižaru »Mladinske knjige« na Preradovićevu trgu i kupio — svoju knjigu, da je vidi i da ima u ruci svoju davnu i sad ostvarenju želu.

Slijedeći i posljednji problem bilo je raspačavanje knjige. Trebalo je ugovoriti prodaju u knjižarama i u planinarskim društvinama, a to nije išlo baš lako. Mnogi su je naručili putem PSH, jer su vidjeli već prije tiskani prospekt ili čitali oglas u NP. U antikvarijat »Tin Ujević« na Zrinjevcu sam je autor odnio svom poznaniku antikvaru Marijanu cijeli paket knjiga, koji ih je vrlo brzo prodao, iako je zahtijevao nešto veći rabat od onoga koji je odobrio PSH. U antikvarijat i knjižaru Nakladnog zavoda MH donosili su pakete

knjiga i Željko i tajnik PSH Aleksić, i tu ih je prodano za godinu dana više od 200 primjeraka. U autorovu rodnom mjestu njegov poznanik Mičo iz kioska »Borbe« također je prodao više od 200 komada što za gradić od oko 10.000 stanovnika nije malo. Pojedinci su kupovali više primjeraka i slali ih svojima u daleki svijet, sve do Australije. Za čudo dosta je primjeraka otišlo i u lička sela, među obične ljude, za koje se često prepostavlja da im knjige nisu zanimljive.

— Odete li kad na Rujno?, upita jedna seljanka autora nakon obavljenog službenog dijela razgovora na njegovu radnom mjestu.

— Pa, bio sam i ovoga ljeta.

— Ja sam bila još 1936. Tako bih htjela opet otići tamo. One ljepote i lijepo običaje koje sam tamo vidjela nisam više nikad doživjela.

— Ako kad opet pođete javite mi se da vas uputim kojim ćete putom. Pronašao sam nekoliko zgodnih prilaza od mora s kojima se može do Rujna za dva i pol sata lagana hoda.

— E, hvala vam. A dok ne odem, čitam vašu knjigu. Svaku večer kad pospremim konak i uredim kuću, pročitam nekoliko stranica. Napisano je tako kao da ste mi vadili riječi iz srca.

Međutim, autoru je pripisivano i ono za što uopće nije bio »kriv«, ali je bilo u vezi s Velebitom. U prvim mjesecima raspačavanja knjige, početkom 1980, RTV Zagreb prikazivala je seriju o Velebitu i mnogi gledaoci iz njegova rodnog mjeseta dovodili su ga u vezu s njom. Smatrali su da je serija povezana s tiskanjem knjige, no bila je samo slučajnost što su se serija i knjiga pojavit u istom razdoblju.

U prvim tjednima po izlasku knjige autora su pozivali telefonom brojni prijatelji, poznanci i planinari i pitali gdje mogu nabaviti knjigu. Čini se da je bilo malo prodajnih mjesto. Možda je trebalo kontaktirati s više knjižara, ali zato treba više upornosti, prodornoći i slobodna vremena, jer se za knjigu ljudi manje otimaju nego za neki kritični potrošački artikl.

Dobivene primjerke autor je razasao svojim rodacima i prijateljima, a jedan primjerak prispio je i u Predsjedništvo Sabora SRH, drugu koji često obiđe velenbitske staze. Zatim su mu počela pristizati pisma s mišljenjima o knjizi.

Zagreb, 4. IX 1979.

(...) Dr Poljak mi je jučer posudio Vašu knjigu. Odmah sam pročitala dva eseja (o sjekaciima i o runolistu) i jako mi se svidjelo. Mislim da bi tu knjigu svaki prijatelj Velebita i ljubitelj prirode trebao imati u svojoj biblioteci. Cestitam!

Mignon Mihaljević

Zadar, 11. rujna 1979.

Svima nam se jako sviđa Tvoja knjiga, iskreno se veselimo i cestitamo. Ipak je Tvoja upornost pobijedila, čak se može reći da je knjiga brzo ugledala »svjetlo dana«. Papir je izvrstan, također

Katur na Strugama

1939. godine

Foto: M. Radeka

i slike, tisak čist i pregledan. O kvalitetama sadržaja već smo izrekli svoj sud kad smo čitali članke u NP. Već u prvoj rečenici knjige vidi se literarna vrijednost.

Julije i Zlata

Senj, 11. IX 1979.

Započet ēu pismo s najsrdačnijim čestitkama na izašlim »Velebitskim stazama«. Knjiga je poučna i korisna i zabavna. Korisna svakome tko će zalažiti u naš Velebit. Bravo! Mi smo naručili već drugu pošiljkdu od Saveza, jer je prva odmah rasprodana. Kako li samo znaš pronaći krasne riječi i uvrstiti ih na prava mjesta. Kao da s njima pogadaš ravno u srce. (...)

Ante Glavičić

Zagreb, 13. IX 1979.

Druže Rukavina!

Hvala Vam na knjizi i posveti. Pregledao sam je uzduž i poprijeko, kao i Vi Velebit — i mogu reći da je vrijedna, jer je prvenstveno uspio izraz Vaših osjećaja, ljubavi i ljudskog odnosa prema svom kraju, narodu, njegovom životu i historiji.

Sve ste to vrlo uspijelo i s estetskom književnom notom napisali i time svim slojevima naših ljudi otvorili pristupe u te velike prostore ljudske māstovitosti.

Dobro je to, tim više, da ste Vi kao veterinar pokazali da je sve oko nas humano. Još jednom hvala i čestitka.

Jakov Blažević

Senj, 25. IX 1979.

Ugodno sam iznenaden izlaskom iz tiska Vaše knjige »Velebitskim stazama«. U Senj ih je došlo 15 komada i isti sat sve su rasprodane. Meni je knjigu slučajno kupila moja Žena. Nije znala da su i moje dvije pjesme uvrštene u knjigu. Zahvalan sam Vam na ovom iznenadenju.

Prošlo nedjelju imali smo ovdje mali konzilij. Na dnevnom redu bila je Vaša knjiga. Prisustvovali su: dr M. Cabrajac, dr D. Babić (oba sveučilišni profesori književnosti), prof. M. Todorović, ing. Vukelić, ing. M. Krmpotić i ja. To je bilo u mojoj kući. Svi smo zaključili da je knjiga veoma dobra. Sadržaj je interesantan i značački napisan. Upućujemo topli čestitke

Vladimir Jurčenko

Beograd, 23. IX 1979.

Oduševili se me Vašim »Velebitskim stazama«. Moram prvom prilikom doći u Gospic već zrogoga tega da Vam prijateljski stisnem ruku! Tako zai-sta piše samo onaj koji poznaje i voli planine, a naš surovi, a ipak lepi Velebit zasluzio je tople reči. (...) Srdačno Vas pozdravlja Vaš

Kuno Vidrić

Varaždin, 26. IX 1979.

Najprije sam morala pročitati Tvoju knjigu, pa da Ti se onda javim. Hvala Ti, dragi Ante, na tom lijepom i vrijednom poklonu. Pročitala sam knjigu s užitkom. To je bila za mene poslastica, tim više što jako volim Velebit i druge naše planine, osobito njihove ljudje. Sadržaj je protkan finom poetskom žicom ljubavi za tog našeg Diva goleme veličine i raznolikosti njegovih oblika. Ima i romantike bez čega bi sadržaj bio suh. Mislim da se o Velebitu ne može pisati bez romantike. Knjiga odiše nostalgijom za onim čega više nema na Velebitu, a u isto vrijeme i nadom da će mladi naraštaji oživjeti njegove staze i putove i doseći vrhove i proplanke. (...)

Danica (Bišćan)

Zagreb, 7. X 1979.

... čitajući Tvoje opise staza i bogaza kroz velebitsku njedra, pa po hrbatu njegovom prekrivenom proplanциma, pašnjacima i udolinama, čini mi se kao da se i sam šuljam kroz Ribnička vrata, Rudinu, Jelovac, Jančariću i Adžića kukove, te na tenane nizbrdo prema Paklenici. Da, čitajući opisane staze i putove sjetim se moga hodanja po Velebitu godine 1913, kad sam imao 10 godina, zajedno s pokojnim ocem i komisijom za razgraničenje pašnjaka između Dalmatinaca i Ličana. Davno, davno je to bilo i do danas nisam se nikad sjetnje podsjetio na te ugodne izlete kako su me na njih podsjetili opisi iz Tvoj pera, oni su kulminacija.

Ti reci iz »Velebitskih staza« podsjećaju me na moju mladost, a još više na ona vremena kada sam u napunu ljudske snage šetao, lovio i upoznao Velebit od Oltara do Sv. brda. Zaista, davno je to bilo, ali sjećanja na Te dane još i danas u meni podgrijavaju želju da to obnovim. E, da mi je moguće, da mi sada nije utekla, da krenem opet uz Velebit i da se spustim kroz Nekića staneve u Modrića uvalu, gdje Opsenica predaje svoru slatku vodicu, a možda i koju pastrvicu — moru hrvatskom.

Joso Golac

Iako sa sjetom, starina se Joso živo sjeća svoje mladosti, doživljaja s Velebita i njegovih ljudi. A tim je ljudima nastojao pomoći cijelog života. Rođen u Ribniku ispod Velebita učiteljevao je desetljećima u njegovu okrيلju. Kao mladi učitelj u Krasnu osnova tridesetih godina među seljacima Udrugu za poljoprivredni kredit i tako im omogućava da lakše prebrode stalnui besparicu. Nakon toga u Ličkom Novom kraj Gospicu osniva prvu Mlječarsku udrugu i tako postaje osnivač organiziranog mlječarstva u Lici. Na taj je način dobar dio svog života posvetio ljudima rodнog kraja u koji i danas često navrati i redovito prati sve ono što se događa u njemu.

Zagreb, 9. XI 1979.

Moji planinari u »Zeljezničaru« i »Medvednici« oduševljeni su Tvojom knjigom i svi Ti upućujemo čestitke.

Zora Jengić

Zagreb, 22. XI 1979.

Potpričnik JAZU

Poštovani druže!

S velikim interesom pročitao sam Vašu knjigu »Velebitskim stazama«, koja je pisana s toliko osjećaja i topline i kao takva predstavlja vrijedan doprinos poznavanju naše predivne i jedinstvene planine. Hvala Vam na riječima, kojima ste ocratali sve ono što Velebit u svojim njedrima skriva.

Kao veliki ljubitelj Velebita (u kojem sam proveo preko stotinu dana), želim da Vas upoznam s jednom publikacijom, koju sam objavio o »Dabrima i susjednim selima Srednjeg Velebita 1959. godine. Prije dvije godine prošao sam istim krajem — nisam sreću ni žive duše. Kad sam pisao zaključke o publikaciji koju Vam šaljem i dao neke prijedloge za održanje tog predivnog kraja, onda je kritika smatrala moje sugestije romantičnom nerealnošću.

Danas u vezi s problemima općenardne obrane i održanja naselja u takvim područjima kao što su Dabri, mišljenja su posve drugačija — bojim se, da je danas prekasno da se za taj kraj nešto učini i u njemu oživi život.

Mnogo Vas pozdravljam uz najbolje želje

Akademik Branko Kesić

Zagreb, 25. XI 1979.

Ugodno me je iznenadila u mojoj relativnom mirovanju jedna poštanska pošiljka iz drage obitelji Rukavina. Prije svega hvala na sjecanju i dragoj knjizi o ljepotama planine koju nažalost više nikada do kraja života neću moći prokrstariti kao što sam uvijek želio, iz zdravstvenih razloga. (...) Veselim se knjizi, čituckat će svaki dan po koje poglavlje, da Velebit doživim bar u knjizi. (...) Ponovno čestitam

Miroslav Vaupotić

Zagreb, 16. XII 1979.

Nabavio sam Vašu knjigu. Čestitam Vam na njoj. Kada se nešto dobro poznaće i kako voli rezultat mora biti dobar.

Jerko Kirigin

Zagreb, 26. XII 1979.

Čestitam na Vašoj divnoj knjizi usprkos prvom površnom dojmu o kojem Vam je govorila Jelena. Tada sam mislila da u knjizi ima malo previše romantike, što nije po mom ukusu. Međutim, kad sam knjigu temeljito pročitala, vidjela sam da je svestrana. Velebit ste opisali sa svih aspekata, a romantika je umjerenog doziranja. Vjerujte, Ante, da je ovo najiskrenije i da sada uistinu nemam prigovora — samo pohvale...

Ivka (Mošet)

Zagreb, 16. II 1980.

Još jedamput Vam se zahvaljujem na knjizi »Velebitskim stazama«, oduševljena sam s njom. I čestitam Vam na strpljenju i ideji što ste skupili sve članke u jednu knjigu. Volim čitati Vaše članke. Nadam se da još mogu nabaviti nekoliko primjeraka, naručila sam ih za poklone ljubiteljima Velebita.

Mnogo srdaćnih pozdrava

Danica Gojan

Dubrovnik, 5. V 1980.

Centar za izučavanje turizma

Centar prikuplja znanstvenu, stručnu i informativnu gradu i publicistiku koja doprinosi svestranom upoznavanju turizma. U okviru tih nastojanja pokušava formirati alpinističku zbirku, smatrajući planinarstvo izvornim oblikom turizma s važnom sportskom i kulturnom funkcijom upoznavanja i očuvanja prirode. Zato Vas molimo, ukoliko ste u mogućnosti, da za našu zbirku pošljete na dar jednu knjigu... itd.

Knjiga je odmah poslana. Ubrzo je stigao odgovor:

Dubrovnik, 15. V 1980.

Primili smo Vašu interesantnu knjigu »Velebitskim stazama« koju nam šaljete uz posvetu na dar. Zahvaljujemo se posebno na Vašoj susretljivoj pažnji i pomoći kojom ste omogućili našem Centru da upotpuni planinarsku zbirku ovom dragocjenom literaturom o Velebitu, njegovoj prirodi i ljudima, koja ima također specijalnu turističku putopisno-eseističku vrijednost. (...)

Primitate naše srdaćne pozdrave

Mara Vučković, rukovoditelj

Zagreb, 19. V 1980.

Odavno već tragam za Vašom adresom u želji da Vam pišem, dok je, napokon — na sugestiju prof. Blaškovića — nisam našao u telefonskoj knjizi. Želio sam Vam, pak, pisati iz dva razloga. Prvo, da Vam čestitam na knjizi »Velebitskim stazama«, koju sam doslovno na dušak pročitao. Vi ste tom knjigom, zaista, dali ne samo novi, osebujni, doprinos daljnjem upoznavanju Velebita, nego ste obogatili u hrvatsku književnost, posebno putopisnu. Lijepi, često upravo poetski opisi Velebita i njegovih ljudi, zemljopisni i povijesni podaci koje ste iznijeli, kao i uopće duh kojim odiše cijela knjiga ne mogu a da ne uzbude i ne ponesu čitaoca. Zato vjerujem, da će je mnogi naši ljudi — jednako mladi kao i stari — rado čitati.

Drugo, želio sam Vam se zahvaliti na toplim riječima, kojima ste se u svojoj knjizi (esej »Velebit u našoj književnosti«, osvrnuli i na moj tekst »Na zelenim koplama Zečjaka«, pa ne znajući kako da Vam se odužim šaljem Vam, evo, moju »povijesnu skicu« o Jablancu, koju sam prošle godine izdao u vlastitoj nakladi u povodu 800. godišnjice njegova prvog spomena u hrvatskoj povijesti. (...) Srdačno Vas pozdravljaju

Sime Balen

Uz već spomenute pristizale su i druge knjige s posvetama, od nepoznatih prijatelja s druge strane Velebita, što su ih »Velebitske staze« povezale s autorom. Stjepan Vukušić, rođen u Stinici ispod Velebita, šalje iz Pule svoju zbirku priča »Svijet pod Listincem« s posvetom: »Štovanom Anti Rukavini u znak sklonosti zajedničkoj temi«, a Vladimir Jurčenko iz Senja zbirku pjesama »Divlje proljeće«.

— Radostan sam što Vam mogu poslati moju novu zbirku pjesama (...), a u pjesmi »Zatočenici kamena« izreče istinu o onima koji su srce poklonili planini. Uostalom takvi smo obadva, iako se još formalno ne poznamo:

Mi — zatočenici kamena umotani u sunce
jutros smo obišli svjetove
sretni
što novi proplanci nisu sumniali
u naš dolazak.

I u toj zbirci, neočekivano, pojavi se misao što zasijeca u botaničku znanost, misao što razbuktava maštu i želi pripomoći da se riješi postanak velebitskog rariteta. To je pjesma »Sibirea« s dosad nespomenutim i nevjerovatnim tumačenjem njezina nastanka na Velebitu.

Tražio sam trag jahača
koga u pomami
pokrenuše sjeverni vjetrovi
da obori proljetnu svjetlost.
Onog, koga nije omela
povorka velebitskih gora
ni kamen iskreći
pod topotom konjskih kopita.
Tražio sam trule lubanje
suze i ognjene strijele —
ali godine u prolazu
rastociše trag svirepog konjanika.
U ovom zelenom jutru
u pukotini kamena
našao sam tek biljku blijedih vjeđa
zaogrnutu tajnom vjejkova i rosom.
Planina je davno pokopala bol
Sačuvala je samo najljepši cvijet
jednog divljeg proljeća, dalekog.

Najime, prema legendi, velebitska rijetka biljka, endem, Sibirea croatica, kojoj je inače sjeme manje od makovog, nastala je iz sjeme na što su ga na kopitim prenijeli tatarski konji.

Iz Rijeke ing. šumarstva Daša Kabalin šalje svoju zbirku reminiscencija u prozi i stilu s posvetom:

— »Poštovanom 'neznancu' — koga sam pobliže upoznao kroz lijepe opise velebnog Velebita, a zbirci pod naslovom »Zač nanje noćaska jadra otvoriti« (Zašto ćemo noćas razviti jedra) članak »Podvelebitska sjećanja« lijepim riječima povezuje Velebit i more, kao što su ta dva dijela naše domovine povezala mnoge autore:

Velika gora, veličanstvena planina, velebna bit naše kraške siromašne zemlje, Velebit. Zadri golemi hridinasti masivi ponosnom glavom u burne maglene oblake pa sa zvjezdama druguju, gromom se igraju i bure radaju. Silne temelje u more ugradili, sve tamо do zemlji u utrobu, pa tisućama uvalica optočili svoje kamenite skute. Pa se s plavim morem vjejkovima čas ljube, čas suđaraju.

Kad si, putniče, gordu Liku za ledima ostavio, prekoracio burni Vratnik ili ledene Oltare, zeleni Alan ili kršni Ku'bhus, ugledao si prizor koji zapanjuje i one 'koji su čudima vikli: modra voda po-

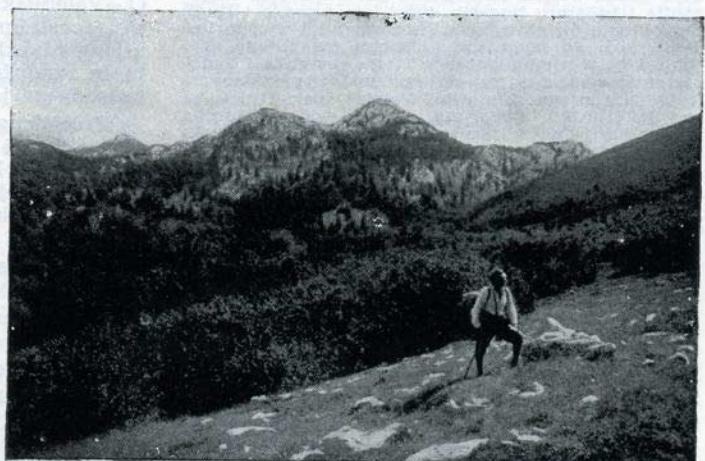
nijela divnu flotu kamenih galija, takvima ti se otoci pričinili, pa ih bezbrojnim suncima miluje. Svaka galija od oblaka satkano jedro propela i tihano klizi iz stoljeća u stoljeće, iz naraštaja u naraštaj.

I završava svoj prikaz obraćajući se autoru slijedećom rečenicom:

Autora ne zanima samo priroda, jer makar bila ne znam kako lijepa, kao što je u Velebitu, ona nikad ne može ganuti srce kao s njom isprepletena ljudska sudbina. Osobito to vrijedi za Velebit uz koji je vezan i prvi hrvatski roman (Zoraniceve »Planine«), o kojem su tako često pjevali pjesnici i kojeg puška slobode diljem vjejkova prekali u simbol.

Između brojnih usmenih komentara knjige posebno se mora izdvojiti i spomenuti onaj Milana Krmpotića, medicinskog radnika iz Koprivnice, rodom iz Pazarišta pod Velebitom. On je preko telefona prenio autoru sve svoje oduševljenje za opise rodnog kraja kao da je htio reći kako se u Podravini nalazi samo fizički, a srce da je zauvijek ostavio u velebitskom kamenjaru.

U »Našim planinama« broj 11—12/1979. objavljeni su, moglo bi se reći, »službeni« prikazi knjige. Prvi je od akademika Sergeja Forenbachera, velikog ljubitelja Velebita, njegova bilja i vrha Kize, koji između ostalog navodi da je autor: »za svoje putopise i eseje odabrao gradivo osebujno i dosad manje poznato. Njegovi prikazi ljudi i planine, kako ih je doživljavao, odišu pjesničkim zanosom, ljubavlju prema rodnom kraju i povjerenjem u čovjeka gorštaka. U mnogima se, pored obilja zapažanja zanimljivih za planinaru i ljubitelja prirode, ističe i povjesni pristup, a u nekim se, na temelju vlastitih proučavanja, autor bavi Velebitom i kao predmetom književnosti i umjetnosti. Takva su poglavlja: Sv. Ivan na Gori u Lici, Posljednjim putem Ilike Smiljanica, Velebit u hrvatskom slikarstvu, Velebit u našoj književnosti i dr. Upravo zbog toga putopisi i eseji o kojima je riječ, imaju za Velebit ne samo planinarsko već i šire značenje.«

Krajačevi kukovi s juga
Lijevo šumovita Cipala
Desno dr Josip Poljak
Foto: Dr R. Simonović
(1928. godine)

U istom broju NP drugi je prikaz prof. Cvjetete Marković, autorce profesorice hrvatskog jezika iz viših razreda gimnazije za vrijeme ratnih dana. Ona je oduševljena knjigom i u prikazu punom lirske elemenata izlila je svoj zanos za planinu ispod koje je provela cijeli svoj život. I nikako, nikako nije mogla povjerovati da je te retke napisao običan veterinar, koji svaki dan prolazi na posao ispred njezine kuće i za kojega je dotada mislila da se može zanimati samo za broj bolesnih i ustrojenih životinja. Zato joj je trebalo više vremena da shvati kako se i pojedini veterinari mogu baviti i drugim oblicima ljudskog djelovanja, osim za njih uobičajenog preventivnog cijepljenja, kastracijama i drugim sličnim terenskim poslovima. U svom prikazu ona piše:

Citajući te putopise i eseje i uživajući u prekrasnim opisima mogu reći da nikad nisam ništa ljepše i iscrpljive čitala. Pisac je proputovao Velebit uzduž i poprijeko, u svim godišnjim dobima, dajući bespremerno ljepše opise kako prirode na Velebitu, tako i njegovih stanovnika. Onaj tko ne poznaje Liku i našu predivnu planinu Velebit ne može dočarati sebi tu krasotu, ali je može upoznati u ovoj knjizi. Čovjek koji nikada nije bio planinar, pročitavši tu knjigu, smješta bi se pobrinuo za planinarsku opremu i pošao u posjet toj divot-planini. Pisac ima izvršno zapažanje svih promjena što se događaju u planini od najranijeg proljeća do kraja zime. Tko je slikar mogao bi po njegovim opisima naslikati divna djela, kako bi ovjekovjećio tu jedinstvenu ljepotu, tu igru sunca, mora, oblaka, magie, snijega, uvala, vrtaca, propalanaka i nedostignih vrhunaca kud samo orlovi lete. (...) Članak "Velebit u našoj književnosti" potkrijepljen je mnogim primjerima iz literature za koje se rijetko i znade da postoje. Pravo je čudo koliko je pjesama i proznih sastava kroz povijest književnosti od Zoranića do danas posvećeno Velebitu, a sad je velik dio toga skupljen na jednom mjestu.

Hvala mu što je riječima pjesnika opisao i velebitski runolist, i njegovu floru i faunu, i velebitsku buru, i što je našu najljepшу planinu prikazao onakvom kakva jest, nama najmilija i najdraža.

U »Senjskom zborniku VIII« iz godine 1980. objavljen je prikaz prof. Zlate Derossi gdje se kaže:

Na svojim brojnim izletima Rukavina se Velebit vraća ujvek iznova kao izvoru svojih inspiracija i prostoru bogatih doživljaja prirode i ljudi. On opisuje Velebit jučer i danas, ali i vječni Velebit, koji ga ispunjuje dubokim emocijama, Velebit koji u njemu pokreće "tugu rastanka i radošti sastanaka, i vjeru da će, unatoč promjenama koje su i njega zahvatile, Velebit ipak živjeti sa svojim rijetkim stotcarima, teći će noći samotnika u zagrljaju pod zvjezdama i uz svjedočenje vuka i medvjeda". U tom opisu pred nama se nižu živo opisane slike iz prirode: velebitske jeseni i zime, pašnjaci i stijene, osamjjenici što provode život u pustosi kraja koji je nekad odjekivao smijehom djece i dovikivanjem čobana, životinje koje prijateljuju s čovjekom, nekadašnji kirijaši i današnji sjekači.

Iako je Zlata Derossi stručnjak za jezik i autor više prikaza već prije tiskanih knjiga, ne može mimoći lirski obojena mjesta u »Velebitskim stazama« a da se na njih posebno ne osvrne, pa posebno ističe: »Izrazitim lirizmom obilježena je crtica »Djevojčica i runolist«, koju treba posebno istaknuti. To je

topla priča o presađenom planinskom cvijetu koji djevojčica njeguje otigrnutog od njegova iskonskog tla da bi jedan njegov dio jednoga dana opet vratila »u njegovu staru postojbinu da raste tamo gdje mu je pravo mjesto«. U toj crticu, u ljubavi djevojčice, dana je i čitava duša velebitskog zaljubljenika Rukavine.

Časopis »Marulić« u broju 6/1979. donosi prikaz potpisani inicijalima N. B. u kojem autor između ostalog piše:

Stil Ante Rukavine nosi svojstva narodnog prijevodača, ali i školovanog stiliste. Pripovedajući o velebitskom čovjeku, Rukavina se doima kao narodni epik, osobito mu je usplo dijalog. Naravno, to nije izmišljen dijalog, nego dio stvarnosti koju Rukavina umjetnički fotografira. Ali Rukavina zna iz razgovora izabrati ono što je bitno i karakteristično, a u tom izboru, u ugradivanju dijaloga u sliku, on je stvaralač, književnik. S druge strane, njegovi su opisi Velebita dani jednim originalnim toplim i svježim stilom, koji čitatelja vezuje uz knjigu i uzbuduje.

Međutim, bilo je i drugačijih kritika. Najoštriju kritičar bila je autorova nećakinja Gordana koja svom ujaku piše: »Ne svida mi se što u knjizi ima nekoliko »ličnih mješta«, pa i u fotografijama, naročito na zadnjoj stranici knjige.«

Što bi draga Gordana rekla da je urednik fotografiju sa zadnje strane stavio na prvu, a Čedu Grossu na stijeni prebacio na njezino mjesto, što mu je bila prvotna namjera. Vjerojatno bi to bila onda neoprostiva greška.

A poznanica iz najranijih dana autorova djetinjstva, zemljakinja i planinarka Jelena Žuženja reče: »Odlično si napisao, naročito je lijep stil, ali ipak nešto nisi napisao. Nema nijednog članka o Velebitu za vrijeme prošlog rata, iz revolucije. Na primjer, mogao si izostaviti, recimo, onaj članak o Iliju Smiljaniću, a napisati neki suvremeniji, da Velebit bude obuhvaćen i s tog aspekta«.

Na ovu primjedbu dano je obećanje da će biti napisan i takav prikaz Velebita, jer je od davnina Velebit bio poprište mnogih krvavih dogadaja, pa i za vrijeme prošlog rata.

Stara latinska izreka da nitko nije prorok u svojoj domovini potvrdila se i ovaj put. O »Velebitskim stazama« nije u lokalnom tisku i ostalim sredstvima informiranja objavljena ni jedna riječ, iako prof. Grgo Rupčić, inače »zadužen« u Gospiću za slične prikaze, kaže da ga je napisao.

Treće druga godina raspačavanja »Velebitskih staza« i dobrano je načeta druga polovina na naklade. PSH nije uzalud investirao svoja sredstva, koja su se ipak dosta brzo povratila. No, kako platiti i uzvratiti ono oduševljenje koje je pratilo tiskanje knjige, pogotovo ono veselje dra Željka, slagara Bertola, lijepe riječi na poslanim knjigama i svima onima čitateljima koji su jednim srdačnim »čestitam« izrekli više nego što se koji put može reći i dugom pohvalom. Njima se treba odužiti novim člancima, opisima nepoznatih dragih detalja voljene planine, da je zavole još više, još jače.

Prof. Vladimиру Blaškoviću za 80. rođendan

PETAR LUČIĆ ROKI

ZAGREB

Bilo je to jednog sivog popodneva krajem jeseni 1948. godine u radnoj sobi tadašnjeg direktora gimnazije u Kušlanovoj ulici, profesora Vladimira Blaškovića. Trebao je to biti važan planinarski dogovor, kako je napisao kada me je nekoliko dana prije zamolio da ga posjetim. Bio sam prilično značajljan i pomalo uzbudjen jer su se upravo tih prvih poslijeratnih godina u našem planinarstvu odigravali značajni događaji.

Te iste 1948. godine osnovano je Planinarsko društvo »Zagreb«, kao prvo planinarsko društvo u Hrvatskoj, a malo poslije toga i Planinarski savez Hrvatske. Slutio sam da je na pomoći opet neka nova veća planinarska akcija, a zaista je tako i bilo.

Prof. Vlado Blašković, svestrano angažiran kao i uvijek, upravo se spremao za novu odgovornu dužnost u našoj prosvjeti. Tako je i tog popodneva ubrzo prešao na glavni predmet našeg razgovora, rekavši mi kratko i jednostavno da treba pokrenuti ponovno izdavanje planinarskog časopisa. Tako će se nastaviti tradicija našeg najstarijeg planinarskog časopisa »Hrvatskog planinara«, koji je izlazio još 1898. godine, pa sve do 1944. Predložio mi je da se prihvativim uredništva novog lista, na što sam u svom oduševljenju za obnovu i širenje našeg planinarstva odmah prihvatio se posla.

Tako je eto, na Blaškovićev poticaj, uz suradnju nekoliko istaknutih planinara i alpinista, kao i opsežnu tehničku pomoć planinara grafičara, početkom 1949. krenuo prvi broj novog časopisa »Naše planine«, koji izlazi pod ovim naslovom već 33 godine, odnosno 73 godine nastavno na »Hrvatski planinar«.

Organizacijski i književni opus Vladimira Blaškovića, kao prilog našem planinarstvu, vrlo je značajan i bogat. Članom HPD-a postao je 1921. godine, a 1928. pokrenuo je osnivanje HPD »Bilo« u Koprivnici. Od 1945. do 1948. bio je član Planinarskog odbora Zagreba, zatim suočničav PD »Zagreb« i njegov predsjednik od godine 1949. do 1952. Član je uredništva i kasnije savjeta časopisa »Naše planine« od njegova prvog početka. Za vrijeme moga uređivanja časopisa, u prvi deset godina izlaženja, prof. Blašković bio mi je uvijek izvrstan savjetnik i suradnik, pomažući pripravno svojim širokim znanjem, iskustvom i vještim perom, kad god je to bilo potrebno.

Kao planinarski pisac zadužio je naše planinarstvo velikim brojem priloga, od kojih se naročito ističu historiografski radovi »Planinarstvo u Hrvatskoj«, izdano 1955., i »Povijest hrvatskog planinarstva« izdana 1974 u povodu sto-godišnjice hrvatskog planinarstva. Ovo iscrpno djelo posvetio je svojim roditeljima, »čestitim pučkim učiteljima«, kako je napisao u posveti, »majci Favici, ro-

đenoj u sjeni gornjostubičke Gupčeve lipe na zagorskom ogranku Medvednice, i ocu Anti, rođenom podno kapelskog Kleka u goranskom Ogulinu, gdje su vrcnule i rasplamsale se iskre o potrebi osnutka Hrvatskog planinarskog društva.«

Dr. Vladimir Blašković rođen je 22. travnja 1901. u Karlovcu. Osnovnu školu završio je 1911. u Mariji Bistrici. Klasičnu gimnaziju polazio je u Zagrebu, Varaždinu i Bjelovaru, a završio realnu gimnaziju u Koprivnici, gdje je i maturirao. Studirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu od 1922. do 1926. na kojem je i diplomirao. Doktorat ekonomskih znanosti iz područja ekonomske geografije stekao je 1958. godine na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je te iste godine habilitirao za status redovitog sveučilišnog nastavnika.

Bio je prvi doktor ekonomske geografije u Jugoslaviji. U svom službovanju boravio je kao srednjoškolski profesor u raznim mjestima od 1926. do 1943. i to u Hrvatskoj Koštajnici, Koprivnici, Pljevljima, Karlovcu, Bjelovaru, Zagrebu i Banjoj Luci.

Kao suradnik NOP-a dospio je 1943. godine u ustaški zatvor. Poslije Oslobodenja obavljao je značajne prosvjetne dužnosti u Hrvatskoj. Bio je šef kabineta ministra prosvjete, direktor III. i IV. gimnazije u Zagrebu, šef školstva za grad Zagreb, povjerenik za prosvjetu i kulturu Rajona Centar u Zagrebu, a od 1951. nastavnik Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s kojeg je kao redoviti profesor i bivši prodekan otišao u mirovinu u kolovozu 1971.

U tom je razdoblju također održavao predavanja i ispite u studijskim centrima matičnog Ekonomskog fakulteta u Rijeci, Osišku, Varaždinu, Bjelovaru i Petrinji, a predbavao je »Osnove turizma i turističke prirede« u Višoj ekonomsko-komercijalnoj školi u Banjoj Luci, te geografiju u Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Bio je i nastavnik u partijskoj školi SK u Zagrebu.

Književni i publicistički rad zaokupljavao je već od njegovih mlađih dana, pa je dosad objavio desetak knjiga i brošura, više od 200 rasprava, stručnih priloga i prikaza iz geografije, geologije, biologije i pedagogije, zatim više od 700 enciklopedijskih pojmoveva i naslova te više stotina članaka, kritika i polemika iz raznih područja umjetnosti, kulture i politike. Osim niza monografija i regionalnih studija, kao što su Đurdevački pijesci, Hrvatsko zagorje, Vukomeričko Pokupje, Karlovac, Gorski kotar, Susak, Crnogorsko primorje, Sovjetski Artik, Antarktik, Nafta i drugih, posebno se ističe sveučilišni udžbenik »Ekonomска geografija Jugoslavije«, izšla u četiri izdanja, prevedena i objavljena 1970. u Moskvi, kao dosad jedino geografsko djelo jugoslavenskog autora prevedeno u cijelosti na ruski jezik. Godine 1952. preveo je sa slovenskog na hrvatski jezik kapitalni zemljopisni pregled »Jugoslavija« akademika Antona Melika što ga je objavila »Školska knjiga« u Zagrebu.

U raznim časopisima objavljivao je svoje publicističke radeve već od 1919. godine, a kao novinar bio je urednik raznih časopisa i novina, te stalni suradnik i dopisnik zagrebačkih »Novosti« i od 1934. do 1941. beogradske »Politike«.

Zanimljivo je spomenuti da je jako volio muziku i kazalište. Bio je aktivan pjevač muškog zbora »Mladost-Balkan«, pa je pod ravnateljem Jakova Gotovca nastupao i kao solist na koncertima 1932. godine u Karlovim Varima i Pragu, i kasnije (1933–38) u mnogim gradovima i centrima Evrope (London, Cambridge, Bruxelles, Barcelona, Atena itd.). Bio je također glumom i kazališnom režijom.

Nakon Oslobođenja bio je predsjednik kulturno-umjetničkog društva »Pavao Mirkovac«, te osnivač i predsjednik Društva prijatelja muzike. Sliku njegove opsezne javne kulturne, političke i društvene djelatnosti

neka upotpune podaci o njegovim funkcijama, kao što su narodni odbornik (1950–63), član Gradskog odbora SSRNH, suosnivač i predsjednik Speleološkog društva Hrvatske, blagajnik Društva sveučilišnih nastavnika, član uprave, gospodarski tajnik i predsjednik Nadzornog odbora Matice hrvatske, suosnivač i član uprave Geografskog društva Hrvatske; na prijedlog JAZU bio je član Nacionalnog komiteta za geografiju Jugoslavije i od 1959. do danas član je Komisije za proučavanje krša JAZU itd. U okviru međudržavne znanstvene razmjene posjetio je i boravio na sveučilištima i drugim institucijama velikih centara Europe.

Da se nakon ovog skraćenog nabranja opsežne i prebogate djelatnosti vratimo na kraju opet planinarstvu u kojem on i danas usprkos nakupljenih godina aktivno i dinamično djeluje. Ne smijemo zaboraviti, da je njegovom inicijativom osnovan Planinarski muzej Hrvatske, a pokrenuo je i organizirao planinarsko-turistička putovanja planinara seniora, koje je vodio ne samo širom Jugoslavije nego ih je najneposrednije upoznao s planinskim predjelima Italije, Austrije, Njemačke, Švicarske, Francuske, Čehoslovačke, Mađarske, Bugarske i Turske, a sam je proputovao još SSSR, Veliku Britaniju, Španjolsku, Grčku, Albaniju, Alžir, Tunis, Maltu i još neke zemlje. Osim naših planina od Triglavova i Kanina preko Gorskog kotara, Velebita, Durmitora, Kopaonika i Šare do Pelistera i Kajmakčalana, upoznao je gotovo sve najistaknutije masive Evrope, od Mont Blanca, Monte Rose i Matterhorna preko Jungfrau, Dolomita, Grossglocknera i Zugspitzea do Visokih Tatara, Vitoše, Rile i Parnasa.

Za takav i svestran rad primio je mnoga priznanja — pismene zahvalnosti, pohvale, diplome i plakete, zlatne značke itd., a među njima se posebno ističu: Nagrada grada Zagreba 1949. godine za pedagoški i organizacijski rad u školstvu, Nagrada Ekonomskog fakulteta u Zagrebu za knjigu »Ekonomska geografija Jugoslavije« (1962. god.) i prigodom umirovljenja 1971. godine odlikovan je Ordenom rada sa crvenom zastavom.

Profesoru doktoru Vladimиру Blaškoviću za njegov osamdeseti rođendan sručne čestitke i iskrene želje da nastavi još dalje svojim plodonosnim radom.

Speleorонjenje u Hrvatskoj

Ing. MLADEN GARAŠIĆ

ZAGREB

Ekipa speleologa iz Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena iz Zagreba i Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba za vrijeme provisivijskih praznika 1981. godine je rekognoscirala i istražila nekoliko speleoloških objekata s vodom na jugozapadnim obroncima Male Kapеле i bliže okolice Brinjskog polja u Lici. U ekipi su bili inž. Tihomir Kovačević, Tomislav Marinčić, Zdravko Međimurec, Ratko Delorko, Željko Škalec, Miroslav Grčević, mr Diana Garašić, inž. Tanja Blašković, Lidija Bednjanec, a vodio ju je inž. Mladen Garašić.

Danas se zbog različitog tumačenja i shvaćanja pojma »uspjeh« ili »rekord« u speleorонjenju, stvaraju zabune, te je najpravilnije da se unaprijed odredi što određena riječ u napisanom tekstu označuje. Npr. u hrvatskoj i jugoslavenskoj speleologiji se ronjenje u svjetskim mjerilima možda ne bi bilo spomenuto. No, nikada ne treba zaboraviti da je ronjenje sifona (gladajući široko, op. a.) samo pomoćna speleološka metoda i da nije bitna dužina ili dubina ronjenja već činjenica je li se (gledajući uže, op. a.) prošlo dalje i dublje. Upravo zbog toga je potrebno svako ronjenje u speleološkom objektu traktati kao određen »uspjeh«, ako je zadovoljilo taj kriterij.

Budući da je speleorонjenje u Hrvatskoj tek u početnoj fazi razvoja, korisno je da se o njemu što više piše, kako bi se razmijenila iskustva i doznale pojedinosti o toj najkomplikiranijoj i najopasnijoj djelatnosti.

Spomenuta ekipa je nekoliko puta provjerala svoju spremnost za ronjenje u spiljskim sifonima (u NP je o tome pisano, op. a.). Dobra organizacija, opremljenost i iskustvo ekipa, jedina su garancija za sigurno ronjenje u mutnim i opasnim podzemnim krškim vodama. Zbog toga je ronjenje u spiljama prožeto sistematskim radom i požrtvovnošću čitave ekipa. Među speleoložima u Hrvatskoj za sada su, nažalost, rijetki oni koji rone u sifonima, ali će se sigurno i taj oblik istraživačke tehnike uskoro razviti do zavidne visine.

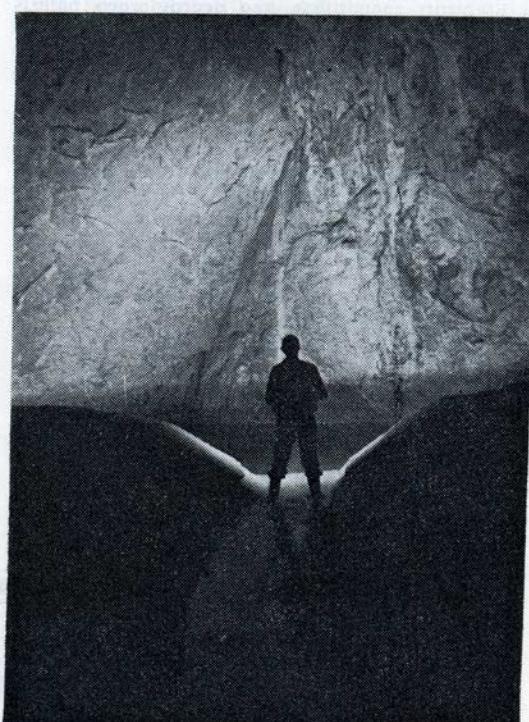
Od 1. do 3. svibnja 1981. godine posjećeni i istraženi su slijedeći speleološki objekti: Crnačka spilja u Crnačkom polju. Izvor spilja Kamenak i jama Zvezkulja kod Vodoteča, Spilja kod Siničića i Markarova spilja kod Perkovića (Stajnica). Ovom prilikom detaljnije opisujemo ronjenje u Spilji kod Siničića, Markarovoj spilji i u spiljama kanjona Rudnice.

Vjerujem da će ovi opisi pomoći budućim speleoroniocima koji će posjetiti i istraživati spomenute objekte. No, još jednom ističem da je speleorонjenje vrlo opasno i da ekipa mora biti sastavljena od vrlo iskusnih speleologa i ronilaca koji barataju s ispravnom

i provjerenom opremom. Jedino postupnim napretkom i sistematskim radom postići ćeemo da speleolozi Hrvatske i Jugoslavije bez tragičnih žrtava dostignu svoje kolege speleologe ronioce iz drugih zemalja. U ostalim speleološkim aktivnostima smo među prvima u svijetu.

Spilja kod Siničića je istraživana nekoliko puta i to 1961., 1969., 1975. i 1977. godine. Nalazi se uz cestu Brinje – Letinac kod Plaščice. Prvi opis ulaznog dijela spilje potječe iz 1885. godine, a nalazimo ga u Klaićevom »Prirodnom zemljopisu Hrvatske«. Najstariji natpisi koje smo pronašli u unutrašnjosti spilje potječu iz 1860. godine. Koordinate ulaza: x = 4982,900 N, y = 5514,375 E, z = 573 m. Topografski su je snimili inž. Mladen Garašić, Boris Mudri i Marijan Tortić. Dužina topografski snimljenog dijela iznosi 392 metra.

U spilji se ronilo u jezeru koje se nalazi oko 70 metara od horizontalnog ulaza (postoji i jamski ulaz dubine 33 metra), na sjevernoj strani spilje. Zbog prostranih kanala transport opreme do mještaj ronjenja nije bio naporan. Veličina jezera: 15 × 13 m; dubina: 3 do 5 metara; temperatura vode: +9,2°C, zraka: +8,0°C; prozirnost vode nikakva (voda je bila zamućena uslijed kiše, ali je gotovo sigurno da je vidljivost prilikom ronjenja gotovo uvijek takva). Protok vode: oko 25 do 30 l/sek. Mogućnosti daljnog prolaza nema jer voda u jezero pristiže kroz usku pukotinu (0,25 m široku; 0,5 m dugačku). Tu se osjeća snažno strujanje vode. To mjesto se nalazi na 3,5 m dubine na sjevernoj strani spilje.

Iza sifona mogu se naći nove dvorane

Foto: Ing. M. Garašić

Ronjenje u sifonu

Foto: Ing. T. Kovačević

verenoj strani jezera. Treba roniti u slijedećem jezeru udaljednom oko 250 m od ulaza. Topografski snimio vodeni dio objekta Miroslav Grčević, a mjerio je Željko Tkalec. Fotografski snimili objekt ing. T. Kovacević i ing. M. Garašić.

Markarova spilja se nalazi u Stajnici kod zaseoka Perkovčići u Lici. Koordinati ulaza: $x = 4987,750$, $y = 5520,750$, $z = 502$ m. Do sada je u literaturi spominjana kao neprovjerenog nalazište čovječjih ribica (*Proteus anguinus*). Ovom akcijom potvrđeno je da one u ovom objektu žive. U literaturi je bilo objavljeno krivo ime objekta, kao npr. Markova ili Marakova spilja, a ispravno je Markarova spilja. I narod u okolnim kućama naziva se Markarima.

Transport opreme do mjesta ronjenja je teži, jer se radi o vrlo strmom objektu (gotovo jami), gdje se obavezno treba upotrijebiti uže. Nadalje, veliku opasnost predstavlja kameni sipar koji je vrlo nestabilan i pri neopreznim pokretima speleologa, vrlo lako može krenuti prema jezeru.

Veličina jezera $3 \times 2,5$ m; dubina do 2 metra; temperatura vode $+9,2^{\circ}\text{C}$, zraka $+7,5^{\circ}\text{C}$; prozirnost vode relativno dobra (za prvi ronioča do 6 metara, a kasnije 0,3 do 0,5 m, zbog zamudjenja); protok vode se ne zamjećuje.

Opis: u sjevernom dijelu jezera pronaći niski prolaz do 0,5 m i proučiti se u manju dvoranu (dubina 3 m), nakon toga skrenuti SZ kroz usku pukotinu (oko 0,75 m) koja se lagano spušta prema jugozapadu. Dubina vode je do 6 metara, širina 3 do 5 metara, prozirnost 6 metara. Sifon se

nastavlja dalje. Primjećeno je oko 10 primjeraka čovječje ribice i dva primjerka spiljskih riba piora. Postoji mogućnost daljnog prolaza. Dužina sifona do sada oko 30–40 m, dubina 6 do 7 metara. Opasnosti: dva uska mjesta na 3. i 8. metru i sipar na ulazu u sifon. Topografski snimili: M. Grčević i M. Garašić. Fotografski snimili: T. Kovačević i M. Garašić.

Spilje u kanjonu Rudnice. Ekipa Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« i Društva za istraživanje krških fenomena iz Zagreba (DISKF) u sastavu: Miroslav Grčević, Željko Škalec, Zdravko Medimurec i Mladen Garašić, 31. siječnja 1981. godine je nekoliko puta ronila u ulaznim sifonima spilja u kanjonu rijeke Rudnice na Kordunu.

Spilje u kanjonu rijeke Rudnice istraživane su 18. 6. 1966. i 24. 9. 1967. godine, a topografski su ih snimali Marijan Čepelak i Mladen Garašić. U novije doba posjećuju ih sudionici Zagrebačke speleološke škole. Prilikom posjeta i fotografiranja spilje V i VI, Tihomir Kovačević i Mladen Garašić su 10. lipnja 1977. otkrili daljnje mogućnosti za istraživanje vodenog dijela spilja.

Spilje Rudnica VI ima koordinate $x = 5007,800$, $y = 5531,175$, $z = 193$ m. Dužina spilje prije ronjenja bila je 101 m, dužina ronjenog sifona iznosi 51, a dubina od 13 do 20 m. Vidljivost (prozirnost) u vodi je (vrlo) dobra. Na dubini od 7 do 9 m osjeća se jače strujanje vode iz južnog smjera. Temperatura vode na dan ronjenja je iznosila $+7,2^{\circ}\text{C}$, a temperatura zraka izvan spilje -2°C . Pod vodom je svaki ronilac u prosjeku bio 25 minuta, a za to vrijeme su napravljene topografske skice sifonskog jezera kao i fotografije (pod vodom).

Zbog sigurnosti, ronioци su koristili dvostruku rasvjetu — električnu i kemijsku (vidi NP 9-10/1978. str. 224. — svjetleće cijevi Cyalume). Tokom ronjenja u sifonu bili su osigurani (vezani) posebnom sigurnosnom uzicom sa speleolozima na površini jezera, da bi se u slučaju nezgode (gasenje svjetiljke, gubitak vidljivosti uslijed zamudjenja vode, itd.) mogli nesmetano vratiti. Prilikom ronjenja korištena je sva poznata oprema autonomnog roniloca (dubinomjer, sat, kompas itd.). Ipak, potrebno je naglasiti da se za ronjenje u spiljama koriste dvostrukti (znači dva komada) dvostepeni hidrostatski regulatori za disanje. Time je isključena mogućnost nezgode ako se jedan regulator (automat) zapuni muljem, blatom ili drugim, te prestane funkcionirati. Osim toga takva je oprema neophodna prilikom spašavanja iz sifona (ono se mnogo razlikuje od spašavanja u moru!).

SPIJLA RUDNICA VI

Topografski snimili: Mladen Garašić i Miroslav Grčević

Mjerili: Zdravko Medimurec i Željko Škalec
Istražio: DISKF i SO PD JNA »Sutjeska«, Zagreb
Datum istraživanja: 31. siječnja 1981. godine

Dužina sifona: 51 m

Dubina sifona: 17 m

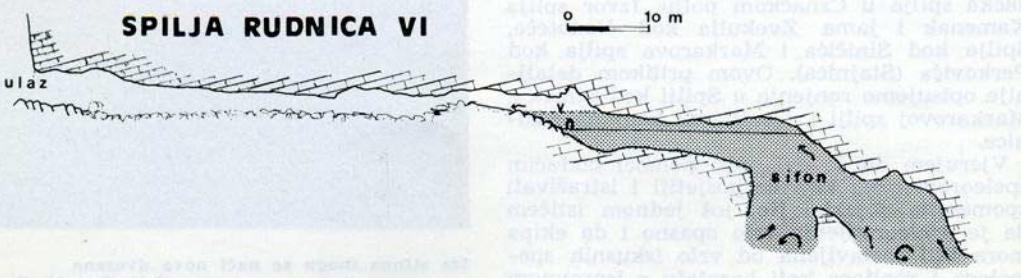
Dužina objekta: 122 m

v — visoki vodostaj

n — niski vodostaj

Crtao: inž. Mladen Garašić

SPIJLA RUDNICA VI

Jama Golubinka na Velebitu

BRANKO JALŽIĆ

ZAGREB

Podno strmih stijena Višerujna i Ribničkih vrata u južnom Velebitu na nadmorskoj visini od oko 900 m leži krško polje Veliko Rujno. Na jugoistočnoj strani polja, između malobrojnih stabala crnog bora, u neposrednoj blizini planinarskog puta za Stražbenicu, Buljmu i Paklenicu nalazi se prostrani otvor Jame Golubinke.

Prve podatke o ovom speleološkom objektu, točnije, o njegovom imenu i lokaciji, zabilježio je naš poznati planinar i speleolog Josip Poljak objavivši ih u svojem djelu »Planinarski vodič po Velebitu« 1929. godine u Zagrebu. Međutim prva speleološka istraživanja obavljena su tek 50 godina kasnije.

Nakon što su članovi SO PDS »Velebit« rekognoscirali jamski otvor potkraj 1972. god., poduzete su i dvije istraživačke akcije tijekom prvosvibanjskih blagdana 1973. i 1974. godine. Do realizacije prvog istraživanja došlo je zahvaljujući većem broju sudionika akcije (21), članova speleoloških odsjeka PDS »Velebit« i PD »Željezničar«, koji su na Velikoj Rujno dopremili pozamašnu količinu speleoloških ljestvica i užadi.¹

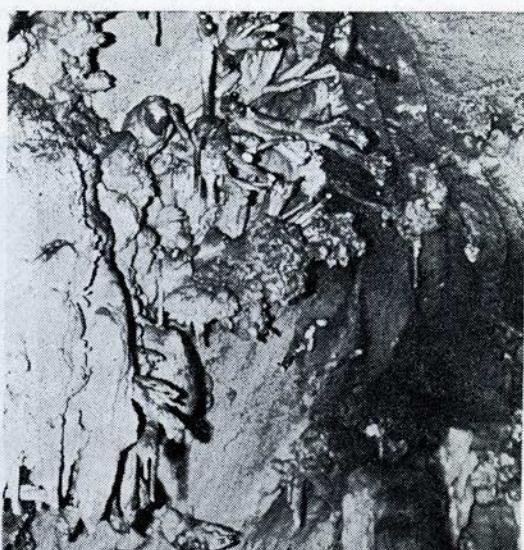
Podzemno istraživanje, prilikom kojeg je otkriveno i topografski snimljeno oko 300 m spiljskih kanala i dosegnuta dubina od 130 m, obavila je šesterčlana ekipa u sastavu: B. Jalžić, M. Juračić, A. Jurković, B. Krstinić, J. Posarić i B. Vrbek — voda akcije. Na nekoliko mjesta otkrivene su zanimljive sigaste nakupine, od kojih su neke iznesene na površinu i danas se nakon znanstvene obrade čuvaju u »Zavodu za paleontologiju i geologiju kvartara« JAZU i »Speleološkom muzeju« SO PD »Željezničar« u Zagrebu. Snimanjem filma za RTV Zagreb, kojim je J. Posarić pratio tijek akcije, utrošen je dio vremena predviđenog za speleološka istraživanja, pa su neki dijelovi objekta ostali neistraženi.

¹) Potrebno je napomenuti da je u to vrijeme tehnika istraživanja vertikalnih speleoloških objekata samo pomoću užeta i određenih tehničkih pomagala (Božić, V., 1972, NP 7–8., i Cepelak, M., 1975, NP 1–2) proživljavala svoje pionirske dane. Prethodno su, zahvaljujući prvenstveno Hrvatu Malinaru, bile uspješno savladane vertikale do 40 m dubine. Pri istraživanju Jame Golubinke po prvi put je u našoj zemlji ovom tehnikom savladana vertikala veća od 100 m. Zahvaljujući ovom potvrdi, koji je izveo Armand Jurković, nova tehnika prelaženja vertikalnih dijelova u speleološkim objektima, dobiva svoju afirmaciju.

²) Ovo istraživanje, za razliku od prethodnog, obavljeno je samo pomoću užeta uz upotrebu spuštalica tipa Petzl, univerzalnih bloquer-stezalki i gibbs-penjalica. Na glavnoj vertikali od 110 m korištena su tri užeta od po 40 m dužine. Problem prelaza čvora, na spoju dva užeta, uspješno je riješen upotrebom stremena.

Povodom toga su, godinu dana kasnije, 30. svibnja 1974., B. Jalžić i B. Lepan, dvojica od 10 sudionika akcije (ovoga puta samo članovi SO PD »Željezničar«) poduzeli drugo istraživanje Jame Golubinke, kojim je »završen speleološki rad u ovom objektu.² Tom prilikom topografski je snimljena velika dvorana na sz. strani spiljskog dijela jame i 17 m duboka jama u dvorani s ekscentričnim sigama. Na tom mjestu se ujedno nalazi i najveća dubina objekta koja iznosi — 148 m, dok ukupna dužina poznatih kanala iznosi 366 m.

Geneza Jame Golubinke ostvarena je uzduž slojnih ploha i tektonskih pukotina u sedimentnim stijenama gornjotrijaske i donojurske starosti. Sam otvor i početni dio jame oblikovani su u trijaskim dolomitima, dok u dubljim dijelovima nalazimo vertikalno uzdignute jurske vapnence. Pretpostavlja se da su u geološkoj prošlosti podzemne vode proširile postojeće pukotine u stijenama vapnenca i tako stvorile prostrane šupljine, što je imalo za posljedicu urušavanje stropa na mjestu današnjeg ulaza. Danas u otvor jame Golubinke ponira vode Borovog potoka koji se slijeva s padina Višerujna i Stražbenice. Kada nema obilnijih padalina i naglog kopnenja snijega, vode ovog potoka se gube u uskim pukotinama korita ispunjenog nanosima šljunka, sjevernije od otvora jame.

Ekscentrični sigasti oblici u Golubinki

Foto: B. Lepan

Na prostrani jamski ulaz nastavlja se 110 m duboka jama. Zapadna strana jame je u početnom dijelu okomita, zatim previsna i ponovno okomita. Na 80 m dubine jama se postepeno širi i na dnu poprima dimenzije 60 x 30 m. Sjeverna strana izložena je snažnom mehaničkom djelovanju vode koja se s otvora povremeno ruši u dubinu stvarajući pri tom veličanstven vodopad. Dno jame gotovo je potpuno ravno, a tvore ga fluvijalni nanosi sitnijeg kamenja i pjeskuljastog mulja. Oko mjesta gdje voda pada na dno jame ovijaju se polukružne koncentrične nakupine lišća koje se lijepo vide na svjetloj kamenoj podlozi. Razmak između pojedinih nakupina ovisi o količini vode koja pada u jamu.

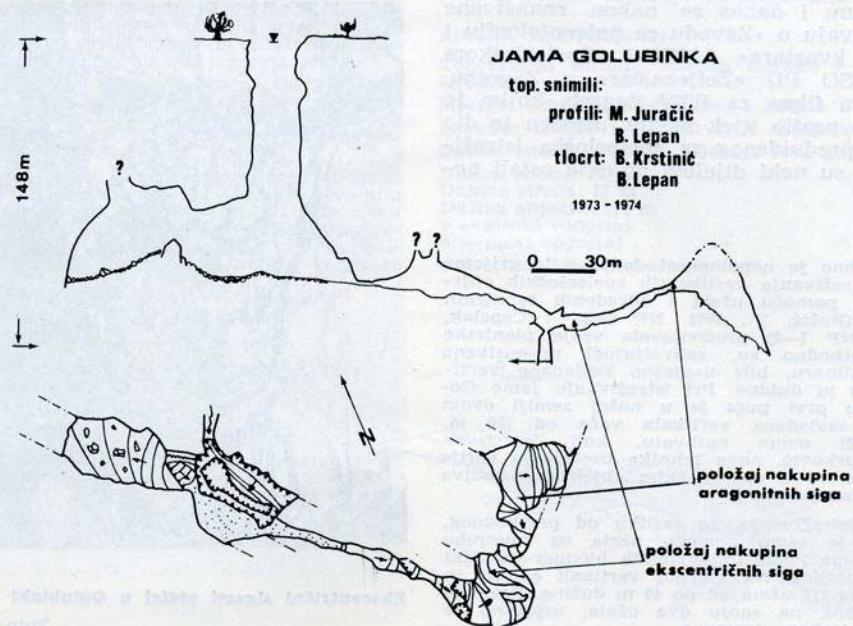
U smjeru sz. odvaja se kanal koji se preko urušenih kamenih blokova uspinje do podnožja 8 m visoke stijene, odakle se u istom smjeru nastavlja velika dvorana vrećastog oblika. Dno dvoranе postepeno se spušta prema njenom kraju a prekriveno je masom urušenog kamenog krša. Od dna ulazne jame u smjeru istoka nastavlja se glavni dio spiljskih prostora. Iza pravokutnog otvora 4 x 2,5 m pruža se pukotinski kanal s različitom visinom stropa: od 17 m (na 30. m od ulaza u kanal) do svega 1,5 m (na udaljenosti od 16 m prije ulaza u prostoriju s ekscentričnim sigama). Do ovog suženja je dno kanala relativno ravno, a zatim se spušta i preko nekoliko manjih stepenica silazi u dvoranu. Na jz. strani ulaznog dijela ove dvorane, na kraju strmine, nalazi se 17 m duboka bunarasta jama, kojom Golubinka dostiže svoju najveću dubinu. Dva urušena kamena bloka dijele dvoranu na si. i jz. dio, a dimenzija je 35 x 32 x 7 m. Ovdje ujedno

ponire potok koji se slijeva u Golubinku i gubi u naslagama lišća i mulja.

U si. dijelu dvorane razvio se velik broj ekscentričnih sigastih nakupina koje se odlikuju raznovrsnošću rijetko vidljivih oblika u podzemlju našeg krša. Iako su forme malih dimenzija (svega do 60 cm duge, bijele, a pri vrhovima svijetlo smeđe boje) iznenadjuje njihov prostorni položaj u odnosu na mjesto rasta. Tlo dvorane uglavnom tvori erodirana gola stijena prekrivena mjestimice sigastim saljevima koji se u si. dijelu uspijeli i vode kroz kanal manjih dimenzija do Aragonitne dvorane. Dno dvorane je znatnih dimenzija; u sz. dijelu je horizontalno, dok se prema istoku strmo spušta i završava u uskoj pukotini gdje je ujedno i kraj objekta.

Pri samom ulazu u Aragonitnu dvoranu sa stropu je uzet uzorak sigaste nakupine i predan na znanstvenu obradu Mineraloško-petrografskom muzeju u Zagrebu. Obrada je pokazala da je stalaktit aragonitna nakupina poznat pod nazivom »Željezni cvijet« (Zebec, V., 1975, Kalcitne i aragonitne tvorevine nekih speleoloških objekata Dinarskog krša, Speleolog, 1972-1973, XX-XXI, 11-13, Zagreb). Ovakvi su nalazi aragonita u našem kršu vrlo rijetki pa je svaki takav uzorak od znanstvenog interesa.

Uz divljeg goluba (*Columba livia*), od kojeg i ime jami Golubinki, pronađene su i dvije vrste spiljskih kornjaša (*Coleoptera*): *Typhlotrechus bilimeki likanensis* (Schafus) i *Leptodirus hochenwartii velebiticus* Pretner. Ovaj posljednji bio je poznat iz jame Vrtline u juž. Velebitu, dok je Golubinka njezino drugo nalazište i najjužniji poznati lokalitet.

Još jedno mjerjenje jame Balinke

SVJETLAN HUDEC

ZAGREB

Nakon prošlogodišnjeg posjeta zagrebačkih speleologa jami Balinci u Lici, nedaleko Plaškog, ostala je sumnja u stvarnu dubinu jame. Naime, dubina od —328 m koja se navodi u literaturi, činila se prevelikom. Na žalost ni na jednom mjestu u knjizi Balinka Pit Expedition (izvještaj South Wales Caving Cluba koji je jamu u suradnji s našim speleolozima istraživao 1964. i 1966) nije eksplicitno navedena njena točna dubina. Iz nacrta tamo objavljenog moglo se očitati da se radi o jami dubokoj samo 300 m. Iz toga je izvedena pretpostavka da navedena brojka 328 ne označava dubinu izraženu u metrima nego u jardima, te da je pogrešno interpretiran usmeni podatak Velšana za vrijeme istraživanja i da taj podatak nije provjeren nakon izlaska publikacije. To se pokazalo vrlo vjerojatnim.

U siječnju ove godine, preko vikenda, skupila se poveća ekipa speleologa iz SOPD »Željezničar«, SO »Zagreb-Matica« i SD »Ursus Spelaeus« iz Zagreba. Namjera je bila da se točno izmjeri dubina jame, da se vježbaju mladi članovi, te da se isprobaju tehniku Ded na velikoj vertikali. Mjerjenja su pokazala novu dubinu — 283 ± 5 m, dakle skoro pedeset metara pliće od stare dubine. Time se i Balinka pridružila skupini dubokih jama Hrvatske koje se nakon novih, preciznijih mjerjenja smanjuju: Podgračiće II s 363 na 329 m, Jama kod Rašpora s 365 (+ 16) na 355 m.

Ova zimska akcija nije bila najbolje organizirana, bilo je nepredviđenih teškoća zbog čega se na dno jame umjesto sedam spele-

ologa spustilo samo četiri što je umanjilo vrijednost ove uspjele akcije.

Jama nije pogodna za ulazak velike ekipa, jer se kamenje odronjeno od ulaza ruši u dubinu od 260 m, a pri tom se nije moguće skloniti sve do dna jame. Zbog odronjavanja sitnijeg kamenja naročito je opasna polica na 70 m, te strma, gotovo vertikalna blatna kosina gdje odronjavanje naprsto nije moguće izbjegći. Sljedeći problem je komuniciranje. Gotovo je nužno upotrijebiti walkie-talkie, jer je zbog velikog prostora nemoguće dobro komunicirati glasom. Zbog tih problema morala je nakon višesatnog boravka na polici na 70 m dubine ekipa: Ozren Lukić, Trpimir Kujundić i Davorin Jergović odustati od daljnog napredovanja i vratiti se. Na dno se spustilo četiri speleologa: Vesna Sesar, Branka Bosner, Damir Horvat i Svjetlan Hudec. Manja uigrana ekipa može bez većih teškoća obići jamu.

Problem je predstavljao dubok snijeg i vrlo hladno vrijeme (do -15°C), koji su otežali i pristup i boravak na površini, tako da su D. Horvat i S. Hudec bivakirali u jami, jer je tamo bilo dvadesetak stupnjeva toplije.

Ljeti je jama lako pristupačna, jer je okolina brižno uređivana, put je odlično označen, a prespavati se može u brvnari u neposrednoj blizini jame, te predstavlja mirno izletište u ambijentu crnogorične šume Pištenika.

Otvor jame je često posjećivan, jer su u njoj mučki poginula dva narodna heroja, Robert Domani i Adolf Steinberger, te dva

Otvor jame Balinke zimi

prvoborca toga kraja, Branko Latas i Stevo Čuturilo. To je ujedno i mjesto s kojega starta i mali maraton, tj. Marš plaščanske partizanske čete »Balinka-Kunić», koji se ove godine 27. 7. održava treći put u organizaciji SUBNOR-a Plaški.

Tehnički opis

Ulažna vertikala iznosi 218 m a sastoji se od tri jasno izražena dijela od 70, 110 i 38 m. Najveći dio od 110 m predstavlja strmu, blatu kosinu, ispresjecanu skokovima od 30 m. Što se tiče vertikalne, pitanje je može li se doista smatrati vertikalom, iako prema konfiguraciji jame to očito jest, jer su Velšani prilikom spuštanja vitlom imali dosta problema na policama na 70 i 180 m dubine. »Cista« vertikala vjerojatno iznosi samo 70 m. Koristeće su tehničke rope walking (gibbs) i Ded (umar), penjanje i spuštanje u navezu. Za ovu jamu pokazala se praktičnija tehnika rope walking (gibbs). Ocjena teškoće IV, T-0, T-1, T-2 (problem komuniciranja), kamenje koje se ruši s police na 70 m praktično do samog dna jame, velika vertikala, zablaćeno uže, stezaljka tipa klog loše drži).

U jami se nalazi sidrište gdje su postavili Velšani iznad police na 70 m dobar klin, spit na 180 m, te još dva klinia na 185 m. Pri dnu jame se iz nakapnica skupi manji potočić koji ponire u tlu. Nije primjećeno strujanje zraka. Mogućnosti za daljnje napredovanje su minimalne, možda dolazi u obzir radikalno miniranje na dnu.

Literatura

- B. Mikulić: »Put u podzemlje«, »Naše planine« br. 2/1955, str. 106—116.
... Istražuje se pećina Balinka, »Vjesnik«, 24. 8. 1964.
Zlatko Pepeonik: Jama Balinka, neobično velik i zanimljiv speleološki objekt kod Plaškog, »Priroda«, br. 5—6/1965.
Clive Jones, Z. Pepeonik: The Balinka Pit Expedition — 1964, 1966, South Wales Caving Club
S. Božićević, M. Garašić, B. Jajžić: Popis najdužih i najdubljih speleoloških objekata u Hrvatskoj, Jugoslavenski speleološki kongres, Herceg-Novi 1980 (1976).
B. Jajžić: Dvadeset najdužih i najdubljih speleoloških objekata u Hrvatskoj, Speleolog 1978—1979, Zagreb 1980.
B. Jajžić: Prvo ponavljanje Balinke. Naše planine 1—2/1981.

Speleologija

SPELEOLOZOJI U HRVATSKOJ

U prostorijama PSH u Zagrebu u Kozarčevoj ulici, održan je 22. lipnja 1981. ispit za dobijanje planinarskog naziva »Speleolog«. Ispitu je pristupilo sedmoro speleologa pripravnika, jedan iz SO PD »Željezničar« i šestorica iz SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba. Svi kandidati su s uspjehom položili ispit. Potrebno je istaknuti da je ovom prilikom prvi puta ispit položila i jedna žena (tri žene već imaju stečene nazive »Speleolog«, ali bez položenog ispita), što je svakako svojevrsna rijetkost, ali možda i najava buduće garniture žena speleologa. Ispit su položili: Branka Bosner, Tihomir Jukica, Tihomir Kovačević, Tomislav Marinčić, Zarko Supičić, Zarko Stegmayer i Mladen Šekoran. A snimni komisiju su sačinjavali Vladimir Božić, Juraj Posarić i Mladen Garašić. Kao i svi ispitni do sada, ispit je bio javan i prisustvovalo mu je još nekoliko članova kao promatrači.

U razdoblju od 18. travnja 1969. (prvi ispit) do 22. lipnja 1981. održano je šesnaest ispitova za dobijanje planinarskog naziva »Speleolog«. Ispiti su održavani u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Karlovcu. Na tih 16 ispitova s uspjehom je položilo 43 speleologa pripravnika, što prosječno iznosi 3 završena »Speleologa« po ispitu. Ponis speleologa sa rednim brojevima značaka od 53 do 74 (opis speleologa s godinom ispitova i brojevima značaka od 1 do 52 je štampan u »Našim planinama«, god. 1976, br. 11-12, str. 241-245):

53. Rom Anton — PD »Platak«, 1976
54. Barešić Stanko — PD »Platak«, 1976
55. Šborn Petar — PD »Platak«, 1976
56. Gabrić Goran — PK »Split«, PD »Mosor«, 1977
57. Kragić Slavko — PK »Split«, 1977
58. Milosavljević Nenad — PK »Split«, 1977
59. Prizmić Vinko — PK »Split«, 1977
60. Starić Rudolf — PD »Dubovac«, 1978
61. Hudec Svetlan — PD »Željezničar«, 1979
62. Rada Tonči — PD »Željezničar«, 1979
63. Bolonić Žoran — PD »Željezničar«, 1979
64. Tajić Zdeslav — PD »Zagreb-matica«, 1980
65. Kuka Mladen — PD »Dubovac«, 1980
66. Štrklević Enver — PD »Mosor«, 1980
67. Pogačar Miron — PD »Mosor«, 1980
68. Bosner Branka — PD »Željezničar«, 1981
69. Jukica Tihomir — PD JNA »Sutjeska«, 1981
70. Kovačević Tihomir — PD JNA »Sutjeska«, 1981

71. Marinčić Tomislav — PD JNA »Sutjeska«, 1981
72. Supičić Zarko — PD JNA »Sutjeska«, 1981
73. Stegmayer Zarko — PD JNA »Sutjeska«, 1981
74. Šeban Mladen — PD JNA »Sutjeska«, 1981

Prema iznesenome može se zaključiti da u SR Hrvatskoj unutar planinarske organizacije ima 74 »Speleologa« od kojih je 31 dobito značku i naziv bez polaganja, a 43 s polaganjem ispitova. No, pitanje je da li je to broj s kojim se može računati? Svakako da nije. Naime, već i sama činjenica da su značke bez polaganja ispitova (većina) dobili stariji tada neaktivni (pasivni) članovi, ali za doprinos razvoju planinarske speleologije u Hrvatskoj govori da ima mnogo manje aktivnih speleologa nego dodijeljenih značaka. Dodamo li k tome i one speleologe koji su položili ispit, ali su se prethodno bavili speleologijom, broj će biti još manji. Da bi se dobila što realnija slika sadašnjeg stanja sposobnosti i aktivnosti stručnog kadra KSPSH, speleolozi su svrstani u tri kategorije:

a) neaktivni, koji su se nekad baviti speleologijom, više ne dolaze na sastanke SO i sada se uopće ne bave tom planinarskom aktivnošću (ili su umrli); 36,

b) poluaktivni, koji povremeno dolaze na sastanke SO i povremeno odlaze na speleološke akcije (do nekoliko puta godišnje); 9,

c) aktivni, koji redovno dolaze na sastanke SO i sudjeluju u radu, redovno su članovi speleoloških akcija (najmanje desetak godišnje); 29.

Ako se uzme u obzir da među poluaktivnim speleolozima ima i instruktora speleologa, znači da i među njima situacija nije mnogo različitija, bolje rečeno pre malo ima aktivnih.

Da bi se situacija popravila potrebno je da svi speleološki odsjeci u planinarskoj organizaciji svojim članovima speleolozima-pripravnicima omoguće stjecanje uvjeta za polaganje ispitova »Speleolog« putem organizacije speleoloških akcija i škola, a Komisija za speleologiju PSH da u speleologe-instruktore inauguriira one speleologe koji su još aktivni i one koji će svoje znanje još godinama moći prenijeti mladim članovima.

Ing. Mladen Garašić

O RONJENJU SPELEOLOŠKIH OBJEKATA U SVIJETU

Prvi začeci ronjenja u speleološkim objektima potječu još iz 18. stoljeća kada je uočeno da mnogi podzemni kanali i dvorane završavaju »neprolaznim« vodenim preprekama: jezerima, slapovima i sifonima koji mogu biti svladani jedino prolaskom kroz vodu i ronjenjem. Kako je tadašnja tehnika bila, za naše pojmove, na vrlo niskom stupnju razvijatka, tako se i prepreke te vrste smatraju konačnim završetkom nekog speleološkog objekta. Gotovo svi tadašnji pokušaji napredovanja preko takvih prepreka, koji su ionako bili vrlo rijetki, završavali su neuspjehom, a često su donosili kobne posljedice onome koji se upuštao u hrabre vratolomije roneći na dah, bez ikakvog pomoćnog pribora (1777., zapisi Williama Braya). Tokom 19. stoljeća bilo je nekoliko pokušaja koji su usprkos tehničkoj zamršenosti, nespretnosti i veličini aparatu za ronjenje donijeli obrabrujuće rezultate. Tako je M. Ottonei uspio 26. 3. 1878. zaroniti na 23 m dubine pomoću zraka koji su mu pumpali s površine. Godine 1922. postignut je još jedan, za to doba uspješan i spomena vrijedan rezultat, kada je Francuz Casteret spremivši osvjetljenje i šibice u vodonepropusno kućište slobodno (na dah) preronio jedan manji i lakši voden sifon u Montespanu u provinciji Haute Garonne. Nakon toga, u rujnu 1938., uspio je Francuz Negri iz Marsellesa postići mnogo veću dubinu od svog prethodnika Castereta, također pomoću komprimiranog zraka koji je kroz posebne cijevi bio potiskivan na potrebnu dubinu. Prvi koji je radio na nezavisnom aparatu za ronjenje na principu komprimiranog zraka bio je Francuz Le Prieur, 1933. g., a njegovim kasnijim usavršavanjem (Cottsteau – E. Gagnon) došlo je do velike revolucije u ronjenju koja se, razumljivo, proširila i u podzemlje, omogućavajući roniocima napredovanje do tada neprohodnim prolazima i sigurniji rad u vodenim objektima.

Danas je ronjenje u speleološkim objektima vrlo česta i nezaobilazna komponenta kompleksnog speleološkog istraživanja i vrlo je raširena u speleologiji. Zapanjujući je, na primjer, podatak da je tokom 1974. godine više od deset tisuća speleologa ronilo samo u speleološkim objektima Floride (SAD), a ukupan broj ronjenja iznosi vjerojatno oko 250.000 (Martin Farr, 1980). Ta izuzetna brojka rezultat je izvanredno pogodnih hidrogeoloških uvjeta na tom području, a danas je poznato da je i u drugim zemljama, gdje je speleologija znanje razvijena, ta djelatnost na visokom stupnju. Posljednjih godina se i u nas znatnije razvija speleorenjenje pa stoga donosim nekoliko podataka o postignutim rezultatima u svijetu iz engleskog časopisa »The British Caverne« (Vol. 78, 1980), s dopunama iz knjige »The Darkness Beckons« engleskog autora Martina Farra. Navedeni podaci su zaključeni krajem 1979. a dužine (u metrima) se odnose na kanale istražene primjenom ronilačke tehnike:

1. Peacock Springs Cave System (Suwannee, Florida, USA)	6187
2. Lucayan Caverns (Grand Bahama Island, Bahamas)	5025
3. Green Sink Cave System (Lafayette, Florida, USA)	4530
4. Devils Eye Cave System (Gilchrist, Florida, USA)	3638
5. Blue Springs Cave System (Jackson, Florida, USA)	3489
6. Keld Head (Yorkshire, Engleska)	3354
7. Cocklebiddy Cave (Nullarbor, Australija)	3141
8. Hornsby Springs Cave System (Alachua, Florida, USA)	3090
9. Hole in the Wall Cave (Jackson, Florida, USA)	2870
10. Bleu Springs Cave System (Madison, Florida, USA)	2704
11. Manatee Springs Cave System (Levy, Florida, USA)	2554
12. Trou Madame (Lot, Francuska)	2455
13. Frai-Puits (Vesoul, Francuska)	1994
14. Falmouth Springs Cave System (Suwannee, Florida, USA)	1831
15. Indian Springs Cave System (Wakulla, Florida, USA)	1763
16. La Bourne (Francuska)	1500
17. Telford Springs Cave System (Suwannee, Florida, USA)	1451
18. Gouffre de Pou (Meyssens, Lot, Francuska)	1180
19. Buarmes des Messieurs (Lot, Francuska)	1180
20. Springs of Landenouse (Lot, Francuska)	1140
21. Rinquelle Resurgence (Svicarska)	1100
22. Dorado Chasm (Florida, USA)	1071
23. Fontaine de St. George (Lot, Francuska)	1070

Iz ovog pregleda vidljivo je da većinu prostora zauzimaju speleološki objekti Floride (USA), a mnogi od njih čine ujedno i najdulje objekte te države. Zanimljivo je navesti još neke rezultate ronjenja u dubinu. Poznato je da je postignuto nekoliko uspješnih ronjenja na dubine od oko 100 m u speleološkim objektima, a ovdje navodim samo dva. Među najdublje sifone svijeta ubraja se i onaj u Sinoia Cave (Zimbabve, Rhodesija). Sifon tog složenog objekta čini, ustvari, veliko jezero koje se nalazi točno ispod ulaznog skoka od oko 50 m. Nekoliko puta ronoci su uspjeli doći u dubinu od preko 100 m, ali još nisu ugledali dno potopljenog grotla. Drugi, isto tako značajan sifon, nalazi se u Nacimiento del Rio Mante (Tamaulipas, Mexico), gdje je deveteročlanu ekipu u nekoliko pokušaja tokom 1979. postiglo u dubinu od 101 m. S te točke ronoci su vidjeli još 9 m u dubinu tako da je za sada ustanovljena ukupna visinska razlika od 110 m unutar sifona, odnosno 168 m od ulaza u objekt. Interesantna je i činjenica da su se speleolozi ronjenjem na tu dubinu spustili 20 m ispod razine mora (ulaz se nalazi na 90 m nadmorske visine).

Zarko Supičić, Zagreb

In memoriam

SLOBODAN RAVLJIC

Dana 16. siječnja 1981. smrću Slobodana Ravlića iz naše je sredine nestao discipliniran i vrijedan planinarski radnik, organizator, planinarski vodič, perspektivan foto-amater, cijenjen ugostiteljski radnik, u omladinskoj organizaciji aktivan član i primjeran komunist.

Po povratku iz armije 1976. godine pristupa u članstvo PD »Biokovo« i aktivno se uključuje u redove onih, koji obnavljaju rad društva. Među omladinom postaje tumač tih napora. Radi na obnavljanju postojećih markacija i na otvaranju novih pravaca. Zagovornik je osposobljavanja lovačke kuće na Lokvi u planinarski objekt. Polaznik je vodičke i speleološke škole na Biokovu u organizaciji društva. Obišao je sve dalmatinske

planine od Velebita do Biokova, prokrstario Želengoru i Maglić sve do njegova vrha. U povodu 20-te godine prvog uspona na Triglav, jedan je od četvorice planinara Makarske, koji se popeo na najviši vrh Jugoslavije.

Kao sudionik u organima društva inicijator je suradnje s RTV Zagreb na organiziranom zimskom vođenju tehničkog osoblja TV-releja na Sv. Juri.

Na takvom zadatku, u izuzetno teškim vremenjskim uvjetima koji su toga dana Biokovom pustosili, izgubio je svoj mladi život. Uzalud je bila snaga i duh pun optimizma, ali ćemo ga kao takvog sačuvati u trajnom sjećanju.

Drago ŠEFER

Iz predratnih kronika

JAKŠA KOPIC

ZAGREB

Na šljemenu zagrebačkih gorah — otkuda se veličanstven vidik otvara daleko po Hrvatskoj, Stajerskoj i Kranjskoj, naumila su gospoda Hegedüs, Lovrenčić i Meško podići daščaru, koja bi s jedne strane pomogla razširiti divnividokrug gledaoca, s druge strane pak poslužila umorenim kao odpočivalište. Ista daščara imala bi se u nedjelju, na Duševe, gruhanjem mužarah svetčano blagosloviti. Prijatelji divne okolice zagrebačke, koji bi imali volje učestvovati kao utemeljitelji te daščare, mogu svoje dobrovoljne priloge upisati kod gospode Lovrenčića i Hegedüsa.

Narodne novine 30. V 1870. g.

Hrvatsko planinarsko društvo u Zagrebu — polazi 23. srpnja o.g. sa večernim vlakom do Poduseda, odavle koli do Samobora, dne 24. o.m. u šest sati u jutro preko Ruda na Plešivcu, da preuzme od poduzetnika gotov čardak (nekadašnji naziv za piramidu, op. J. K.) sagrađen na vrhu iste gore. Istog dana povratak u Zagreb.

Obzor 16. VII 1881. g.

Kraljevu Zdencu — Poduzetnik kamenoloma u Šestinah gosp. Herman Erlich, dao je napraviti stazu od Šestinu do kraljevog zdenca, kojom je put pokraćen. Javljamо to obćinstvu stoga, što mislimo, da će osim planinskoga društva — upotrijeti valjda i mnogi drugi predstojeće blagdane, da izidu do kraljeva zdenca ili se popnu na Sljeme.

Narodne novine 12. V 1882. g.

Promjena pravila Hrv. plan. društva — Na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini prihvaćena je promjena društvenih pravila prema novim prilikama i potrebama. Njom je proširen djelokrug društveni na cijeli teritorij SHS; povećana autonomija društvenih podružnica time, što odsad podružnice uplaćuju jednu trećinu članarine središnjici a dvije trećine pridržavaju sebi; produljen mandat predsjedniku od jedne na tri godine, i napokon uspostavljen obranički sud...

Jutarnji list 15. I 1921. g.

Naši planinari za obnovu slovenskih planinskih kuća — Prošle je godine na molbu planinarske podružnice u Borovlju u Koruškoj odbor HPD votirao svotu od 200 kruna za obnovu u ratu razorenih slovenskih planinskih kuća u Karavankama i povjerio odborniku prof. V. Novotnomu sabiranje pristupa među našim planinarkama. U tu svrhu g. Novotni je skupio 660 kruna, ukupno 860 kruna. Budući da je Borovlje po plebiscitu potpalо pod Njem. Austriju, to je novac otpremljen osrednjem odboru SPD u Ljubljani, koji vodi brigu nad slovenskim planinarskim kućama u Karavankama. Predprošle je

godine HPD darovalo svotu od 1000 kruna za popravak ratom postradalih slovenskih planinskih kuća u znak priznanja za gospodarstvo što su ga dosele uživali hrvatski planinari u slovenskim planinarskim kućama pod Triglavom i na Kamničkim planinama.

Jutarnji list 29. I 1921. g.

Osnutak podružnice HPD u Ogulinu — Davna želja hrvatskih planinara da se u Ogulinu osnuje podružnica Hrvatskog planinarskog društva, ostvarena je zaslugom tamošnjih revnih planinara i prijatelja prirode. G. Bogoslav Kosović, ministarski nadsavjetnik, dr. Ante Mihelić, odvjetnik, i Željko Kovačević, gimn. profesor, sazvaoše za 31. siječnja o.g. sastanak radi osnutka podružnice.

Jutarnji list 12. II 1921. g.

Novi put na Klečice — HTK »Sljeme« uređilo je novi put iz Turković sela do južne Klečice, na kojoj je postavljena spomen-ploča unesrećenoj planinarki Etelki Hagenreiter. Naknadno će se ovaj put produžiti do obih Klečica i spojiti s putem, koji vodi po grebenu do Schlosserovog skloništa. Prema tome moći će planinari polaziti na Veliki Klek iz Ogulina putem preko Puškarić sela i novim putem preko Turković sela. »Sljeme« je novi put na Klečice označilo crvenom bojom.

Novosti 7. X 1927. g.

Slovenski planinari na Sljemu — Prošle nedjelje posjetili su Medvednicu članovi Slovenskog planinarskog društva, podružnice u Litiji, na čelu sa svojim predsjednikom Tomazinom i tajnikom. Gosti su stigli u Zagreb u subotu i prenoćili u planinskoj kući, gdje su proveli vrijeme sa odbornicima središnjice, te se vrlo pohvalno i zadovoljno izrazili o udobnostima, što ih pruža Tomislavov dom, kao prava planinarska kuća planinarima i izletnicima. Tom prilikom pozvano je Hrvatsko planinarsko društvo središnjica dne 23. o.m. otvorenju njihove planinarske kuće na Sv. Planini. Pozivamo već sada članstvo, da u što većem broju uzvratiti toga dana posjet bratskoj, litijskoj podružnici Slovenskog planinarskog društva.

Novosti 12. X 1927. g.

Upozorenje članovima — Povodom učestalih požara u šumama zagrebačke gore pozivaju se članovi, da pripaze na izletnike, koji lože vatru u šumama. Čim bi tako što vidiđeli, dužni su upozoriti dotične, da time ugrožavaju tuđe vlasništvo i uništavaju krasnu prirodu, a ako tu opomenu ne bi poslušali, neka ih prijave lugarnici.

Novosti 10. XI 1927. g.

Još o »mokrim« planinarima

»Zato, braćo, pijmo ga!« — II. dio

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Nakon članka »Zato, braćo, pijmo ga!«, koji sam objavio u NP 11—12, 1980 (str. 283), a u kojem sam se kritički osvrnuo na pojavu alkoholizma među planinarkama, bilo je prilično mnogo diskusije. Planinari su, kako sam bio obaviješten, razgovarali o tom članku na izletima, u planinarskim domovima, a u jednom autobusu punom planinara bilo je čak i svade jer su se podijelili na one »za« i »protiv«. Na nekim »planinarskim« pijankama čak se ironično nazdravljalo »Poljaku u čast«. Mišljenja su, dakle, bila različita, počevši od onih: »Potpisujem svaku Poljakovu riječ, tako treba!«, pa do onih suprotnih: »Pretjerao je. Nismo takvi, ne bi trebalo da sami sebi pljujemo u obraz.«

Dobio sam i niz pisama, neka i anonimna. Neki su mi čestitali što sam se usudio po prvi put javno tražiti da se ukloni ta ljaga s naše organizacije, a javio mi se ogorčenim pismom i planinar koji je sebe prepoznao u mojojem članku. Duboko uvrijeden, on mi, među ostalim, piše:

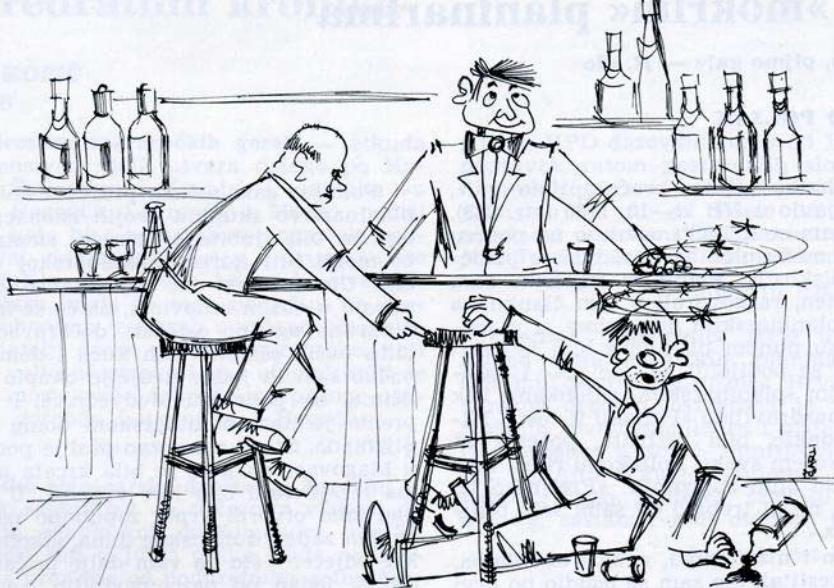
»Dozvolite mi da vam se zahvalim na drugarskom planinarskom upozorenju u pogledu — po vašoj (ne)skromnoj ocjeni — izvjesnih nepravilnosti u planinarskom radu. Da ste se kojim slučajem konzultirali — ali kako ja ni ne pomicljam!!! da bi vi to trebali!!! — sa najnižim planinarskim radnicima koji vode bitku za osiguranje finansijskih sredstava i drugih povremenih olakšica za daljnje unapređenje planinarske organizacije — o čemu, dozvoljavam si konstatirati, vi, na vašu sreću, nemate problema (da ne kažem smisla) ni potrebe. E, pa da si dozvolim još nešto. Pozivam vas na jedan od narednih susreta planinara koji će si nazdraviti »čašicom« pa i najžešćeg alkohola. Vjerujem da je ni vi nećete odbiti ako budete znali »pozadinu« koja nije za velika zvona a najmanje je pogodna za razna »popovanja«. Takav smo eto mi narod. E, pa šta nam tko može!«

Nakon svega toga sam se pokolebao. Imaju li možda ipak pravo oni koji tvrde da sam pretjerao, da među pravim planinarkama nema pijanica, bar ne više nego drugdje, i da naši planinarski domovi prednjače trijeznom i odgojenom publikom. Pa i ja uz objed popijem čašu piva ili vina, nisam apstinent, nisam niti antialkoholičar, nego jednostavno obični trezvjenjak, kojemu je odvratno vidjeti čovjeka kako se ponjičava opijanjem. Osim toga, tko zna ili tko bi mogao točno utvrditi granicu dokle se i koliko se smije popiti? Možda sam, dakle, zbog toga trebao biti tolerantniji, progledati kroz prste... Eto, to su bile autokritičke misli što su ih u meni pobudili dobranmjerni kritičari planinari. Ali, što se zatim dogodilo!

Pokušao sam nekom prilikom animirati za planinarstvo skupinu svojih znanaca koji su otprije bili ljubitelji prirode, smatrajući da bi mogli biti korisni planinarskoj organizaciji. Uporno sam im objašnjavao da im je mjesto u našim redovima, da će se među planinarkama ugodno osjećati, dočaravao sam im idilu naših planinarskih kuća i domova. Konačno sam ih jedne nedjelje okupio u Mikučićima, na podnožju Medvednice, i poveo ih prema jednom planinarskom domu u blizini Sljemena. Stigli smo rano poslije podne i ušli u blagovaonicu koja je bila krcata planinarkama jer je vani bilo loše vrijeme. U trenutku kad smo otvorili vrata zapuhnuo nas je odvratan zadah duhanskog dima, alkohola i mokre odjeće. I što da vam dalje pričam! Slijedio je jedan od najneugodnijih trenutaka u mojojem planinarskom životu. Pijana rulja, crvenomodrih obraza, držeći u rukama čaše, upravo je urlala (mislima je da pjeva) stih koji mi je poslužio za naslov gore spomenutog članka: »Zato, braćo, pijmo ga...« Neki su me od »pjevača« prepoznali pa im je u prvi čas zastalo u grlu, ali samo u prvi čas. U drugoj, manjoj blagovaonici, koja je valjda namijenjena nekakvoj planinarskoj eliti, bilo je još gore: razliveni konjak, razbijeno staklo, zamaglijeni pogledi i dreka koja je po mišljenju ovih karikatura u planinarskoj odjeći vjerojatno trebala biti pjevanje.

Zatražio sam na šanku pet šalica čaja, ali umjesto čaja samo zaprepašten pogled: »Ne, čaja nemamo, ali ako hoćete, možete dobiti...« Slijedilo je nabranje raznih alkoholnih pića. Uzalud sam se pozivao na izvješeni cjenik gdje se spominjao i čaj. Pokupio sam se sa svojim društvom napolje i možete misliti kako sam se putem kući crvenio od stida. Iako nije bilo izravnih riječi prijekora, osjećao sam po pogledima i šutnji što misle moji nesuđeni budući planinari: »Zar je to ta planinarska idila koju si nam obećavao, zar su to planinari među koje bismo se mi trebali svrstati? Je li moguće u cijelom Zagrebu naći goru krčmu od ove? Hvala ti lijepo i na planinarima, i na njihovoj organizaciji, i na njihovim domovima. To nije za pristojne ljudе.«

Znam da su ovi ozbiljni ljudi zauvijek bili za nas izgubljeni. Znam da svojog djeci neće dopustiti da se druže s planinarkama. Znam da je planinarska organizacija u njihovim očima izgubila svaki ugled. I zato, na kraju, ipak ostajem pri svojoj ranijoj tvrdnji, premda su me već gotovo pokolebali kritičari mojeg prvog članka: Alkoholičarima nije mjesto u našoj organizaciji, oni bacaju ljagu na nju, blate nas. Njihov egoizam i nametljivost su nepodnosivi. Oni se u našim domovima ne-

I ti da si planinar, a ne možeš se popeti niti na stolicu!

smetano iživljavaju jer to ne smiju po gradskim krčmama.

Ne želim ponavljati sve što sam rekao u prošlom članku niti ponovno objašnjavati razloge, ali zalažem sav svoj ugled, ako sam ga stekao dugogodišnjim sudjelovanjem u našoj organizaciji, za to da poduzmemos mјere kako bismo skinuli ljagu s našeg planinarskog obrazca i dokazali da je pogrešno planinare identificirati s »priјateljima dobre kapljice«, kako se to danas sve češće misli o nama zbog onog malog postotka »veseljaka« koji su uzurpirali sebi naše planinarske objekte da bi se u njima dobro proveli uz pijaču i uz zoološko urljanje onih otrecnih i glupavih vinskih pjesama kao što su: Zato, braćo, pijmo ga, Samoborci piju vino z lonci, Kolko kapljic tolko let, Još ni jeden Zagorec nije prodal vina, Planinar kad vodu pije cijeli svijet se njemu smije, itd. Predlažem, dakle, da naše planinarske organizacije ozbiljno razmisle o alkoholizmu u svojim domovima, da upravni odbori na svojim sjednicama rasprave o mјerama koje bi valjalo poduzeti i da to bude naša trajna briga. Evo što bi za početak valjalo poduzeti:

— U domovima, bar vikendom, organizirati dežurnu (i trijeznu) službu koja bi se brinula za poštivanje kućnog reda. Budući da domovi nisu javni lokalni nego društveni objekti, dežurni ima pravo identificirati posjetioce članskom iskaznicom ili osobnom kartom. On to može obrazložiti potrebom upisa u knjigu posjetilaca radi evidencije i registracije.

— U domu na prikladnom mjestu izvjesiti kućni red i, posebnim većim natpisima, upozoriti na njegove najvažnije odredbe.

— Osigurati poštivanje kućnog reda i osobito sprečavati pijanke, nazdravičarenja i der-

njavu koja smeta drugim posjetiocima. Insistirati na potpunoj tišini nakon 22 sata.

— Osigurati poštivanje zakonskih propisa po kojima je zabranjena prodaja alkohola maloljetnicima i pripitim osobama.

— Ako se smatra da je prodaja alkohola u domovima nužna zbog finansijskih potreba, barem treba obustaviti prodaju žestokih alkoholnih pića.

— Navikavati posjetioce na zdrava i prirodna pića: čaj, voćne sokove, mlijeko. Zar nije čudno da su alkoholičari nametnuli svoje navike i mnogim trezvenjacima (»gemišt«)? Ako se čitalac čudi što predlažem mlijeko, najzdravije piće na svijetu, znači da čitaoca treba nužno i hitno podvrgnuti zdravstvenom prosvjećivanju.

— Upozoriti posjetioce da nije poželjno unošenje i konzumiranje alkohola u našim objektima; neka ga konzumiraju izvan našega kruga, negdje u šumi ili prirodi.

— Diskretno upozoravati naše članove o pridržavanju etičkih normi kojima se ponosimo, a ako su uporni u njihovu kršenju, primjeniti statutarnu mjeru isključenja iz organizacije, pa bilo o kome da se radi. Još bi bolje bilo, zbog preventivnih razloga, uvesti kao praksu provjeravanje prije učlanjenja u društvo ili uvjetovati upis preporukom nekolicine članova, kao što je to bilo prije rata u Hrvatskom planinarskom društvu. Udrženja građana imaju pravo statutom postavljati uvjete za upis. Planinarska organizacija je u tom pogledu previše otvorena, na svoju štetu. Težnja za masovnošću (ili za članaricom) može imati i negativnih posljedica.

— Nečlanove i nepoznate posjetioce, sklene izgredima, alkoholu ili nametljivom pona-

šanju, upozoriti da su nepoželjni u domu i zamoliti ih da više ne dolaze, jer domovi nisu javne krčme nego su namijenjeni članovima društva.

— Prikladnim natpisom upozoriti da je u blagovaonicama zabranjeno pušenje u interesu zdravlja i ugodnijeg boravka. Naš Ustav garantira građanima pravo na čist zrak, pa planinari, kao pristalice zaštite prirodne okoline čovjeka, ne bi smjeli trovati zrak svojim drugovima protiv njihove volje. Tko želi pušiti neka izđe iz blagovaonice umjesto da je pretvara u plinsku komoru. U SR Hrvatskoj je članom 45 Zakona o zaštiti na radu zabranjeno pušenje na sastancima. Poštujete li tu odredbu na planinarskim sastancima ili nedragarski primoravate svoje drugove da udišu vaš smrdljivi dah? Zanimljivo je da su alkoholičari obično i pušači — jedna ovisnost poveća za sobom drugu.

— Na planinarskim sastancima, osobito na tzv. »susretima bratimljenja« i »susretima bratstva i jedinstva«, apstinirati od alkohola u interesu trijezne većine i pjevati naše ljepe planinarske pjesme. Jedan jedini pijanac svima će pokvariti raspoloženje, a nametnjem »vinskih« pjesama postići će da svijet nas planinare smatra pijanicama i ispičuturama. Već nekoliko godina donosimo u svakom broju NP po jednu planinarsku pjesmu, dakle, praktički već imamo na izbor cijelu pjesmaricu. Dosad, nažalost, uzalud.

— Najmanje na čemu valja insistirati je poštivanje kućnog reda i propisa o javnom redu i miru, kako bi pristojni posjetioc i pravi planinari bili bar donekle zaštićeni od nametljivosti »mokrih« planinara i kako bi blagovaonice postale prostorije za ugodan odmor umjesto da ih nadaleko zaobilazimo prilikom naših uspona i izleta po prirodi.

Vezni putevi i transverzale

OBIŠLI TRANSVERZALU »PO PLANINAMA SR HRVATSKE«

221. Rikard Ballon, PD »Željezničar« Zagreb
222. Božidar First, PD »Zagreb-matica« Zagreb
223. Branislav Đorđević, PD »Pobeda« Beograd
224. Tatjana Đorđević, PD »Pobeda« Beograd
225. Šaban Grahić, PD »Bjelašnica« Sarajevo
226. Lucijan Smokvina, PD »Ravna gora« Varaždin
227. Vesna Suhina, PD »Susedgrad« Podsused
228. Tomislav Čupić, PD »Susedgrad« Podsused
229. Ivan Stošić, PD »Kalinik« Križevci
230. Danja Stošić, PD »Kalinik« Križevci
231. Viktor Fon, PD »Željezničar« Zagreb
232. Vladimir Sor, PD »Grafičar« Zagreb
233. Ivana Sor, PD »Grafičar« Zagreb
234. Aleksandar Kovač-Konrad, PD »Grafičar« Zagreb
235. Zlatica Dizdarević, PD »Grafičar« Zagreb
236. August Sirše, PD »Zabukovica« SR Slovenija
237. Mihael Miklavc, PD »Zabukovica« SR Slovenija
238. Fani Terglav, PD »Zabukovica« SR Slovenija
239. Maja Vadić, PD »Željezničar« Zagreb
240. Predrag Vadić, PD »Željezničar« Zagreb
241. Kajica Vadić, PD »Željezničar« Zagreb
242. Nenad Vadić, PD »Željezničar« Zagreb
243. Andrija Benković, PD »Visočica« Gospic
244. Marija Benković, PD »Visočica« Gospic
245. Hemed Durmić, PD »Željezničar« Zenica
246. Gojko Burudžija, PD »Željezničar« Zenica
247. Srećko Kekić, PD »Željezničar« Zenica
248. Vilim Strašek, PD »Zagreb-matica« Zagreb
249. Nada Strašek, PD »Zagreb-matica« Zagreb
250. Franjo Znika, PD »Željezničar« Zagreb
251. Branimir Đurašin, PD »Zagreb-matica« Zagreb
252. Matej Svetel, PD »Maribor-matica« Maribor
253. Božidar Cviki, PD »Sljeme« Zagreb
254. Rade Mamula, PD »Visočica« Gospic
255. Mladen Mamula, PD »Visočica« Gospic
256. Mirjana Mamula, PD »Visočica« Gospic
257. Miljenko Mamula, PD »Visočica« Gospic
258. Josip Palić, PD »Željezničar« Zagreb
259. Branko Kostelić, PD »Sljeme« Zagreb
260. Perica Korica, PD »Visočica« Gospic
261. Marko Blažević, PD »Željezara« Zenica
262. Franjo Hrg, PD »Ivančica« Ivanec
263. Ivan Klepač, PD »Ivančica« Ivanec
264. Ivan Peček, PD »Ivančica« Ivanec
265. Ivan Geček, PD »Ivančica« Ivanec
266. Marijan Friščić, PD »Ivančica« Ivanec
267. Juraj Putar, PD »Ivančica« Ivanec
268. Franjo Friščić, PD »Ivančica« Ivanec
269. Andrija Galeković, PD »Grebengrad« Novi Marof
270. Stjepan Crepić, PD »OKI« Zagreb
271. Božidar First, PD »Zagreb-matica« Zagreb
272. Nada Majerić, PD »Željezničar« Zagreb
273. Rašida Kolasević, PD »Vlašić« Travnik
274. Edin Kolasević, PD »Vlašić« Travnik
275. Ivan Banković, PD »Medvednica« Zagreb
276. Zora Jengić, PD »Medvednica« Zagreb
277. Ozren Jurić, PD »Runolist« Zagreb
278. Vlado Sedmak, PD »Susedgrad« Zagreb
279. Maja Suhina, PD »Susedgrad« Zagreb
280. Branko Havočić, PD »Kamenjak« Rijeka
281. Tomislav Ilić, PD »Medvednica« Zagreb
282. Ahmed Admetkadić, PD »Željezara« Zenica
283. Drago Molvarec, PD »Medvednica« Zagreb
284. Ignac Munjko, PD »OKI« Zagreb

● Planinarski put »Dalmacija« je skim stijenama, a oznake su posebno obilježena staza, označena kraticom »PPD«, dugačka oko 120 kilometara, koju je moguće preići za 7–8 dana hoda. Proteže se od vrha Labištice (701 m) pa zatim ide preko Opore (650 m), Kozjaka (780 m), Mosora (1339 m), Omiške Dinare (860 m), da bi završila na Biokovu (1762 m). Za razliku od mnogih drugih planinarskih transverzala ima specifičnost planinske konfiguracije uz neposrednu morsku obalu što je jedinstveni slučaj u našoj zemlji. Spada u teže planinarske transverzale u SR Hrvatskoj s obzirom na dužinu staze, visinske razlike i konfiguraciju planina kojima se staza proteže. Od njenog svečanog otvorenja (26. studenog 1978. godine) do danas, ovu je stazu prešlo 30 planinara i osvojilo značku PPD, koju organizator i osnivač (Planinarski klub »Split« iz Splita) dodjeljuje obilaznicima kao trajnu spomenu.

Želja nam je da istaknemo prve obilaznike ove planinarske transverzale i da im javno odamo priznanje na njihovoj aktivnosti. Prvi obilaznici su: Svetec Neven, Zubčić Josip, Marićević Miroslav, Stevanović Milan, Stevanović Svetlana, Stevanović Tomislav, Sajc Tereza, Sajc Nevenka, Sajc Dragutin, Marićević Antun, Živković Radoica, Matulović Vladimir, Matulović Kažimir, Dodig Branko, Mrdaković Ivanka, Mrdaković Milorad i Herenda Kornelija iz PD »Mosore Split, Zulejhić Vehbija, Kostić Savo, Štimac Radmila, Bolanča Danka, Bolanča Lehorija, Bolanča Frane, Safret Dena i Domjanović Ivo iz PK »Split« iz Splita, Bođojević Goran iz PD »Biokovo« Makarska, Kolašević Mehmed iz PD »Vlašić« Travnik, Korlaet Josip iz PD »Željezničar« Zagreb, Zutić Mirko i Moses Dragutin iz PD PTT »Sljeme« Zagreb.

● Kapelski planinarski put. Odbor za nadzor KPP-a potaknuo je nekoliko akcija za poboljšanje trase. Pod rukovodstvom admirala Zarka-Fede Alujevića izgradilo je PD »Sutjeska« serpentine na najviši vrh Bjelotasic, a uz njega i odmaralište. Tako je uspon ne samo kraći nego i ugodniji. Pod vodstvom člana Milovana Dlouhija započeta je akcija uređenja teškog detalja zvanog Ljuska u Bi-jelim stijenama. Uredeno je sklonište u Dulibi i ispred njega su postavljeni stolovi od rezanih balvana. Na nekim dijelovima obnovljene su oznake. Markirana je nova dionica kojom se izbjegava ponavljanje dijela puta između Ratkovog skloništa do vrha Samarskih stijena, naime, sada put ide od Plane 1,5 km Begovom stazom, a zatim skreće desno šumskom cestom do mjesta gdje se odvaja na vrh novomarkirani prilaz (1,30 h od Plane). S vrha se nastavlja na drugu stranu do Ratkova skloništa. U tisku je drugo, dopunjeno izdanje Vodič-dnevnika i u izradi je nova karta (urednici Želimir Kantura i Zoran Gomzi). Pod vodstvom Vesne Gjurčević markiran je prilaz Partizanskoj bolnici na Samars-

te Antun Bičanić.

● »Transverzala Titovom stazom« je otvorena (iako nedovršena) 25. maja 1981. u povodu VI. sletu planinara BiH koji je održan u Drvaru. Preko 400 sudionika sleti se u ranim jutarnjim satima našlo u brigadi koja je kanila da prirede put kojim je prošao Tito napuštajući pećinu u Drvaru i krećući se u pravcu Potoka. Brigada je uspješno prošla taj put i zadovoljno stigla u Potok. I pored umora od dugotrajnog pješačenja, razvilo se zatim kolo. Transverzal je osnovalo i održavat će PD »Javor« iz Drvara. (S. Kliko)

● Obilazak transverzale »Mladost«. Od 21. do 22. maja 1981. PD »Vlašić« iz Travnika je organizovalo II. obilazak transverzale »Mladost« iz Glamoča preko Šator-planine i Vijenca u Drvar, s 83 člana. Za suradnju s planinarskom organizacijom selo Benić je dobio diplomu PS BiH, odnosno diplomu planinarskog puta »Bratstvo-jedinstvo« u čijem sklopu je transverzala »Mladost«.

Organizator, PD »Vlašić« je kao dar za uspješnu suradnju poklonio monografiju Travnika Socijalističkog saveza Glamoča i Bosanskog Gračova, Osnovnoj školi u Preodcu i Zarku Beniću iz Benića. Pohodom je rukovodio poznati transverzalac Mehmed Kolašević. Veliku pomoć su mu pružili Hidajet Grabus i Sejjudin Si-jamija. Svečana podjela transverzalnih znački i dnevnika je obavljena na sletištu VI. sletu planinara BiH. (Sakib Kliko)

● Osječki planinarski put. PD »Jankovac« iz Osijeka, priključio se proslavi Dana oslobođenja grada, gradu je poklonilo jedan trajan oblik rekreacije gradana, bez obzira na člansku pripadnost. Nakon dužih priprema otvoren je 12. travnja Osječki pješački put. Glavni inicijator je Miroslav Matović koji je uz pomoć nekoliko mladih članova trasirao i markirao 12 km puta. U pravilniku koji se otisnut u iskaznici OPP napominje se da je »osnovan sa svrhom da gradane Osijek i ostale zainteresirane odvede iz zatvorenih i skučenih prostora, zagade-nog zraka od postrojenja u nezagadene šume i livade bližeg područja u rekreativnom smislu pod izoznimkom: »Pješke u starost«. Iskaznica se može dobiti u društву (A. Cesarcu 1) ako dostavite 50 dinara. Još više bismo voljeli da nas svi zainteresirani potraže u prostorijama društva (KTI). Pred vama su 3 sata hoda, najprije 15 minuta, do gradskog muzeja (KT 2). Od muzeja kroz Tvrdu — stari dio grada, šetalištem uz Dravu i preko kolskog mosta preko Drave za 20 minuta do treće KT, rekreacijski centar »Copacabana«. Osvježite se u obližnjem restoranu i za pola sata odšćete do Zelenoškog vrta, gdje je KT4. Sada vam preostaje još 2 sata hoda. Najprije sa skelom na desnu obalu i odatle markiranim putem idete do udjarskog doma. Tu je KT5 i kraj puta. Put je markiran uobičajenim planinarskim markacijama. Iskaznicu dostavite poslije ili donesite u društvo i za uspomenu ćete dobiti značku višejbojnog tiska i ukusnog dizajna, rad našeg člana, studenta Fakulteta za likovnu učemjnost, Jovice Marićevića. (Ing. Milan Rajić)

PLANINARSKO DRUŠTVO

• ŽELJEZNIČAR •

ZAGREB

priznaje naziv

PLANINAR-TRANSVERZALAC

KORLAET JOSIP-u

članu PD »Željezničar« iz Zagreba
i dodjeljuje značku 1. stupnja

komisija:

Dražen Krešić
J. Češko

br. 1

PD »Željezničar« u Zagrebu dodjeljuje značku i priznanje naziv »Planinar-transverzalac« 1–3. stupnja za 10, 20 i 30 prijedenih transverzala

VEZNI PUTEVI I TRANSVERZALE U JUGOSLAVIJI

Nastavak iz NP 3—4, 1980. Podaci sadrže: naziv, adresu upravljača, datum osnivanja, tip, broj kontrolnih točaka, vrstu markacije, trajanje puta, postoji li dnevnik, značka, tiskani vodič i karta. Natjecanje »Planinar-transverzalac«, što ga organizira PD »Željezničar« u Zagrebu, priznaje putove broj 20, 21, 31, 32, 34, 38, 39 i 12.

SR BOSNA I HERCEGOVINA

20. Zenička planinarska transverzala

PD »Željezara« Zenica, Bulevar Lenjina 15; osnovana 12. 9. 1980 g., linijska transverzala sa 17 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »ZT«, obilazak 5 dana (157 km, 41 h), dnevnik, vodič i značka. Napomena: kombinacija žigova i snimanje pred označenom KT (uz br. KT i ZT). Svake god. 27. 7. PD »Željezara« organizira pohod.

21. Planinarska transverzala »Stazama Džemala Bijedića«

UPSD »Bukovik«, 71000 Sarajevo; otvorena 22. 11. 1980 g., linijska transverzala sa 6 KT, uobičajena markacija, obilazak 1 dan, dnevnik, vodič i značka. Napomena: otvorena u čast 30 g. postojanja PD i u znak sjećanja na Džemala Bijedića.

SR HRVATSKA

30. Planinarski put Kornati

PD »OKI« 41000 Zagreb, Žitnjak 66, osnovan 1980 g., točkasti put s 12 KT od čega je za značku obavezno 6 KT po izboru, uobičajena markacija od ishodišta do KT (otok), obilazak 3—6 dana, dnevnik — vodič i značka. Napomena: vodič ima engleski, njemački, talijanski i fanceuski tekst a može se nabaviti u hotelu »Korinjak« na Veleni Izu.

31. Bratski planinarski put Zagreb — Ljubljana

Planinarski savez Zagreba, 41000 Zagreb, Kozačeva 22, i Meddruštveni odbor ljubljanskih PD, 61000 Ljubljana, Dvoržakova 9. Otvoren 19. 10. 1980 g., linijski put s 21 KT, uobičajena markacija (koristi trase i drugih pl. putova s njihovim označenjem) s oznakom ZG — LJ na raskršću, obilazak 7 dana (55—60 h), dvojezični dnevnik — vodič, značka. Napomena: zajedničke KT već obidjenih pl. putova priznaju se uz dokaz odgovarajućeg potvrđenog dnevnika. PS Zagreba izdaje značke s neparnim brojevima.

SR SLOVENIJA

32. Jezerska planinska pot

PD »Jezersko«, 64206 Zgornje Jezersko. Osnovan 1972 g., točkasti put sa 16 KT, uobičajena markacija, obilazak 7 dana; dnevnik — vodič, umjesto značke diploma. Napomena: treba pograđivačno dozvolu; do 1980. g. interni pl. put sa šapirografiranim uputama, poslije štampanja dnevnika otvoren za ostale.

33. Planinska trim-pot

PD »Radeče« 61433 Radeče, Šušteršić Jože, Tovarna papirja Radeče (tel. 061-819-302/21). Osnovan 1977. g., linijski put, 1 KT, uobičajena markacija, obilazak 3 h; dnevnik (karton), bez značke. Napomena: postoje 2 razne trase sa skicom na dnevniku.

34. Idrijsko-cerkljanska planinska pot

PD »Idrija«, 65280 Idrija, Trg Maršala Tita št. 4. Osnovan 9. 9. 1979. g., linijski put s 25 KT, uobičajena markacija s posebnom oznakom — prelomljenoj crtom iznad markacije (okrenuta kvačica: ^), obilazak 8 dana (60 h); dnevnik — vodič, značka. Napomena: suosnivač PD »Cerkno«.

35. Pohodna transverzala spominov občine Ljubljana — Šiška

Zveza telesno-kulturnih organizacija, Ljubljana — Šiška, 61000 Ljubljana, Ob Kamniški progi (tel. 061-553-644). Otvorena 1979. g., točkasta transverzala sa 10 KT, uobičajena markacija, obilazak 3 dana; dnevnik (karton), vodič turistički prospect. Napomena: za 5 obilazaka srebrna značka, za 10 obilazaka zlatna značka.

36. Pot spominov občine Domžale

Zveza boraca NOV Domžale, 61230 Domžale. Osnovana 1980. g., linijski put s 19 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »D« (koristi i dijelove drugih puteva), obilazak 4 dana (32 h), dnevnik — vodič, značke, geografska karta. Napomena: postoje 4 vrste značaka: brončana (za 6 po redu skupljenih žigova), srebrna (za 12 različitih žigova), zlatna (za cijeli predeni put s istim slikovnim motivom). Od 1982. g. i brončana plaketa (za 5 obilazaka), srebrna (za 10 obilazaka) i zlatna plaketa (za 15 obilazaka).

37. Moja pot od Goljakov do Blegoša

PD »Idrija«, 65280 Idrija, Trg Maršala Tita 4. Osnovan 1980. g., točkasti put s 18 KT, uobičajena markacija, obilazak 10 dana; dnevnik (karton), značka. Napomena: trogodišnji obilazak (od 1980 do 82. g., vrijedi retrogradno) sa po 6 zadnih KT za brončanu, srebrnu i zlatnu značku od čega je obavezan 1 spomen-pohod godišnje u organizaciji PD »Idrija« ili zimski uspon na Javornik, Porezen, Blegoš. Stol ili Snežnik. Značka višeg stupnja uvjetovana je osvajanjem prethodne značke.

38. Cerknička transverzala

PD »Cerknica«, 61380 Cerknica, Mitja Zemljak, TP »Brest« (tajnik). Osnovana 1980. g., linijski put s 4 KT, uobičajena markacija, obilazak 2 dana (45 km); dnevnik — vodič, značke. Napomena: serija od 3 značake: brončana za 1 oslojeni vrh, srebrna za 3 vrha i zlatna za cijelu transverzalu.

39. Vrhniška kurirska planinska pot

PD »Vrhnička«, 61360 Vrhnička, Susman Jakob (predsjednik Komisije za puta, tel. 061-752-695), Stara Vrhnička 104. Osnovana 1980. g., linijski put s 12 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »V« (gdje ne koristi dijelove drugih puteva), obilazak 4 dana, dnevnik (karton), serija značaka i plaketa, šapirografirane upute. Napomena: brončana značka za 1 obilazak, srebrna za 2 i zlatna za 3 obilaska, brončana plaketa (x7), srebrna (x7) i zlatna plaketa (x10).

40. Put Vrhnička — Triglav

PD »Vrhnička«, 61360 Vrhnička, Jakob Susman, Stara Vrhnička 104. Osnovan 1980. g., linijski put s proizvodnjom brojem KT (minimum 19 KT) prema predloženim turama po dijelovima raznih pl. putova, uobičajena markacija, obilazak 5 dana i više; dnevnik (karton), serija značaka i plaketa. Napomena: brončana značka za 1 obilazak, srebrna za 2 i zlatna (3); brončana (5), srebrna (7) i zlatna plaketa (10).

41. Trim-transverzala

PD »Kočevje«, 61330 Kočevje, Ivan Merhar (predsjednik PD »Kočevje«), Trata XIII/2. Osnovana 1980. g., linijski put sa 4 KT, uobičajena markacija uz dodatak slova »TT«, obilazak 1 dan (5 h), dnevnik (karton), značke. Napomena: serija od 8 raznobojnih značaka.

SR SRBIJA, SAP VOJVODINA

12. Planinarska transverzala »Šumadijska partizanska staza narodnog heroja Dušana Petrovića — Šaneta«

PSD »Komgrap«, Beograd, Terazijske br. 4, i PSD »Bukulja«, 34300 Arandelovac, Maršala Tita 69. Osnovana u 6. mjesecu 1980. g. u spomen D. Petrovića, 60 g. KPJ, SKOJO-a i revolucionarnih sindikata, te 35 g. postojanja građevinskog kombinata »Komgrap«; linijska transverzala sa 23 KT, uobičajena markacija, obilazak 3 dana (70 km, 21 h); dnevnik — vodič, značka, amblem. Napomena: uz žigove i snimke na KT.

Krešimir ORMANEC

● **Redovna konferencija PSH.** U subotu, 10. travnja 1981. održana je, kao što smo ukratko javili u prošlom broju, redovna konferencija PSH. Uvodno izlaganje je dao tajnik Nikola Aleksic, nakon čega se odmah razvila vrlo živa diskusija o oživljavanju nekih planinarskih društava čija je aktivnost djelomično ili potpuno prestala. Konstatirano je da na području naše Republike ima desetak takvih društava, od kojih neka čak i po nekoliko godina nisu uzimala članske markice. Jedan je od uzroka ove pojave — po mišljenju nekih članova Konferencije — nepoznavanje administrativnog i finansijskog poslovanja, odnosno poslova kojih se planinari inače nerado prihvataju. Naime, propisi SDK su jedinstveni, bez obzira na obim finansijskog poslovanja. Stoga je predloženo, da se sa predstvincima Republike SDK razgovara o mogućnosti pojednostavljenja finansijske administracije za planinarsku i sličnu društva. Predloženo je da servisi općinskih SDK vode knjigovodstvo za društva. U nekim se općinama tako već i radi, ali negdje to nije moguće. Takav primjer naveo je delegat iz Osijeka, koji kaže da društvo od općinske SFK dobiva godišnju doznicu od 15.000 din, a servis SFK za svoje usluge traži 2.500 din. mjesечно. U vezi s tim problemom donesen je zaključak, da se poduzme sve kako bi se rad društava ponovo aktivirao, bez obzira na iznesene poteškoće. Bilo je dilema oko članstva u Konferenciji i Predsjedništvu, s obzirom na kolektivno rukovodjenje, zbog čega se u regionalnim odborima svake godine mijenja predsjedavajući. Zaključeno je, da članovi Predsjedništva imaju mandat četiri godine, bez obzira na funkciju u regionalnom odboru. Inače, što se tiče članstva u Konferenciji, zaključeno je da se ubuduće šalju pozivi i materijali za Konferenciju dosadašnjim članovima i predsjedavajućim regionalnih odbora. Konferencija je prihvatala finansijski izvještaj uz konstataciju, da se u prošloj godini dobro gospodarilo. Istanak je i povjerenje rad Gospodarske komisije. Rečeno je da bi svota od 28 milijuna dinara, utrošena za razne radeve na objektima, bila daleko veća, da nije bilo dobrovoljnog rada članova Komisije. Uz neke manje izmjene i nadopune prihvaćeni su Pravilnici za alpinizam, alpinističku školu i speleologiju. Riješena su i neka kadrovska pitanja. U skladu sa statutarnim odredbama, na prijedlog Predsjedništva, za novog predsjedavajućeg PSH izabran je dr Zeljko Poljak. U Predsjedništvo PSH kooptirana su dva nova člana. Miroslav Pleško, dosadašnji predsjednik Komisije za alpinizam, ne može više zbog drugih obaveza obavljati tu dužnost, pa je na njegovo mjesto kooptiran Darko Berljak, član PDS «Velebit». Pokazala se potreba za osnivanjem Komisije za školovanje kadrova, pa je za predsjednika te

Komisije izabran Branko Puzak, član PD »Zagreb-Matica«.

Konferencija je na kraju izrazilu zahvalnost dosadašnjem predsjedniku PSH Boži Skerlu na njegovom dugogodišnjem radu, koji on naravno nastavlja i dalje. (Jakob Kopić)

● **Seminar o zaštiti prirode PSJ.** U organizaciji PS Jugoslavije i Planinske zvezde Slovenije održan je od 12. do 14. lipnja na Krvavcu seminar o zaštiti prirode, na kojem su prisustvovali delegati iz većine republičkih saveza. Delegati su iznesli probleme zaštite u svojim republikama, a osim toga su održana stručna predavanja iz ekologije, botanike i zoologije. Organizatori su priredili i izložbu publikacija o zaštiti prirode. Na kraju je održan sastanak Koordinacijske komisije za zaštitu prirode PSJ, na kojem je dogovoreno da će se idući seminar održati u SRH ili SR BiH. Delegat SRH dr. Željko Poljak predložio je da se umjesto seminara iduće godine održi u Zagrebu Simpozij o zaštiti prirode Planinarskog saveza Jugoslavije.

● **Republički tečaj vodiča.** Od 20. do 27. lipnja u planinarskom domu u Velikoj u Slavonskim planinama održan je republički tečaj vodiča PSH na kojem je sudjelovalo 21 kandidat iz 12 planinarskih društava. Sudionici su kroz praktičnu i teoretsku nastavu prešli sve potrebno gradivo za rad u vodičkoj službi. (N. A.)

● **Konferencija Planinarskog odbora Dalmacije** održana je u Splitu 26. travnja 1981. u prisutnosti 18 delegata iz planinarskih društava: »Mosor«, »Split«, »Pačlenica«, »Biokovo«, »Kozjak«, »Dubrovnik«, »Svilaja«, »Promina« i Stanice planinarskih vodiča iz Splita. Dominirala su slijedeća pitanja: mogućnosti organiziranja IV Sleti planinara Dalmacije, prihvatanje organizacije seminara o zaštiti prirode u planini i kalendar začajnijih aktivnosti u 1981–1982. godini. Dogovoren je da »Svilaja« iz Sinja izradi program IV Sleti planinara Dalmacije i dostavi ga Odboru. Organizaciju seminara o zaštiti prirode u planini preuzeo je »Mosor« iz Splita. Kalendar važnijih aktivnosti planinarskih društava Dalmacije bit će dostavljen Planinarskom savezu Hrvatske radi jedinstvenog objavljivanja aktivnosti planinarskih organizacija u SRH. Za predsjedavajućeg Konferencije i Planinarskog odbora Dalmacije izabran je drug Stevo Maleš, delegat Stanice planinarskih vodiča Split, s mandatom od jedne godine, čime je po položaju i član Konferencije je PSH. (M. Sunko)

● **Općinski planinarski savez Rijeke** u sklopu akcije »NNNI-81« organizirao je dvije pokazne vježbe. Prva je organizirana na Kamenjaku, gdje su članovi GSS-a, Alpinističkog i Speleološkog odsjeka demonstrirali spašavanje unesrećenih pomoći opreme, kao i priručnim sredstvima. Kao promatrači su prisustvovali članovi riječkih društava,

a također i članovi »Plavih patrola« sa svojim nastavnicima, ukupno preko 200 promatrača. Vježbi su prisustvovali snimatelji Radio i TV centra Rijeka kao i novinari. Istog dana, kada poseban blok u TV dnevniku Zagreb, objavljena je reportaža s Kamenjakom. Drugu vježbu OPS-a organiziralo je PD »Obruc« u zajednici sa MZ »Turnic« (civilna zaštita), GSS-om i Alpinističkim odsjekom. Demonstrirano je spašavanje ozlijedenih s dvanastokatnog nebodera raznim načinom, a također i uspon na neboder koristeći alpinističku opremu. Vježba je izazvala snažan dojam kod stnovništva MZ »Turnic«.

● **Općinski planinarski savez Rijeke**, u povodu 40. obljetnice ustanka, organizirao je 7. lipnja tradicionalni marš planinara »Putevima partizana« na području Tuholobića. Kolona od 250 planinara krenula je sa željezničke stanice Meja u pravcu sušačkog punkta, mjesto gdje se za vrijeme NOB odvija rad na prikupljanju hrane, štampe i odjeće, mjesto gdje su se sakupljali oni koji su odlazili u partizanske jedinice. Sudionici marša položili su vijenac na to mjesto, a onda su u partizanskim kolonama nastavili put u logore 104 i 1941, u kojima su također postavili vijenac. Partizanski marš je završio na Satničkom, na kojem je sudionike dočekao »partizanski« ručak. Na ovom maršu sudjelovala su planinarska društva Torpedo, Platak, Kamenjak, Učka, Opatija, Tuholobić, Obruc i Viševica. Poslije ručka kolona s Tuholobića se spustila na željezničku stanicu Plase, te posebnim planinarskim vlakom krenula u Rijeku. (Zoran Lazić)

● **PD »Petrinja«** je u zajednici s PD slijepih »Prijatelji planina« iz Zagreba i PD »Treskavica« iz Sarajeva (sekcija slijepih) posjetilo Samoborsko gorje. PD »Petrinja« je 16. i 17. svibnja bilo domaćin pohoda na Klek. Iako je padala kiša, gotovo svi članovi su bili na vrhu. U tome je mnogo pomogao alpinist Zdravko Ceraj iz Zagreba. Druženje se nastavilo. U programu su zajednički pohodi na Triglav i Maglić. (Duro Priljeva)

● **Obnovljena markacija na vrh otoka Paga.** Zbog djelovanja police nošene burom markacije postavljene na otocima mnogo se brže troše od onih na kopnu. Dne 8. i 9. VIII su članovi Speleološkog aktiva »Otočani« iz Novske obnovili markaciju na relaciji Dubrava-Sv. Vid (348 m), koja je postavljena prije par godina. Rad su obavila 2 člana a sredstva za boju i pinele dala je Mjesna zajednica — Kolan. (Bruno Puharic)

● **II. pohod zadarskih planinara** »Putovima revolucije 81« je u stvari nastavak prvog pohoda, koji počeo u Bihaću, a završio na legendarnoj Kozari. II. pohod nastavljen je u Bugojnu, a završio na Prenju. Oba pohoda imala su za cilj, da se u okviru proslave 40-godišnjice ustanka i socijalističke revolucije naroda i narod-

nosti Jugoslavije predu putovi Glavne operativne grupe i Vrhovnog štaba u IV. neprijateljskoj ofanzivi. Dok je prvi pohod organiziran u povodu 1. maja, Pražnika rada, II. pohod organiziran je u povodu 27. srpnja Dana ustanika u SR Hrvatskoj i SR Bosni i Hercegovini. U njemu je sudjelovalo 48 planinara, a voden je od Bugojna preko Prozora, Jajince, Konjica, s. Borci i Boračkog jezera do vrha Prenja. (V. P.)

● Stanica vodiča Split. U organizaciji Stanice planinarskih vodiča Split organizirana je, održana i završena peta Škola za planinarske vodiče-pripravnike. Škola je započela radom 3. ožujka i završila 10. svibnja. U toku rada su ostvareni sadržaji predviđeni Programom za školovanje planinarskih vodiča PSH. U radu škole sudjelovali su iškusi planinari, planinarski vodiči, alpinisti i drugi stručnjaci za pojedine programske cjeline. Teorijski dio programa je organiziran u prostorijama Doma JNA u Splitu (utorkom i četvrtkom), dok je praktični dio ostvaren (subotom i nedjeljom) na prikladnim terenima Kozjaka i Mosra.

Skuolu je počalo 18 polaznika iz planinarskih društava: »Moseć«, PTT »Marjan« i »Split« iz Splita, »Biokovo« iz Makarske i »Imber« iz Omiša, članovi su obavili još jedan vrijedan posao, dajući svoj doprinos obilježavanju 40. obljetnice ustanka i socijalističke revolucije. Oni su na poznatoj partizanskoj planini Moseć u Dalmatinskoj zagori projektili i planinarskim znakovima obilježili ratnu stazu partizana od sela Brštanovo, preko vrha Movran, do zaseoka Kule nedaleko Muća. Tu se u ratu nalazila partizanska baza nazvana partizanski logor. Ova je staza predstavljala jedan od značajnih partizanskih puteva na splitskom području ka Svilaj, Dinari i Bosni. (M. Sunko)

● Obnovljen dom u Ovčar banji. Obnovilo ga je PD »Železničar« iz Beograda. Sada raspolaže sa 40 kreveta (sobe s 1, 2 i 4 krevetom) po cijeni od 50–70 din. Švaka soba ima toplu i hladnu vodu, svaki kat tuševe. Otvoren je i opskrbljjen cijele godine. U blizini se može naći još oko 120 kreveta u odmaralištima. Do doma se prilazi asfaltnom cestom ili željeznicom (stanica Ovčar banja je 40 m od doma). Veće skupine treba najaviti dopisom. Adresa: Planinarski dom, Ovčar banja.

● PD »Energoinvest« iz Sarajeva je povodom 20. godišnjice postojanja (1960–1980) izdalo monografiju u kojoj je slikom i riječju prikazan plan dan 20-godišnji rad. Monografija je formata 210×300 cm s 59 stranica. Tekstualni dio sadrži osvrт na protekli period, zapisnik I. sjednice Upravnog odbora, nekoliko riječi o transverzalni »Ivo Lola Ribar«, zimovanja i radne akcije. U prilogu se nalazi 65 uspješno snimljenih fotografija članova ovog Društva, koje su horološki poredane. (S. Kliko)

● Pješački pohod »Ususret zdravlju« organiziralo je 12. srpnja Društvo za sportsku rekreaciju »Partizan« iz Samobora kroz Samoborsko gorje trasom Muzej–Vrhovčak–Gradišće–Slani dol.

Sudjelovalo je više od 500 posjetilaca, razne dobi, koji su kao priznanje za predeni put dobili posebnu znaku. Organizacija je bila povjerena PD »Japetić« i »Maks Plotnikov« iz Samobora, a takoder i drugim suorganizatorima iz Samobora. Sudjelovalo je mnogo vojnika, a iz Zagreba su bili najbrojniji članovi PD »Zeljničar«. (Josip Sakoman)

● 15 godina PD »Tuhobić«. 1980. godine navršilo se petnaest godina na rado PD »Tuhobić« iz Rijeke. Ovaj vrijedan jubilej planinari su proslavili na svoj način. Naime, na sastanku organa upravljanja odlučeno je da se ova godišnjica proslavi radno, tj. da se na neki način obogate i upotpune aktivnosti društva i da se, ionako, mašta sredstva koja društvo dobiva za svoj rad, potroša za proširivanje društvene aktivnosti, ne za organiziranje neke proslave. Planinari Tuhobića istakli su takoder, da će svoj jubilej duže pamtiti po onome što su učinili u 1980. godini. A učinili su mnogo. Obnovljen je društveni biltén koji će ove godine postati redovno glasilo. Organizirano je i Prvo noćno orientacijsko natjecanje »Trofej Tuhobić« koje je održano u jesen 1980. Prema rječima organizatora natjecanje je potpuno uspjelo. Time je »Tuhobić« upotpunio svoj rad na obučavanju mladih u svim oblicima planinarskoga. Ne treba naročito isticati da su natjecatelji oduševljeni ovim sa njih novim natjecanjem. Krajam 1980. održana je godišnja skupština PD Tuhobić. U sastav novog predsjedništva ušli su mlađi i ljudi, ali s velikim iskustvom, koji će u slijedeće četiri godine nastojati da još više unaprijede rad društva. Početkom 1981. održano je »Prvenstvo društva u orientaciji«, na kojem je sudjelovalo oko 60 ekipa, i održani su ispitni planinarske škole koja je ove godine dala stotinjak novih kadrova. (Branko Grbčić)

● Bratimljenje planinara zbratimljenih gradova. Na inicijativu PD »Paklenica« iz Zadra i PSD »Zdravko Jovanović« iz Valjeva, na Dan borca, u Jajcu je izvršeno bratimljenje planinara društava iz zbratimljenih gradova: Jajca, Kopra, Nikšića, Prilepa, Valjeva i Zadra. Bratimljenju su prisustvovala delegacije društava sudionika s oko 50 planinara, a obavljen je u čast jubileja ustanka i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije i Dana borca u Domu kulture. Osim planinara, svečanosti su prisustvovali i visoki društveno-politički, javni i kulturni radnici drevnog i legendarnog Jajca. Na svečanoj sjednici potpisana je Odluka o bratimljenju. Društveni dogovor o načinu i oblicima suradnje i razmjenjeni su skromni pokloni, da društva-sudionike podsjećaju na ovaj značajni događaj. Organiziran je i zajednički uspon do Planinarskog doma »Cusine«, gdje je prireden zajednički planinarski ručak. Nakon toga planinari su izvršili uspone na nekoliko okolnih planina, a drugog dana, ranu u jutro, pohod dijelom puta druga Tita i Vrhovnog štaba NOV i POJ-e pri njihovom prelasku iz Jajca za Drvar, u dužini od oko 20 kilometara. Posje-

ćena su i neka ustanika sela prema izvorima rijeke Plive, među kojima i rodno mjesto revolucionara Sime Solaje. (D. P.)

● Planinari na Biambarama traže saveznike. Na Biambarama je nedavno održan sastanak planinara na inicijativu Komisije za zaštitu prirode PS BiH na kome su razmatrani zadaci koje treba uraditi da se ovo područje, izuzetno bogato prirodnim vrijednostima a istovremeno i nedovoljno poznato široj javnosti, zaštiti od propadanja. Naime, prolaskom magistralnog puta Sarajevo–Tuzla neposredno uz područje Biambara (oko 1 kilometar), te povećanim interesovanjem planinara i drugih posjetilaca, područje Biambara postaje sve ugroženije. Pored kraške špilje koja je ispitana u dužini od 450 metara i koju mnogi poistovjećuju s Biambarama, ovo područje na istočnim padinama planine Zvijezde predstavlja rijetku i za našu regiju jedinstvenu mješavini sjevernoevropskih i mediteranskih vrsta drveća i biljaka s predstavnicima ovoga svijeta karakterističnog za kraška područja. Na malom prostoru nalaze se, kako to slikovito reče zaljubljenik Biambara akademik Pavle Furek, Finska i Hercegovina, odnosno predstavnici drveća i biljaka karakterističnih za ova područja. Sumsku zajednicu sačinjavaju, pored smrče, crni grab, bijeli bor i, u našim krajevima vrlo rijetka, maljava breza. Posljednje sjevernoevropske šume u našim krajevima! Sve to na vrlo dostupnom prostoru, u blizini Sarajeva, Sunarskog i Biološkog fakulteta, poznatih bioloških i šumarskih instituta i institucija i radnih organizacija, čeka stručnjake da ovdje traže i nadu i ono što možda traže u nekoj drugoj zemlji. Planinari se češće od drugih posjetilaca i neposrednije druže s prirodom ove vode krajima te su svjesni potrebe da se sve ove zaštiti i bolje koristi. Sami mogu malo, odnosno ne mogu onoliko koliko bi trebalo u ovom trenutku. Dogovorili su se da će izraditi panos s karakteristikama špilje i područja, plakate s fotostima rijetkog drveća i biljaka, markirati staze i urediti parkin. Kako je zacrtano narednim srednjoročnim planom, ovome području treba dati status parka prirode, a o tome moraju da se dogovore komune Iljaš i Vareš. Prvo treba zaštititi špilju o čijoj ugroženosti najčešće govorje potomljeni stalaktiti i stalagmiti, kao i sama ulazna vrata. Špilju treba osvijetliti, obilježiti stazu i namjestiti stalnog čuvara čiji će se troškovi moći pokriti prodajom ulaznica. Sumari, sportaši, biolozi i drugi, svi zajedno će zasigurno naći na Biambarama svoj interes. Zato planinari i traže saveznike koji će im se priključiti adekvatnim i konkretnim mjerama i akcijama. (Miroslav Franjković)

● PD »Jankovac« odršalo je skupštinu 26. travnja. Prisustvovalo je 97 planinara, prijatelja društva i gostiju. Skupština je pozitivno ocijenila rad u protekloj periodu. Naglašeno je da planinarska aktivnost ni u jednom periodu postojanja društva nije bila značajnija ni po kvalitetu, ni po broju sudionika na izletima. Značajniji su bili: uspon trojice planinara na

Otiš u Prenju, prvomajski izlet na Orjen sa 32 člana, prvomajski uspon na Volujak (2), Vlašić planina za Dan borca (53), što je ne računajući tradicionalni Partizanski marš s 200 planinara najbrojniji izlet, Zaviažn (43), Psunj (28), Našički planinarski put (24), Prenj i Cvrsnica od rujna do prosinca pet puta (51). Značajni su i skijaško-turistički usponi na Treskavici i Risnjak i velik broj »malih« izleta. Članovi su moralni dobar dio svoje aktivnosti usmjeriti na planinarski dom na Jankovcu i društvene prostorije. Naiće stanje u domu je veoma loše, dom je nedređan, neredovito je otvoren, a krivac je ugostiteljsko poduzeće »Orahovica grad« iz Orahovice, koje domom upravlja. Cesti su slučajevi uništavanja inventara u domu i provaljivanje u službenu sobu koju je društvo zadržalo za svoju upotrebu. Svakodnevno u društvo na račun doma stižu pričužbe i žalbe pa zato koristimo priliku da čitaocima NP »opravdamo« ovo sadašnje stanje. Društvo ulaze velike napore da se to stanje popravi. Problem je i oko društvenih prostorija iz kojih nas pokušava iseliti skupština grada Osijeka, a ne nudi nam adekvatan prostor. Značajna je akcija i osnivanje Osječkog pješačkog puta, čiji je tvorac Miroslav Matović koji je ove godine dobio Zlatni znak PSJ. Treba istaći da nema nikakvog interesa za taj put u društveno-političkim zajednicama u Osijeku, niti materijalne, niti moralne podrške, tako se zna da je ova akcija od općeg značaja. Na Skupštini je usvojen i program rada za iduću godinu, u kojem je desetodnevni boravak u Mont Blancu, sudjelovanje 3 člana

u ekspediciji na Kilimandžaro koju organizira PD »Dakovo«, nekoje ekspedicija u Ande, liko masovnih izleta u Alpe u toku ljeta, a za 1983. g. planiran je (Ing. Milan Rajšić)

● **Krupića bezdanka na Velebitu.** Članovi Odsjeka speleologa PD »Paklenica«, Zadar, istražili su i obradili jamu zvanu »Krupića bezdanka« na Velikom Rujnu na Velebitu. Utvrđeno je da je duboka oko 190 metara. Prema podacima s kojima se raspolaže to je od do sada ispitanih treća jama po dubini na Velebitu. U akciji je sudjelovalo 10 članova, a predvodio ih je Ivan Lukić. (D. P.)

● **Jankovački ljetni planinarski logor.** Od 26. srpnja do 1. kolovoza 19 članova PD »Jankovac«, 2 člana PD »Točak« iz Podravsko Slatine, 2 člana PD »Krndija« iz Našica i 1 član PD »Dakovo« iz Đakova održali su prvi ljetni planinarski logor u stranim gorjima u Chamonixu. Tom prilikom je sedamnaest planinara izvršilo uspon na Aiguille Rouge, (3246 m), 11 članova je preko ledenjaka Bosson došljelo do kuće Grands Mulets, od kojih su još trojica došjeli do Grand Plateaua, a ing. Milan Rajšić u navezu sa Léohom Jozefom se nakon samo 22 sata boravka i penjanja u masivu Mont Blanca penje na vrh što desetak sati kasnije polazi za rumkom i Branku Sajfertu, Krunoslavu Čiriću i Ivici Kelavi — svih iz PD »Jankovac«. Od 1. do 4. kolovoza logor se nastavljao u Zermattu gdje Drago Trošelj, Ivica Kelava i Marjan Berklec uspjejavaju da se popnu na Breithorn, dok voda ljetnog logora ing. Milan Rajšić, penjući se solo u sti-

jeni Matterhornu, dospijeva do 4100 m. Zbog lošeg vremena vraća se isti dan u logor.

● **Susret bratstva i jedinstva** održan je u organizaciji PD »Metallurg« iz Skopja na Pelisteru. Susretu je prisustvovalo 12 delegacija iz planinarskih društava iz svih republika i pokrajina. Iz SRH sudjelovale su delegacije iz PD »Japetić« Samobor, PD »Zagreb«-matica i PD »Željezničar« iz Zagreba. Idući, 25. jubilarni susret, organizirat će PD »Japetić« u Samoborskom goru. (N. A.)

● **Naši alpinisti u SSSR-u.** U okviru razmjene s alpinistima SSSR-a 12. 7. iz Zagreba je otputovala grupa od 10 alpinista koji će boraviti na području Kavkaza do 31. 7. Grupu sačinjava 4 alpinista PDS »Velebit« i jedan iz PD »Željezničara« Zagreb, jedan iz PD »Dubovac« Karlovac, i 4 alpinista iz PD »Mosor« Split. Alpinisti će biti smješteni u alpinističkom logoru »Shejlja« odakle će se penjati u suhim i ledenim stijenama čija je visina do pet tisuća metara. U ovom području 1974. g. izgubilo je živote 4 alpinista iz SR Hrvatske uslijed odrona ledene brijege, pa će grupa postaviti posebnu spomen-ploču.

Dva alpinista člana PD »Željezničar« iz Zagreba otputovali su s članovima Saleškog alpinističkog odsjeka iz Velenja takoder u SSSR gdje će pokušati uspon na Pik Komunizma (7492 m) u Pamiru, najviši vrh SSSR-a. Uspon će trajala 20. dana. (N. A.)

Logor Ačik Taš, baza naših alpinista na Pamiru

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

759. Goran Fridrih, PD »Sokolovac« Sl. Požega
760. Zvonimir Fridrih, PD »Sokolovac« Sl. Požega
761. Zlatko Verlić, PD »Paklenica« Zadar
762. Nevenka Hrelec, PD »Risnjak« Zagreb
763. Vlado Kolonić, PD »Sljeme« Zagreb
764. Dragica Marjanović, PD »Zanatlija« Osijek
765. Dubravka Plužarić, PD »Zanatlija« Osijek
766. Mirko Plužarić, PD »Zanatlija« Osijek
767. Ivan Svajda, PD »Sokolovac« Sl. Požega
768. Dario Svajda, PD »Sokolovac« Sl. Požega
769. Mladen Flis,
770. Antun Jurčević, PD »Dubovac« Karlovac
771. Ante Došen, PD »Dubovac« Karlovac
772. Vladimir Šarić, PD »Dubovac« Karlovac
773. Nena Marcus, PD »Susedgrad« Zagreb
774. Vlado Sedmak, PD »Susedgrad« Zagreb
775. Mladen Bašlin, PD »Susedgrad« Zagreb
776. Maja Sedmak, PD »Susedgrad« Zagreb
777. Dušan Tubin, PD »Energoinvest« Sarajevo
778. Seid Ferhatbegović, PD »Energoinvest« Sarajevo
779. Tomislav Cupić, PD »Susedgrad« Zagreb
780. Vesna Suhina, PD »Susedgrad« Zagreb
781. Zarko Gerjević, PD »Susedgrad« Zagreb
782. Nena Stanišak, PD »Susedgrad« Zagreb
783. Ljubica Zigić, PD »Zeljezničar« Sarajevo
784. Bernard Wagner, PD »Jastrebarsko«
785. Robert Wagner, PD »Jastrebarsko«
786. Davor Stilinović, PD »Jastrebarsko«
787. Dubravka Stilinović, PD »Jastrebarsko«
788. Duro Rauš, PD »Visočica« Gospić
789. Branimir Prpić, PD »Visočica« Gospić
790. Slavko Matić, PD »Visočica« Gospić
791. Ante Grgić, PD »Zeljezničar« Zagreb
792. Ferdo Ladišić, PD »Zeljezničar« Zagreb
793. Vjenceslav Jurić, PD »Zeljezničar« Zagreb
794. Branko Popović, PD »Bitoraj« Zagreb
795. Tome Vinčak, PD »Bitoraj« Zagreb
796. Branka Stupar, PD »Bitoraj« Zagreb
797. Branko Degenek, PD »Bitoraj« Zagreb
798. Maja Vlajnić, PD »Bitoraj« Zagreb
799. Martina Petek, PD »Bitoraj« Zagreb
800. Vladimir Sor, PD »Grafičar« Zagreb
801. Ivana Sor, PD »Grafičar« Zagreb
802. Saša Konrad Kovač, PD »Grafičar« Zagreb
803. Zlatica Dizdarević, PD »Grafičar« Zagreb
804. Nada Plazzeriano, PD »Sljeme« Zagreb
805. Marijan Plazzeriano, PD »Sljeme« Zagreb
806. Dani Čiković, PD »Opatija« Opatija
807. Miljenko Host, PD »Opatija« Opatija
808. Velimir Krnelić, PD »Opatija« Opatija
809. Miloš Vrcen, PD »Opatija« Opatija
810. Radenko Rubesa, PD »Opatija« Opatija
811. Boris Križan, PD »Opatija« Opatija
812. Klaudio Jelenić, PD »Opatija« Opatija
813. Tomislav Rukavina, PD »Visočica« Gospić
814. Vilim Puškar, PD »Velebit« Zagreb
815. Željko Somek, PD »Kalinik« Križevci
816. Bernard Margitić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
817. Željko Borosák, PD »Zagreb-matica« Zagreb
818. Marko Šimić, PD »Plješivica« Bihać
819. Darko Bujanović, PD »Plješivica« Bihać
820. Adela Franov, PD »Zagreb-matica« Zagreb
821. Pavao Rukavina, PD »Visočica« Gospić
822. Rudolf Nikšić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
823. Mladen Nikšić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
824. Branko Hrvatić, PD »Kamenjak« Rijeka
825. Ivan Kurečić, PD »Japetić« Samobor
826. Karlo Petrečija, PD »Medvednica« Zagreb
827. Nikola Banković, PD »Medvednica« Zagreb
828. Marko Vukelić, PD »Medvednica« Zagreb
829. Niaz Kulenović, PD »Bjelašnica« Sarajevo
830. Maja Vadičić, PD »Zeljezničar« Zagreb
831. Predrag Vadičić, PD »Zeljezničar« Zagreb
832. Sabina Hadžić, PD »Bjelašnica« Sarajevo
833. Božidar Hrgetić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
834. Mladen Kljaić, PD »Medvedgrad« Zagreb
835. Krešo Crnić, PD »Medvedgrad« Zagreb
836. Vladimir Zidar, PD »Bitoraj« Zagreb
837. Jelica Ročenović, PD »Bitoraj« Zagreb
838. Boris Blažun, PD »Bitoraj« Zagreb
839. Miroslav Grubić, PD »Bitoraj« Zagreb
840. Andrija Galeković, PD »Grebengrad« N. Marof
841. Antun Stare, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
842. Željko Jurković, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
843. Zvonko Sovec, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
844. Darko Raškaj, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
845. Marija Klemen, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
846. Andrijana Car, PD »Bedečkovčina« Bedečkovčina
847. Damir Zunac, PD »Japetić« Samobor
848. Milan Zegarac, PD »Japetić« Samobor
849. Davorka Culig, PD »Japetić« Samobor
850. Ladislav Janeš, PD »Sljeme«, Zagreb
851. Sanja Janeš, PD »Sljeme«, Zagreb
852. Ranka Jakovljević, PD »Zeljezničar«, Sarajevo
853. Vlado Mundar, PD »Grebengrad« N. Marof
854. Ante Rukavina, PD »Visočica«, Gospić
855. Ante Rukavina, PD »Visočica«, Gospić
856. Antonija Rukavina, PD »Visočica«, Gospić
857. Valentin Roth, PD »Psunj«, Pakrac
858. Ivan Jakovina, PD »Sokolovac«, Sl. Požega
859. Ratko Kaučić, PD »Sokolovac«, Sl. Požega
860. Milan Kaučić, PD »Sokolovac«, Sl. Požega
861. Stjepan Hajek, PD »Sokolovac«, Sl. Požega
862. Gojko Burudžija, PD »Zeljezničar«, Zenica
863. Srećko Kekić, PD »Zeljezničar«, Zenica
864. Hemed Durmić, PD »Zeljezničar«, Zenica
865. Jože Haluza, PD »Zagreb-matica«, Zagreb
866. Marija Haluza, PD »Zagreb-matica«, Zagreb
867. Božidar Cvirk, PD »Sljeme«, Zagreb
868. Janko Marković, PD »Sljeme«, Zagreb
869. Ivan Hapač, PD »Sljeme«, Zagreb
870. Stjepan Pavlić, PD »Sljeme«, Zagreb
871. Ivan Zorko, PD »Sljeme«, Zagreb
872. Mile Šarić, PD »Sljeme«, Zagreb
873. Biserka Cupić, PD »Sljeme«, Zagreb
874. Dinko Posarčević, PD »Strmac«, N. Gradiška
875. Perica Korica, RD »Visočica«, Gospić
876. Branimir Gjurasić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
877. Danko Knežević, PD »Japetić« Samobor
878. Višnja Knežević, PD »Japetić« Samobor
879. Branimir Golubić, PD »Japetić« Samobor
880. Ozren Jurić, PD »Runolist« Zagreb
881. Vlado Oder, PD »Vuzenica« SR Slovenija
882. Janez Rupnik, PD »Vuzenica« SR Slovenija
883. Emil Dobnik, PD »Vuzenica« SR Slovenija
884. Mario Miholčić, PD »Paklenica« Zadar
885. Ninoslav Miholčić, PD »Paklenica« Zadar
886. Gordana Grčić, PD »Dubovac« Karlovac
887. Elica Grčić, PD »Dubovac« Karlovac
888. Vlado Furač, PD »Dubovac« Karlovac
889. Martin Pokos, PD »Bilogora« Bjelovar
890. Zora Počuća, PD »Bilogora« Bjelovar
891. Branko Počuća, PD »Bilogora« Bjelovar
892. Dragutin Bednjačić, PD »Bilogora« Bjelovar
893. Josip Pečina, PD »Bilogora« Bjelovar
894. Anto Šalić, PD »Bilogora« Bjelovar
895. Zlatan Flanjak, PD »Bilogora« Bjelovar
896. Ljerka Holas, PD »Bilogora« Bjelovar
897. Franjo Puškadić, PD »Bilogora« Bjelovar
898. Nevenka Orlić, PD »Bilogora« Bjelovar
899. Stanko Veseli, PD »Bilogora« Bjelovar
900. Ruža Dik, PD »Bilogora« Bjelovar
901. Slavko Kirin, PD »Bilogora« Bjelovar
902. Boris Ivecović, PD »Bilogora« Bjelovar
903. Krinoslav Gall, PD »Jankovac« Osijek
904. Branimir Mutnjaković, PD »Velebit« Zagreb
905. Vlado Hrvatić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
906. Mladen Bradač, PD »Zeljezničar«, Zagreb
907. Vera Bradač, PD »Risnjak« Zagreb
908. Andela Levičnik, PD »Grafičar« Zagreb
909. Nikolaj Levičnik, PD »Grafičar« Zagreb
910. Franjo Jerman, PD »Zeljezničar« Zagreb
911. Nada Cazi, PD »Runolist« Zagreb
912. Borislav Mžig, PD »Petrov vrh« Daruvar
913. Željko Klepić, PD »Zagreb-matica« Zagreb
914. Marijan Jevrosimov, PD »Zagreb-matica«
915. Željko Bačić, PD »Risnjak« Zagreb
916. Marijan Rešetić, PD »Risnjak« Zagreb
917. Predrag Kralj, PD »Risnjak« Zagreb
918. Tihamir Ešeš, PD »Risnjak« Zagreb
919. Dejan Cešnaj, PD »Risnjak« Zagreb
920. Darko Ujnović, PD »Risnjak« Zagreb
921. Ivica Kos, PD »Sljeme« Zagreb
922. Gordana Krpan, PD »Zagreb-matica« Zagreb
923. Zorica Sirotić, PD »Zeljezničar« Zagreb
924. Franjo Subotičanec, PD »Zeljezničar« Zagreb
925. Tomislav Bašić, PD »Bjelašnica« Sarajevo
926. Strahinja Sutvić, PD »Energoinvest« Sarajevo
927. Antun Kralj, PD »Zeljezničar« Zagreb
928. Franjo Znika, PD »Zeljezničar« Zagreb
929. Marijan Barić, PD »Psunj« Pakrac
930. Marijan Pavlović, PD »Psunj« Pakrac
931. Miroslav Kulhavi, PD »Psunj« Pakrac
932. Vera Lukačin, PD »Psunj« Pakrac
933. Stjepan Crepić, PD »OKI« Zagreb
934. Željko Marić, PD »Visočica« Gospić
935. Višnja Mamula, PD »Zagreb-matica« Zagreb

NA GORENJSKEM JE FLETNO

NARODNA

Na Go-renj-skem je flet-no, so vi-so-be-ke go-ce-pa so bis-tri stu-den-ci

Ho-la dri-jo-ri ho-la dri-jo-ri ho-la
re-ste.
Ho-la dri-jo ho-la dri-jo-ri
Ho-la dri-jo-ri ho-la
dri-jo ho-la dri-jo dri-jo-ri.
Ho-la dri-jo-ri ho-la
dri-jo ho-la dri-jo dri-jo ho.
dri-jo-ri ho-la dri-jo dri-jo ho.

*Pa sem fantič urlaubar, mam kratke lase
pa se vendar tepejo dekleta za me.*

Ref. *Ho-la drijori . . .*

*Pa ne bom se možila na strme gore,
in ne bom jaz nosila na glavici vode.*

Ref. *Ho-la drijori . . .*